ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SAMSUN EFSANELERİ

Ayşenur AKÇAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Abdulselam ARVAS

Çankırı-2018

T.C
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SAMSUN EFSANELERİ

Ayşenur AKÇAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Abdulselam ARVAS

Çankırı-2018

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Bilimsel Etik Bildirimi i
Tez Kabul ve Onay ii
Önsöz iii
Özet v
Summary vi
Kısaltmalar vii
GİRİŞ 1
1. ÇALIŞMA HAKKINDA GENEL BİLGİLER 1
1.1. Konu 1
1.2. Amaç 1
1.3. Kapsam ve Sınırlılık 1
1.4. Materyal ve Yöntem 1
2. SAMSUN İLİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER 3
2.1. Samsun Adının Kaynağı 3
2.2. Tarihi Süreç İçinde Samsun'un Önemi 3
2.2.1. Antik Dönemde Samsun 3
2.2.2. Beylikler Dönemi Samsun 5
2.2.3. Osmanlılar Döneminde Samsun 6
2.2.4. Seyyahların Gözünden Samsun 7
2.2.5. Milli Mücadele Döneminde Samsun 9
2.3. Samsun'un Coğrafi Konumu 12
2.4. Samsun'un İklimi, Bitki Örtüsü 13
2.5. Samsun'un İlçeleri 13
2.5.1. 19 Mayıs İlçesi 13
2.5.2. Atakum İlçesi 14
2.5.3. Alaçam İlçesi 14
2.5.4. Asarcık İlçesi 15

2.5.5. Ayvacık İlçesi 15
2.5.6. Bafra İlçesi 15
2.5.7. Canik İlçesi 16
2.5.8. Çarşamba İlçesi 16
2.5.9. Havza İlçesi 17
2.5.10. İlkadım İlçesi 17
2.5.11. Kavak İlçesi 17
2.5.12. Ladik İlçesi 18
2.5.13. Salıpazarı İlçesi 18
2.5.14. Tekkeköy İlçesi 19
2.5.15. Terme İlçesi 19
2.5.16. Vezirköprü İlçesi 20
2.5.17. Yakakent İlçesi 20
2.6. Samsun'un İktisadi Durumu 20
2.7. Üsteki Verilerin Samsun Efsaneleri Açısından Önemi 22
BİRİNCİ BÖLÜM: EFSANELER HAKKINDA GENEL BİLGİLER 23
1. EFSANELER 23
1.1. Efsanenin Tanımı 23
1.2. Efsanenin Özellikleri ve İşlevleri 25
1.3. Efsanenin Sınıflandırılması 28
1.4. Efsanelerin Diğer Halk Anlatıları ile Olan İlişkileri 31
1.4.1. Efsane-Masal İlişkisi 31
1.4.2. Efsane-Mit İlişkisi 32
1.4.3. Efsane-Destan İlişkisi 33
1.4.4. Efsane-Halk Hikayesi İlişkisi 34
1.5. Türk Efsaneleri Üzerine Yapılan Çalışmalar 35
1.5.1. Tezler 35
1.5.1.1. Doçentlik Tezleri 35
1.5.1.2. Doktora Tezleri 35

1.5.1.3. Yüksek Lisans Tezleri 36
1.5.2. Makaleler 37
1.5.3. Derlemeler 38
1.5.4. Kitaplar 38
İKİNCİ BÖLÜM: SAMSUN EFSANLERİNİN TASNİFİ 39
2.1. Dini Efsaneler 39
2.1.1. Peygamberler, Halifeler, Evliyalar, Vs. Üzerine Anlatılan Efsaneler 39
2.1.1.1. Hasırcı Dede Efsanesi 39
2.1.1.2. Tufan Efsanesi 39
2.1.1.3. Fedakâr Eş Efsanesi 40
2.1.1.4. Vermeyince Mamut Neylesin Mahmut Efsanesi 42
2.1.1.5. Hz. Ali'nin Kılıcı (Atının Ayağının) İzi Efsanesi 43
2.1.1.6. Ahmet Dede Efsanesi 43
2.1.1.7. Karacaoğlan Efsanesi 44
2.1.1.8. Eşik Efsanesi 45
2.1.2. Türbe, Yatır, Cami ve Kiliseler ile İlgili Efsaneler 46
2.1.2.1. Geyik Koşan Türbesi 46
2.1.2.2. Şeyh Mahmut Türbesi 46
2.1.2.3. Hacı Sofu Yazıcı Türbesi 47
2.1.2.4. Cüneyd-i Bağdadi Türbesi 48
2.1.2.5. Emir Efendi Türbesi 48
2.1.2.6. Göğceli (Çivisiz) Cami 49
2.1.2.7. Rıdvan (Rahduvan) Paşa Cami 50
2.1.2.8. Pazar Yeri Cami 50
2.1.2.9. Pazar Yeri Türbesi ve Cami 51
2.1.2.10. Emir-Mirza Bey Türbesi 51
2.2. Olağanüstü Kuvvet ve Varlıklar 52
2.2.1. Cinler, Periler, Devler, Karabasanlar ile İlgili Anlatılan Efsaneler 52
2.2.1.1. Zevşen Kadın (Cazu Karı) Efsanesi 52

2.2.1.2. Kocakavak Efsanesi 52
2.2.1.3. Sahipli Kocakavak Efsanesi 53
2.2.2. Hastalık ve Ölüm Getiren Varlıklar 54
2.2.1.1. Sahipli Altınlar Efsanesi 54
2.2.1.2. Mezarlıkta Çarpılan Gelin Efsanesi 54
2.3. Tarihi Efsaneler 55
2.3.1. Savaşlar, Fetihler, Kavimler Üzerine Anlatılan Efsaneler 55
2.3.1.1. Amazon Kadınları Efsanesi 55
2.3.2. Kaleler, Surlar, Köprüler Üzerine Anlatılan Efsaneler 56
2.3.2.1. Çetinkaya Köprüsü Efsanesi 56
2.3.2.2. Eğri Kale (Çıngırlı Kale) Efsanesi 57
2.3.2.3. Mıh Tutmaz Geçidi Efsanesi 57
2.3.2.4. Thermodon Köprüsü Efsanesi 57
2.3.3. Yer Adları ile İlgili Anlatılan Efsaneler 58
2.3.3.1. Gelemen Efsanesi 58
2.3.3.2. Değirmenbaşı Efsanesi (Çarşamba'yı Sel Aldı Türküsünün Efsanesi) 59
2.3.3.3. Göğceli (Çivisiz) Cami Efsanesi 60
2.3.3.4. Tekkeköy İsminin Kökeni Efsanesi 61
2.4. Tabiat ile İlgili Efsaneler 62
2.4.1. Doğa Olayları ile İlgili Efsaneler 62
2.4.1.1. Yağmur Duası Efsanesi 62
2.4.1.2. Yılan Vasıtası ile Yağmur Yağdırma Efsanesi 62
2.4.2. Kayalar, Dağlar, Mağaralar ile İlgili Efsaneler 63
2.4.2.1. Kapı Kaya Efsanesi 63
2.4.3. Akarsular (Göller, Pınarlar, Şelaleler, Kaynaklar vs.) ile İlgili Anlatılan Efsaneler 63
2.4.3.1. Simenit Gölü Efsanesi 63
2.4.3.2. Siyah Akan Kaplıca Suyu Efsanesi 64
2.4.3.3. Acı Su Efsanesi 64

2.4.3.4. Sarı Kız Çeşmesi Efsanesi 64
2.4.4. Ağaçlar, Bitkiler, Meyveler ile İlgili Anlatılan Efsaneler 65
2.4.4.1. Ağaç Kavuğundan Akan Un Efsanesi 65
2.4.4.2. Başşak (Tarlada Kalan Fındık) Efsanesi 65
2.4.4.3. Tütünün Keşfi Efsanesi 66
2.4.4.4. Tütün ile İlgili Efsanesi 66
2.4.5. Hayvanlar ile İlgili Anlatılan Efsaneler 67
2.4.5.1. İbibik Kuşu Efsanesi 67
2.4.5.2. Yılan Efsanesi 67
2.4.5.3. Horoz Efsanesi 68
2.4.5.4. Kaplumbağa Efsanesi 68
2.5. Taş Kesilme ile İlgili Anlatılan Efsaneler 68
2.5.1. Kız Kaya Efsanesi 68
2.5.2. İkiztepe Efsanesi 69
2.5.3. Gelin- Güvey Efsanesi 69
2.5.4. Kız Gözü Efsanesi 70
2.5.5. Kız Kaya Efsanesi 70
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: SAMSUN EFSANELERİNİN MOTİF YAPISI 72
3.2. Motif Kavramı..... 72
3.2. "Motif Index Of Folk-Literature" İsimli Eser 73
3.3. Samsun Efsanelerinin Motif Index'e Göre Listesi 74
SONUÇ..... 106
KAYNAKLAR 109
Kaynak Kişi Listesi 113
EKLER 115
Ek 1: Metinler 115
2.1. Dini Efsaneler 115
2.1.1. Peygamberler, Halifeler, Evliyalar, vs. Üzerine Anlatılan Efsaneler 115

2.1.1.1. Hasırcı Dede Efsanesi 115
2.1.1.2. Tufan Efsanesi 117
2.1.1.3. Fedakâr Eş Efsanesi 118
2.1.1.4. Vermeyince Mamut Neylesin Mahmut Efsanesi 121
2.1.1.5. Hz. Ali'nin Kılıcı (Atının Ayağının) İzi Efsanesi 122
2.1.1.6. Ahmet Dede Efsanesi 123
2.1.1.7. Karacaoğlan Efsanesi 124
2.1.1.8. Eşik Efsanesi 125
2.1.2. Türbe, Yatır, Cami ve Kiliseler ile İlgili Efsaneler 126
2.1.2.1. Geyik Koşan Türbesi 126
2.1.2.2. Şeyh Mahmut Türbesi 127
2.1.2.3. Hacı Sofu Yazıcı Türbesi 128
2.1.2.4. Cüneyd-i Bağdadi Türbesi 129
2.1.2.5. Emir Efendi Türbesi 131
2.1.2.6. Göğceli (Çivisiz) Cami 132
2.1.2.7. Rıdvan (Rahduvan) Paşa Cami 133
2.1.2.8. Pazar Yeri Cami 134
2.1.2.9. Pazar Yeri Türbesi ve Cami 135
2.1.2.10. Emir-Mirza Bey Türbesi 136
2.2. Olağanüstü Kuvvet ve Varlıklar 137
2.2.1. Cinler, Periler, Devler, Karabasanlar ile İlgili Anlatılan Efsaneler 137
2.2.1.1. Zevşen Kadın (Cazu Karı) Efsanesi 137
2.2.1.2. Kocakavak Efsanesi 138
2.2.1.3. Sahipli Kocakavak Efsanesi 139
2.2.2. Hastalık ve Ölüm Getiren Varlıklar 140
2.2.1.1. Sahipli Altınlar Efsanesi 140
2.2.1.2. Mezarlıkta Çarpılan Gelin Efsanesi 141
2.3. Tarihî Efsaneler 142

2.3.2. Kaleler, Surlar, Köprüler Üzerine Anlatılan Efsaneler 142
2.3.2.1. Çetinkaya Köprüsü Efsanesi 142
2.3.2.2. Eğri Kale (Çıngırlı Kale) Efsanesi 143
2.3.2.3. Mıh Tutmaz Geçidi Efsanesi 144
2.3.3. Yer Adları İle İlgili Anlatılan Efsaneler..... 145
2.3.3.1. Gelemen Efsanesi 145
2.3.3.2. Değirmenbaşı Efsanesi (Çarşamba'yı Sel Aldı Türküsünün Efsanesi) 146
2.3.3.3. Göğceli (Çivisiz) Cami 147
2.3.3.4. Tekkeköy İlçesinin İsmi 148
2.4. Tabiat ile İlgili Efsaneler 149
2.4.1. Doğa Olayları ile İlgili Efsaneler 149
2.4.1.1. Yağmur Duası Efsanesi..... 149
2.4.1.2. Yılan Vasıtası ile Yağmur Yağdırma Efsanesi 150
2.4.2. Kayalar, Dağlar, Mağaralar ile İlgili Efsaneler 151
2.4.2.1. Kapı Kaya Efsanesi 151
2.4.3. Akarsular (Göller, Pınarlar, Şelaleler, Kaynaklar vs.) ile İlgili Anlatılan Efsaneler 152
2.4.3.1. Simenit Gölü Efsanesi 152
2.4.3.2. Siyah Akan Kaplıca Suyu Efsanesi 153
2.4.3.3. Acı Su Efsanesi 154
2.4.3.4. Sarı Kız Çeşmesi Efsanesi 155
2.4.4. Ağaçlar, Bitkiler, Meyveler ile İlgili Anlatılan Efsaneler 156
2.4.4.1. Ağaç Kavuğundan Akan Un Efsanesi 156
2.4.4.2. Başşak (Tarlada Kalan Fındık) Efsanesi 157
2.4.4.3. Tütünün Keşfi Efsanesi 158
2.4.4.4. Tütün ile İlgili Efsanesi 159
2.4.5. Hayvanlar ile İlgili Anlatılan Efsaneler 160
2.4.5.1. İbibik Kuşu Efsanesi 160

2.4.5.2. Yılan Efsanesi 161
2.4.5.3. Horoz Efsanesi 162
2.4.5.4. Kaplumbağa Efsanesi 163
2.5. Taş Kesilme ile İlgili Anlatılan Efsaneler 164
2.5.1. Kız Kaya Efsanesi 164
2.5.2. İkiztepe Efsanesi 165
2.5.3. Gelin- Güvey Efsanesi 166
2.5.4. Kız Gözü Efsanesi 167
2.5.5. Kız Kaya Efsanesi 168
Ek 2: Samsun Haritası ve Fotoğraflar 169
ÖZGEÇMİŞ 178

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım "*Samsun Efsaneleri"* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

…. / … /2018

Ayşenur AKÇAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ayşenur AKÇAY tarafından hazırlanan *Samsun Efsaneleri* başlıklı bu çalışma, *[Savunma Sınavı Tarihi]* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *[oybirliği/oy çokluğuyla]* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Türk Dili ve Edebiyatı* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Doc. Dr. Abdulselam ARVAS	İmza: ……..
Üye	:Doc. Dr. Seyfullah YILDIRIM	İmza: ……..
Üye	:Dr. Öğr. Üyesi Seval KASIMOĞLU	İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 24/08/ 2018 tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Unvanı Adı Soyadı

Enstitü Müdürü Vekili

ÖN SÖZ

Halk edebiyatı ürünleri içerisinde efsanelerin büyük önemi vardır. Efsane, belirli bir şekil ve yapısı olmayan içerisinde abartı ve olağanüstülükler olmasına rağmen anlatan ve dinleyenlerin koşulsuz inandığı kısa hikâyelerdir. Dilden dile anlatılarak varlığını sürdüren bu tür, özellikle inandırıcılık yönünün ağır basması ile dikkat çekmektedir.

Efsaneler bulundukları bölgelerin dillerinin, inançlarının, yaşam tarzlarının, duygu ve düşüncelerinin yansıması sonucu oluşarak nesilden nesile aktarılarak günümüze gelmiş olan sözlü edebiyat ürünleridir. Bulundukları topraklarda yoğrulmuş olan bu edebî tür toplumumuzun kültürel yelpazesindeki renklerden birini yansıtması bakımından önemli bir kültürel miras özelliği de göstermektedir.

Samsun eski uygarlıklara ev sahipliği yapması bakımından Türk ve yabancı kaynaklarda (J. Schiltberger, H. V. Moltke gibi) sıkça adı geçen bir ilimizdir. Osmanlı hâkimiyetinde her ne kadar durağan bir seyir izlese de Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı'nın fitilini ateşlemek için Samsun'u seçmesi üzerine bölge tekrar tarih ve edebiyat sahnelerindeki yerini almıştır. Bu denli önemli olayların gerçekleştiği bu topraklar tarih kadar edebiyatı da besleyecek birçok olaya, anlatıya ev sahipliği yapmıştır.

Halk arasında olağan ve olağanüstü birçok olaya farklı anlamlar yüklenmiş çeşitli söylenceler halinde halk arasında anlatılagelmiştir. Sözlü edebiyat açısından bakir olan bu topraklarda daha önce efsaneler üzerine bilimsel bir çalışma yapılmaması ve bu ürünlerin bir sonraki kuşaklara aktırılmadan kaybolma riskinin olmasından dolayı bu çalışma yapılmıştır. Samsun yöresi ile ilgili efsaneler derlenerek kayıt altına alınıp kaybolması önlenerek, gelecek kuşaklara bu kültürel mirasın aktarılması amaçlanmıştır.

Tez çalışmasında elli iki tane efsane metnine yer verilmiştir. Bu efsanelerden "*Amazon Kadınları Efsanesi*" ve "*Thermodon Köprüsü Efsanesi*" isimli metinler yazılı kaynak taranılarak düzenlenmiştir. Diğer elli efsane metinleri de derleme yöntemi kullanılarak düzenlenmiştir. Bu elli efsane içerisinde "*Kız Kaya Efsanesi*" ve "*Göğceli Cami*" isimli efsanelerin iki ayrı varyantı bulunmaktadır.

"*Samsun Efsaneleri*" adlı tez çalışması bir giriş, üç bölüm, bir sonuç ve eklerden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın konusundan, amacından, yönteminden, kapsam ve sınırlılıklarından, Samsun'un tarihi, ilçeleri, coğrafî, ekonomik, sosyo-kültürel ve nüfus özelliklerinden bahsedilerek bunların Samsun Efsaneleri açısından arz ettiği önem belirtilmiştir. Birinci bölümde efsanenin tanımı yapılarak özellikleri, işlevi, teşekkülü hakkındaki bilgilere değinilmiştir. İkinci bölümde derlenen efsane metinlerinin düzenlenmiş haline yer verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde derlenen efsanelerin motif indeksine göre listelenmiş haline yer verilmiştir. Sonuç bölümünde tezde ulaşılan veriler kısaca özetlenmiştir. Ekler kısmında da derlenen metinlerin orijinal hallerine ve konuyla ilgili fotoğraflara yer verilmiştir.

Çalışmamız sırasında bize her zaman destek olan, kaynaklar konusunda yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Abdulselam ARVAS'a, derlemeler sırasında her zaman yanımda bulunan babam Hasan AKÇAY'a, annem Aysel AKÇAY'a, derlemler esnasında bana yardımcı olan aile dostlarımız Sevil ve Rıdvan GÜNDEM'e teşekkür ederim.

Ayşenur AKÇAY

Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Samsun Efsaneleri
Tezin Yazarı: Ayşenur AKÇAY
Danışman: Doç. Dr. Abdulselam ARVAS
Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Bilim Dalı: Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı
Kabul Tarihi: 24. 07. 2018
Sayfa Sayısı: 1-36 (ön kısım) + 39- 109 (tez) + 115- 178 (ekler)
Sözlü halk edebiyatı ürünlerinden biri olan efsaneler belirli bir şekil ve yapısı olmayan, içerisinde abartı ve olağanüstülüklerin bulunmasına rağmen dinleyicilerin koşulsuz inandığı kısa hikâyelerdir. Kültürel miras içerisinde önemli bir yere sahip olan efsanelerin günümüzdeki en büyük sorunu sözlü edebiyat ürünü olması sebebiyle yazılı değil de sözlü olarak nesilden nesile aktarılmasıdır. Efsaneler günümüz modern dünyasında bir sonraki nesile aktarılmadığı için unutulma tehlikesi altındadır. *Çalışmamızda Samsun yöresinde unutulmak üzere olan ancak bilimsel açıdan bir çalışmaya konu olmayan efsaneler derleme yöntemiyle kayıt altına alınmıştır. Bunun dışında halk arasında bilinen ama yazıya geçirilmemiş efsaneler ile ilgili bilgiler yazılı kaynaklardan yararlanarak çalışmaya dâhil edilmiştir.*
Anahtar Kelimeler: Efsane, Söylence, Samsun, Motif, Çarşamba

Çankırı Karatekin Üniversity Institute of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis: The Legends Of Samsun
Author: Ayşenur AKÇAY
Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Abdulselam ARVAS
Department: Department of Turkish Language and Literature
Sub-field: Department of Turkish Folk Literature
Date: 24. 07. 2018
Legends, one of the products of oral folk literature, are short stories in which the listeners believe unconditionally, even though there are exaggeration and extraordinary qualities in a certain form and structure. The greatest problem of the legends that have an important place in the cultural heritage is the oral literature product, so it is not the writing way but the oral transmission of the genealogy. Legends are in danger of being forgotten because they are not passed on to the next generation in today's modern world. *In our work, the myths about to be forgotten in the Samsun region and which have not been subject to a scientific study have been recorded by means of compilation. Apart from this, it has been included in the study by taking advantage of written sources about legends that are known but not fully transmitted among the people.*
Keywords: Efsane, Söylence, Samsun, Motif, Çarşamba

KISALTMALAR

Akt:	Aktaran
a.s :	Aleyhisselam
C.:	cilt
Çev.:	çeviren
Hz.:	Hazreti
Fak.:	Fakülte
Haz.:	Hazırlayan
s.:	sayfa
S.:	sayı
SBE:	Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDK:	Türk Dil Kurumu
Ünv. :	üniversite
Vb:	ve benzeri
Vs:	ve saire
Yay.:	yayınları
KK.:	Kaynak Kişi
M.Ö.:	Milattan Önce
yy. :	Yüzyıl

GİRİŞ

1. ÇALIŞMA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. Konu

Çalışmanın konusunu Samsun ve ilçelerine ait efsaneler oluşturmaktadır. Bu bağlamda malzemeler Samsun ve ilçelerinden derlenmiştir.

1.2. Amaç

Bu tez çalışması ile daha önce bilimsel açıdan incelenip tasnif edilmemiş olan Samsun'a ait efsanelerin derlenerek kayıt altına alınması sağlanmıştır. Samsun'a ait nesilden nesile aktarılan birçok efsane mevcuttur. Fakat Amazon Kadınları efsaneleri dışında bunlarla ilgili akademik bir çalışma yapılmamıştır. Bu tez sayesinde birçoğu unutulmaya yüz tutmuş veya parça parça kaynaklara girmiş efsaneler bir araya getirilecek ve bilimsel açıdan incelenmiştir. Samsunlu bir birey olarak uzun zamandan beri çevremde bu bölgeye dair birçok efsane ve hikâyeler duymaktaydım. Türk kültürünün önemli bir parçası olan efsaneler bu açıdan da dikkatimi çekiyordu. Ayrıca ülkemizin başka illerine ait efsaneler çalışıldığı halde yaptığım araştırmalar neticesinde Samsun'daki efsaneler ile ilgili yazılı pek kaynak olmadığını tespit ettim. Böylece Samsun efsanelerini kayıt altına almak ve bilimsel açıdan incelemek için bu konuyu seçtim.

1.3. Kapsam ve Sınırlılık

Çalışmamızın kapsamı Samsun ve ilçeleri ile sınırlıdır. Başta il merkezi olmak üzere dokuz ilçesi de çalışmaya dâhil edilmiştir.

1.4. Materyal ve Yöntem

Çalışma esnasında çağdaş derleme araçları olan kamera ve ses kayıt cihazı kullanılmak suretiyle kaynak kişilerin hem ses hem de görüntüleri kayıt altına

alınmıştır. Yapılan bu görüşme kayıtları arşivlenmiş ve bunlar üzerine çalışılmıştır. Kısaca alan araştırmalarında en önemli yöntem derlemedir. Böylelikle saha çalışması ile kaynak kişilerden efsaneler derlenmiş, deşifreleri yapılmış ve bunlar sınıflandırılmıştır. Bunun dışında yazılı kaynak taraması da yapılmıştır.

2. SAMSUN İLİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

2.1. Samsun Adının Kaynağı

Samsun adının nereden geldiği ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Birçok araştırmacı da bölgenin adının Yunanca "*Amisos*" kelimesinden geldiği düşüncesi üzerinde durmaktadır. Fakat Yunanlı tarihçiler bu kelimenin Yunanca olmayıp Palaskça olduğunu ileri sürmektedir.

Günümüzde kullandığımız "Samsun" adının ortaya çıkışı, Türklerin bu bölgeye hâkim olduktan sonrasına dayanmaktadır. 12. ve 13. yüzyıllardaki Türk kaynaklarında Samsun ismi kullanılırken, aynı tarihlerdeki Batı kaynaklarında ise "Sampson" adının geçtiği görülmektedir. Gerek Samsun gerekse Sampson kelimelerinin Amisos'tan tahvil edildiği düşünülmektedir. Osmanlı döneminde de yine Samsun kelimesi kullanıldığı bilinmektedir. Ancak bu dönemde şehrin adı Samsun olarak anılmakla birlikte, sancak adı olarak "Canik" adı kullanılmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonrada il haline getirilip sadece Samsun adı kullanılmıştır (http://www.samsunkulturturizm.gov.tr/TR,59809/tarih.html, Erişim Tarihi: 21.12.2017/ 16: 06).

Samsun isminin kökeni ile ilgili net bir bilgi olmamakla birlikte Mehmet Doğan'ın hazırladığı *Büyük Türkçe Sözlük*'te kelimenin kökeninin Yunancaya dayandığı ve "Savaş Köpeği" anlamına geldiği belirtilmiştir (Doğan, 2014: 771).

2.2. Tarihî Süreç İçinde Samsun'un Önemi

2.2.1. Antik Dönemde Samsun

Samsun'un ilk insanlarının Gaskalar olduğu yapılan kazılarda bulunan eşyalardan anlaşılmaktadır. İlk olarak da Mert Irmağı ağzına gelerek burada küçük bir kent kurmuşlardır. Gaskalar'dan sonra Hititliler bu bölgeye bir süre hâkim olmuşlardır. Bu da bu bölgenin bir Hitit şehri olmasını sağlamıştır. Hititlerden sonra bölgeye Frigler, Kemmerler ve Lidyalılar hâkim olmuşlardır. Lidyalıların bölgeye ele

geçirmesi ile Ege'nin en önemli denizci kavmi Miletler Amisos'a gelip yerleşmişlerdir.

Bazı eski Yunan kaynaklarında Samsun ve civarında (bugünkü Çarşamba ve Terme Ovalarının olduğu bölge) Amazon adı verilen savaşçı kadınların yaşadığı belirtilmektedir.

Tarihte Samsun savaşlara da şahitlik etmiştir. Anadolu hâkimiyeti yüzünden Lidya Kralı Krezüs ile Pers imparatoru Kurus M.Ö. 546 yılında Amisos şehrinin güneyinde savaşmıştır. Bu savaşta Krezüs'ün yenilerek esir düşmesi üzerine bu bölgeye Persliler hâkim olmuştur. Buraya gelen Pers kralı Darius şehrin yerini beğenmeyerek üç kilometre batısındaki Toramantepe'de şehri yeniden kurdurmuştur ki burası daha sonraları "Kara Samsun" adıyla anılmıştır. Bir ara Yunan kralı Perikles tarafından ele geçirilen Amisos, tekrar Persler tarafından alınmış ve bu hâkimiyeti M.Ö. 331 yılına kadar sürmüştür (http://www.samsunkulturturizm.gov.tr/TR,59809/tarih.htmlb, Erişim Tarihi: 20.09.2017/ 14: 40).

Büyük İskender'in Persleri yenmesi üzerine Amisos şehri Makedonyalıların hâkimiyetine girmiştir. İskender'in ölümünden sonra Pers kralı Metredat M.Ö. 255 yıllarında Amasya, Sinop ve Amisos'u ele geçirerek bu bölgede Pont Krallığı adıyla bir devlet kurmuştur (http://www.samsunkulturturizm.gov.tr/TR,59809/tarih.htmlb, Erişim Tarihi: 20.09.2017/ 14: 40).

Şehri bir süre Malatya emiri Ömer bin Abdullah ele geçirip yağmalamıştır. Ama sonra şehir tekrar Bizans hâkimiyetine girmiştir. Şehir 14. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Bizans ve Cenevizliler arasında yapılan anlaşma sonucu Ceneviz Cumhuriyeti'ne verilmiştir. Bu süre zarfında şehir bir ticaret kolonisi olarak yaşamaya devam etmiştir (https://www.helponto.com/Samsun-sehri-hakkinda-genel-bilgi-ve-tanitim.php, Erişim Tarihi: 09.02.2018/ 01: 34).

2.2.2. Beylikler Dönemi Samsun

İlk olarak bu bölgeye Danişmendoğulları akınlar yapmışlar fakat bölgeyi ele geçirememişlerdir. Daha sonrasında bölgeyi Anadolu Selçuklu sultanı II. Kılıçarslan ele geçirmiş ve Selçuklu hâkimiyetine almıştır. Selçukluların bölgeyi ele geçirmesiyle bölgede Müslüman nüfusu çoğalmıştır. Müslümanların çoğalmasından sonra bu bölge Arap kaynaklarında "Samsun", Batı kaynaklarında ise "Sampson" olarak geçmeye başlamıştır. Sultan II. Kılıçarslan ülkesini 11 oğlu arasında taksim ettiği zaman (1185) Samsun, Rükneddin Süleyman Şah'ın payına düşmüştür. Samsun Selçukluların hâkimiyetinde olmasına rağmen şehrin eski yerleşim yeri olan ve bugün bile "Kara Samsun" veya "Gavur Samsun" diye bilinen kısmı uzun süre Bizans ve Cenevizlilerin elinde kalmıştır. Kara Samsun olarak adlandırılan bu bölgedeki Hıristiyanlar 250 yıl bağımsız yaşamışlardır. O dönem denizcilik alanında gelişemeyen Selçuklular bu bölgedeki Hıristiyanlardan yardım almışlardır. Onlarda Selçukluların emniyete aldığı ticaret eşyalarını deniz yoluyla Karadeniz'in diğer limanlarına ve Avrupa'ya götürmüşlerdir. Böylece bölgede hem ticaret hem de barış sağlanmıştır (http://www.samsunkulturturizm.gov.tr/TR,59809/tarih.html, Erişim Tarihi: 11.07.2017/ 15: 37).

İstanbul'un 1204 tarihinde Latinler tarafından alınması ile Samsun'un Hıristiyanların elinde olan kısmı İznik Rum İmparatorluğu'na bağlı kalır. Bir ara Samsun, Trabzon Rum İmparatoru Alexios Kommenos tarafından kuşatılmıştır. Bu kuşatma esnasında Hristiyan ahali Selçukluların yanında olmuş ve böylece kuşatma başarısızlık ile sonuçlanmıştır. Anadolu Selçuklu Devleti'nin dağılması üzerine Samsun'un Müslüman kısmı İlhanlı Devleti'nin eline geçmiştir. Hıristiyanların bulunduğu kısım ise Cenevizlilerin eline geçmiştir. Cenevizliler şehri bir asırdan fazla ellerinde tutmuşlardır. İlhanlı hâkimiyetinden sonra Samsun'un Müslüman kısmına bir takım küçük beylikler kurulmuştur. Bu beylikler bazen Candaroğulları'na bazen Eretna Beyliği'ne (Kayseri) bazen de Osmanlılara dayanarak varlıkların sürdürdüler. "Canik Beyleri" adıyla bilinenler şunlardı: Canik, Ladik ve çevresinde Kubadoğulları; Ordu, Giresun tarafından Emiroğulları; Niksar, Terme ve Çarşamba havalisinde Taceddinoğulları, Vezirköprü, Havza civarında Taşanoğulları; Bafra Ovasında Bafra

Beyliği. Bu beylikler daha sonra Osmanlı hâkimiyetine girmişlerdir (Tellioğlu, 2014: 1112-1113).

2.2.3. Osmanlılar Döneminde Samsun

Samsun ve çevresi Yıldırım Beyazıd döneminde Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Bölgenin idaresi, Bulgar Kralı Şişman'ın Müslümanlığı kabul eden oğlu Aleksandr'a (İskender Paşa) verilmiştir. Ankara Savaşı'nda Yıldırım Bayezıd'ın yenilmesi nedeniyle Timur'un ordusu bu bölgeyi de yağma ve tahrip etmiştir. Bu tarihten sonra Samsun, önce Emir Süleyman'ın sonra da İsfendiyaroğulları'nın eline geçmiştir. Kara Samsun olarak adlandırılan Hıristiyanların yaşadığı batı kısmı, Sultan Çelebi Mehmed tarafından ele geçirilmiştir. Osmanlıların şehri almasından birkaç yıl sonra burada Hıristiyanlar, Kara Samsun'u yakarak gemilerle buradan ayrılmışlardı. Müslüman ahalinin yaşadığı kısım Çelebi Mehmed tarafından İsfendiyaroğulların'dan savaş yapılmadan alınmıştır. Böylece Samsun, bir Rum (Sivas) Eyaletine bağlı bir sancak olarak "Canik Sancağı" adıyla Osmanlı idarî teşkilatına dâhil edilmiştir (Koç, 1987: 183).

Osmanlı hâkimiyetine geçtikten sonra Samsun eski ticari önemini kaybederek XIX. yüzyıla kadar küçük bir iskele olmaktan öteye gidememiştir. Bu dönemde Samsun iskelesi, Sinop Limanı'nın yanında önemsiz olarak görüldüğü için varlığını sürdürememiştir (Koç, 1987: 182-183).

1701 yılında buradan geçen Tournefort, Samsun'un adını zikretmekte "... eski Atina kolonisi Amisos'un yerinde kurulmuş bir köyü arkamızda bıraktık" (Tournefort, 2005: 120) demekle, Samsun'un bu tarihte henüz gelişme temayülü göstermediğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte bu yüzyılın ilerleyen tarihlerinde Samsun ile Karadeniz'in diğer limanları ve bilhassa Kırım arasında kayda değer bir deniz ticareti yapılmaya başlanmıştır (http://www.samsunkulturturizm.gov.tr/TR,59809/tarih.html Erişim Tarihi: 11.07.2017/ 15: 37).

1774 Küçük Kaynarca Antlaşması sonucu Kırım'ın kaybedilmesiyle Samsun da ticari anlamda önemini yitirmiştir. Daha sonraları özellikle XIX. yüzyıl ortalarından

itibaren Samsun ve Canik sancağı yeniden gelişmeye başlamıştır. Bu gelişmelerin yaşanmasında tütün ekiminin yaygınlaşması ve buharlı gemi işletmesinin Karadeniz'de de başlaması önemli rol oynamıştır. Bölgede ticarî ve ekonomik hayattaki gelişmelerle birlikte nüfus da hızla artmıştır. 1869 yılında şehirde çok büyük bir yangın meydana gelmiş ve maddi manevi pek çok hasara sebep olmuşsa da maddî yönden ticari potansiyeli olduğundan dolayı şehir hızla kendini toparlamıştır. Yangın sonrası belediye tarafından Fransa'dan getirilen bir mimarın planına göre şehir tekrar planlamıştır. Alışılmışın dışında şehirde birbirini dik kesen, dar sokak ve caddeler ile bir kısmı kargir olan evler ve umumi binalar yapılmıştır. I. Dünya Savaşı sırasında ticareti felce uğrayan Samsun çok sıkıntı çekmiştir. Bu dönemde şehir, denizde Rus harp gemilerinin karada da Rum ve Ermeni çetelerinin saldırılarına uğramıştır (http://www.samsunkulturturizm.gov.tr/TR,59809/tarih.html, Erişim Tarihi: 11.07.2017/ 15: 37).

2.2.4. Seyyahların Gözünden Samsun

Samsun bugün olduğu gibi geçmişte de insanların ilgisini çekmiş ve gezilip anlatılan bir yer olmuştur. Birçok yerli ve yabancı seyyah bu şehri gezmiş ve burada gördüklerini yazıya dökmüştür. Samsun hakkında seyahatnamelerde yer alan bilgiler şöyledir:

Evliya Çelebi "*Seyahatname*" adlı eserinde Türklere ait birçok yeri gezmiş ve bu gezdiği yerler hakkında çeşitli bilgiler vermiştir. 1645 yılında Samsun'a gelen Evliya Çelebi, Samsun halkının gemicilik ve kendircilikle uğraştığını söylemektedir. Samsun Kalesi'nin deniz kıyısında taştan yapılmış sağlam bir yapı olduğunu belirtmektedir. Samsun'un lezzetli ve berrak suyu olduğuna dikkat çeken Çelebi, evlerin tuğlalarla kaplı ve bağlı bahçeli olduğunu kaydetmektedir. Şehirde liman bulunmadığını, yalnız bir körfez yerleşim şeklinde kurulu bir şehir olduğunu belirtmiştir. Samsun'un, yaban üzümü ve nar rengi armut turşusunun meşhur olduğunu zikretmektedir. Bunlar fıçılarla İstanbul'a gönderilmektedir. Gemi palamarları için imal edilen kendir ipinin bütün dünyaya yetecek kadar çok olduğunu da söylemektedir (Gültekin ve Yiğit, 2017: 27).

Evliya Çelebi, Samsun hakkında şu bilgileri de aktarmaktadır:

> *"Samsun Karadeniz kıyısında Kefe'nin tam karşısında ünlü bir kasabadır. Amasya suyu kabanın doğusundan geçerek denize dökülür. Samsun'un güneyindeki dağ bir yay çizerek batıdan ve doğudan denizle birleşir. Samsun şehri, bu dağ silsilelerinin oluşturduğu yarım çember ile Karadeniz arasında alçak bir düzlüktedir. Eski yapı olarak bir kale ve kalenin içinde camiler, hamamlar ve çarşı vardır. Birkaç ev bir araya getirilerek oluşturulan öbeklerle mahalleler oluşturulmuştur."* (http://www.samsunkulturturizm.gov.tr/TR,59624/gezginlerin-gozunden-samsun.html, Erişim Tarihi: 11.07.2017/ 20: 30).

J. Schiltberger 'de "*Türkler ve Tatarlar Arasında*" adlı eserinde Samsun'da çok fazla yılan ve engereklerin olduğundan bahseder. Bununla ilgili olarak eserinde şu bilgileri aktarmaktadır:

> *"Şehrin önünde o kadar çok yılan ve engerek vardı ki onlar kentin önündeki ovayı bir millik daire halinde adeta kuşatmışlardı. Canik (ki buna Samsun da dâhildir), odunu bol, çok ormanlık bir yerdir. Yılanların bir kısmı bu ormanlık bölgeden, diğerleri ise denizden geliyordu. Yılanlar birbirleriyle savaşa girişmeden önce dokuz gün önce toplandılar. Bu hayvanların korkusundan kimse şehirden dışarı çıkamıyordu, hâlbuki bunlar ne hayvanlara ne de insanlara bir zarar veriyorlardı.*
>
> *Bu sebeple şehrin ve ülkenin hâkimi yılanlara dokunulmaması emretmişti, zira ona göre bunlar her şeye kâdir Tanrı'nın takdiri ilahisi idi. Onuncu gün yılanlar birbirleriyle burun buruna gelip sabahtan güneşin batışına kadar savaştılar. Samsun hâkimi ve ahalisi bunu görünce, Bey kale kapılarının birini açtırıp, atlı olarak küçük bir grupla şehrin önüne çıktı ve yılanları seyretti. Su yılanlarının ormanlardan gelenler karşısında gerildiğindi gördü. Ertesi sabah yılanların hâlâ orada olup olmadıklarını görmek için tekrar şehrin önüne atla gittiğinde sadece ölü yılanlar buldu. Bunları toplattırıp saydırdı, sekiz bin tane idiler. Bir çukur kazılarak bütün yılanların içine*

atılmasını ve üzerinin toprakla örtülmesini emretti.(...)" (Schiltberger, 1997: 48*)*

H. V. Moltke 1835-1839 yıllarında Türk ordusunda askerî öğretmen ve tahkimat uzmanı olarak çalışan bir Alman subayıdır. Türk ordusunda görev aldığı süre zarfında Samsun'u gezmiş ve bu şehirle ilgili "*Moltke'nin Türkiye Mektupları*" adlı eserinde şehirle ilgili bilgiler vermiştir. Moltke Samsun ile ilgili şunları aktarmıştır:

"Samsun pek hoş, eski bir Ceneviz Kalesi, birçok güzel yapılı Türk konağı, birkaç taş cami ve han uzaktan göze çarpıyor. Bütün kasaba bir zeytin ormanıyla çevrili bu zeytinlikler dağı kaplıyor ve köşkler ve bahçeler, evler görülüyor. Tepenin doruğunda bir köy var. Onun arkasında da 3000 ayak kadar yüksek ormanlık dağlar diziliyor.

Öğleden sonra limanın ve çevrenin planını almak için faydalandım. şehrin çeyrek mil kuzeyinde eski bir mendirek harabesiyle kazanılan temeller buldum; bunlar dev gibi iri yontma taşlardan yapılmıştı. Bunların arkasındaki tepe eski sur kalıntılarıyla çevrilmişti. Daha ilk çağlardan beri adı fenaya çıkan Karadeniz ne çok fırtınalıdır, ne de bizim Baltık denizi gibi çoğu zaman sisle örtülür. Onun gibi sığlık ve çatak yerleri de yoktur. Büyük tehlike en başta muhafazalı iskeleler ve emniyet altına alınmış limanların olmayışıdır." (Moltke, 2015: 183)

2.2.5. Milli Mücadele Döneminde Samsun

I. Dünya Savaşı'nda büyük bir yenilgi alan Osmanlı İmparatorluğu imzaladığı Mondros Mütarekesi ile ülkenin her yanını işgale açık hale getirmiştir. Bu dönemde Samsunda özellikle Rumlar kendilerine katliam yapıldığına dair idealar ortaya atıp toprak talep etmişlerdir. Rumların ortaya attığı bu idealar Avrupa Devletleri'nin dikkatini çekmiş ve Anadolu'daki Rum ve Ermenilerin yardıma muhtaç olduğu algısının oluşması sağlanmıştır. Yunanistan, Karadeniz'deki bu katliam idealarını gerekçe göstererek bölgede yeterli asayişin olmadığını bu sebeple de bu bölgenin işgal edilmesini talep etmiştir. Bunun üzerine Karadeniz kıyılarında asayişten

sorumlu olan Britanya İmparatorluğu üç ve Fransa Cumhuriyeti bir savaş gemisi göndererek mutasarrıftan bilgi almışlardır (Ökten, 2006: 100).

I. Dünya Savaşı öncesinde ve sırasında da Türklerin yaşadığı bölgelere saldıran Rumlar, Megali İdea amaçlarına ulaşmak adına sürekli saldırılarına devam edip şehirde huzursuz bir ortam yaratıyorlardı. Şehrin her yerinde silahlı çeteler bulunurdu ve şu an Çiftlik Caddesi olarak bilinen yerin civarında yer alan Hamdi Paşa Çiftliği'nin yanındaki Rum mezarlığından her gece silahlı saldırılar oluyordu. Türkler ise "gavur azması" olarak adlandırdıkları bu saldırılardan korunmak için silahla nöbet bekliyorlardı (https://www.helponto.com/Samsun-sehri-hakkinda-genel-bilgi-ve-tanitim.php Erişim Tarihi: 09.02.2018/ 01: 34). Rum çeteleri merkez dışında köylere de sürekli baskınlar düzenlerlerdi. Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı tarihten Eylül 1920'ye kadar geçen süre içerisinde Rum çeteleri yalnız Samsun çevresinde 699 kişi öldürmüş, 59 kişiyi yaralamış, 15 kişiyi de dağa kaldırmış, 13 Türk kadınını kirletmiş, 41 köy ile 26 çiftlik ve değirmeni yakmışlardır (Pehlivan, 1999: 106-107).

9 Mart 1919 tarihinde 15. Tümen Kumandanı Mustafa Asım Bey ve Samsun Mutasarrıfı İbrahim Ethem Bey'in şehirde sıkıyönetim ilan etmesiyle 200 kişilik Britanya askerî müfrezesi tarafından Mondros Mütarekesi şartları gerekçe gösterilerek şehir işgal edilmiştir. Rumlar tarafından sevinçle karşılanan işgal kuvvetleri İlyasköy'deki sekiz kışlaya yerleşmiş, daha sonra gelen 150 kişilik Anzak kuvvetlerinin bir kısmı kışlaya bir kısmı ise Samsun Sultanisi binasına yerleşmiştir. Rum çetelerinin baskınları ve işgal kuvvetlerinin kışlaları doldurması dolayısıyla 15. Tümene bağlı erlerden bir kısmı kaçmış, çoğu ise terhis edildiğinden dolayı Samsun'daki tümenin mevcudu 4/3 oranında azalmıştır. 1 Şubat 1920'de halk Samsun Şehremaneti önünde toplanarak işgalleri protesto etmekte iken aynı sırada kara birliklerine ek olarak Amerikan savaş gemilerinin Samsun Limanı'na yanaşmasını kutlayan Rumlar belediye binasını işgal etmiş, olaylar büyümüştür (Ökten, 2006: 63).

30 Nisan 1919'da 9. Ordu müfettişliğine atanan Mustafa Kemal, 19 Mayıs günü Samsun'a ulaşmıştır. Görevinin gereklerini yerine getirmeye koyulan Mustafa Kemal bazı incelemelerde bulunmuştur. Bu incelemeler sonucunda Rum çetelerinin Müslüman halka saldırdığı, yerel yöneticilerinse dış devletlerin de duruma karışmasıyla bu olaylara müdahale edemediği kanısına varmıştır. Bunun üzerine Canik mutasarrıfını görevden alarak yenisini atamış ve bölgede oluşan karışıklıklara yabancı askerlere aldırmaksızın doğrudan müdahale etmesini emretmiştir (https://www.helponto.com/Samsun-sehri-hakkinda-genel-bilgi-ve-tanitim.php, Erişim Tarihi: 09.02.2018/ 01: 34).

Mustafa Kemal'in Samsun'dan ayrıldıktan sonra başkanlık ettiği Erzurum Kongresi ve Sivas Kongresi'nin ortaya koyduğu millî heyecan Samsun'da da etkisini göstermiş ve Samsun Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulmuştur. Daha öncesinde Cemiyet-i Hayriye-i İslamiye, İhtiyat ve Zabıtan Cemiyeti, Karadeniz Türkleri Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Oymak Teşkilatı adında cemiyetler kurulmuş olsa da etkili olamamışlar, bunların arasından yalnızca Oymak Teşkilatı kayda değer çalışmalar yapabilmiştir. 7 Mayıs 1920'de Samsun'a gelen Şefik Avni Paşa 15. Tümen kumandanlığını üstlenmiş ve Büyük Millet Meclisi'nin yardımlarıyla tümen yeniden silahlandırılmıştır. 10 Temmuz 1920'de kurulan Umur-u Bahriye Şubesi'ne bağlı olarak Samsun Bahriye Muhafız Müfrezesi kurulmuş ve Rum çetelerine karşı mücadele etmeye başlamıştır. 1920'nin sonlarına doğru da giderek büyüyen müfreze tam kadrolu bir tabur haline gelmiştir. İngiliz ve Fransız güçlerinin şehirden çekilmesiyle birlikte Rum çetelerine karşı Samsun Bahriye Muhafız Müfrezesi, Türk çeteleri lideri Topal Osman ve 15. Tümen büyük bir karşı saldırı başlatarak Türk köylerine saldıran çetelere büyük darbe vurmuşlardır. 15. Tümenin 17 Mayıs 1921 tarihinde batı cephesine hareket etmesi üzerine Samsun'da 10. Tümen oluşturulmuş ve göreve bu tümen devam etmiştir. Bu tümen sonrasında Samsun ve çevresindeki Rum çetelerini büyük oranda imha etmiştir. Rum çetelerinin çoğu yok edilip bir kısmı da dağıtıldıktan sonra geri kalan kısmı Samsun İstiklal Mahkemesi'nde yargılanmıştır (https://www.helponto.com/Samsun-sehri-hakkinda-genel-bilgi-ve-tanitim.php, Erişim Tarihi: 09.02.2018/ 01: 34).

Samsun Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, kentte tehlikenin sona ermesiyle birlikte 30 Ağustos 1921'de Saathane Meydanı'nda miting düzenlemiş. Ankara Hükümeti'nin her zaman yanlarında olacaklarını bildirmişlerdir. 6 Ocak 1922 tarihinde de Samsun Türk Ortodoks Cemiyeti Ruhani Lideri Papa Atnas tarafından Samsun'a davet edilen Türk Ortodoksları Ruhani Lideri Papa Eftim'in de katılımıyla bir bildiri okunmuş ve Türk Ortodokslarının Ankara'ya bağlılıklarını açıklamışlardır. Aynı yıl Samsun Ermenileri de bir bildiri sunmuşlardır. Bildirilerinde İstanbul Ermeni Patrikhanesi ile olan tüm ilişkilerini kestiklerini ve Ankara Hükümetine bağlı olduklarını beyan etmişlerdir (https://www.helponto.com/Samsun-sehri-hakkinda-genel-bilgi-ve-tanitim.php, Erişim Tarihi: 09.02.2018/ 01: 34).

Kurtuluş Savaşı'nın sonlanması ve Türkiye Cumhuriyetinin ilanı ile Türkiye sınırları içerisinde kalan Samsun, sancak ve mutasarrıflıkların il yapılmaları üzerine il statüsü kazanmıştır. 1923 mübadelesi ile şehirdeki Rumlar Yunanistan'a göç etmiş, Rumlardan boşalan yerler ise mübadillere tahsis edilmiştir (Ökten, 2006: 84).

2.3. Samsun'un Coğrafi Konumu

Karadeniz Bölgesinin orta kısmında sahil şeridi boyunca uzanan kent, Yeşilırmak ve Kızılırmak nehirlerinin Karadeniz'e döküldükleri deltaları arasında yer almaktadır. 9,083 km²'lik bir yüz ölçüme sahiptir. Coğrafi konum olarak 40° 50' - 41° 51' kuzey enlemleri, 37° 08' ve 34° 25' doğu boylamları arasındadır. Kentin, doğusunda Ordu, batısında Sinop, güneyinde Tokat ve Amasya, güney batısında ise Çorum illeri yer almaktadır. Samsun yeryüzü şekilleri bakımından üç ayrı özellik gösterir. Birincisi güneyindeki dağlık kesim; ikincisi, dağlık kesimle kıyı şeridi arasında kalan yaylalar; üçüncüsü, yaylalarla Karadeniz arasındaki kıyı ovalarıdır. Kızılırmak ve Yeşilırmak akarsularının delta alanlarında oluşmuş kıyılarında, yurdumuzun tarımsal potansiyeli en yüksek ovalarından Bafra ve Çarşamba Ovaları yer almaktadır (http://www.on5yirmi5.com/dosya/turkiyenin-illeri/55-samsun-hakkinda-genel-bilgi, Erişim Tarihi: 11.02.2018/ 14: 33).

2.4. Samsun'un İklimi, Bitki Örtüsü

İklim: Samsun bölgesinde genel olarak ılıman bir iklim görülmektedir. 0°C'nin altında soğuk gün sayısı toplamı 20 günü geçmez. Yağış ortalaması 733 mm'dir. Sıcaklık -8, 1°C ile + 39°C arasında seyreder. Bölgenin ılık hava, bol yağış ve gür yeşillik genel özelliğidir (https://www.helponto.com/Samsun-sehri-hakkinda-genel-bilgi-ve-tanitim.php, Erişim Tarihi: 09.02.2018/ 01: 34).

Samsun'un ikliminde, sahili ve iç kesimleri farklılık arz etmektedir. Sahil şeridinde tipik bir Karadeniz iklimi hüküm sürmesine rağmen iç kesimlerde dağların etkisiyle karasal iklim hâkimdir. Genellikle yaz mevsiminde, aşırı sıcaklar olmasına rağmen, deniz suyu buharlaşmasına ilâveten, çevredeki baraj göllerinin çokluğu sebebiyle nem oranı oldukça yükselir. Bölgede kış ayları çok fazla soğuk olmamakla birlikte oldukça yağışlı geçmektedir. Yağışlar, kıyı kesimlerinde genelde yağmur şeklindedir (Zeybek, 2014: 111). Kıyı kesimlerinde karla örtülü gün sayısı 4-5 günü geçmemektedir. Hatta son dönemlerde karlı gün sayısı daha da indirgenmiştir. Yalnız bu durum kıyı kesimleri için geçerlidir. İç kesimlerde ise karla örtülü gün sayısı daha fazladır ve sert geçen karasal ikliminin etkileri daha çok görülmektedir. (https://www.helponto.com/Samsun-sehri-hakkinda-genel-bilgi-ve-tanitim.php, Erişim Tarihi: 09.02.2018/ 01: 34)

Bitki örtüsü: Samsun bitki örtüsü bakımından oldukça zengindir. Ovalar bağ, bahçe, çayır ve ekili alanlarla örtülüdür. Dağlar ormanlarla kaplıdır. İl topraklarının % 48'i orman ve fundalık; % 3'ü çayırlık; % 47'si ekili ve dikili alanlarla kaplıdır. Ormanlarda meşe, gürgen, kestane, ıhlamur, kayın, dişbudak ağaçları; 1200 m ile 1800 m arasında ise iğne yapraklı ağaçlar bulunur. (Zeybek, 2014: 111)

2.5. Samsun'un İlçeleri

2.5.1. 19 Mayıs İlçesi

Samsun'un bir ilçesi olan Ondokuzmayıs, Samsun- Sinop karayolu güzergâhında olup Samsun il merkezinin 33 km batısındadır.

Yüzölçümü 363 km² olan ilçe Bafra Ovası'nın doğu ucundadır. Karadeniz ile Canik Dağları'nın alçak tepesi arasında yer alır. Doğuda Samsun merkez, batıda Bafra, kuzeyde Karadeniz yer almaktadır. Tipik Karadeniz iklimi gözlemlenir (https://www.helponto.com/Samsun-ilindeki-ilceler.php, Erişim Tarihi: 09.02.2018/ 21: 30).

2.5.2. Atakum İlçesi

Atakum, Samsun Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı merkez ilçedir. Atakum yeni ilçe öngören yasa tasarısı kapsamında ilçe olmuştur. Samsun-Sinop karayolu üzerinde, şehir merkezine 5 km mesafededir. Balaç Köyü'nün geçmişte tarla olarak kullandığı araziler beldenin genel yerleşim alanını oluşturmuştur. Denizi sığdır ve geniş bir kumsala sahiptir. Eski adı Matasyon'dur (https://www.helponto.com/Samsun-ilindeki-ilceler.php, Erişim Tarihi: 09.02.2018/ 21: 30).

Samsun'un merkezde bulunan diğer yerleşim bölgelerine göre daha düz bir alana yayılmış ve yeni yerleşke olan bir ilçe olduğundan şehircilik olarak daha planlı bir yapılaşma mevcuttur. Nüfusu hızlı bir artış göstermektedir. Atakum, Samsun'un nüfus artış hızı en yüksek ilçesidir.

2.5.3. Alaçam İlçesi

Alaçam, Samsun ilinin batıdan Yakakent, güneyden Vezirköprü, doğudan Bafra ilçeleri ve kuzeyden Karadeniz ile çevrilidir. Yüzölçümü 632 km², denizden yüksekliği ortalama 15 m'dir. Samsun'a uzaklığı 78 km'dir (https://www.helponto.com/Samsun-ilindeki-ilceler.php, Erişim Tarihi: 09.02.2018/ 21: 30).

Bölgede Karadeniz iklimi hâkimdir. Yağmur daha çok ilkbahar aylarında düşer. Ulu çay, Gökçeboğaz ve Yenice çayları önemli akarsularıdır. İlçenin nüfusu ise 28.162'dir (http://www.on5yirmi5.com/dosya/turkiyenin-illeri/55-samsun-hakkinda-genel-bilgi, Erişim Tarihi: 11.02.2018/ 14: 33).

2.5.4. Asarcık İlçesi

Asarcık, Samsun'un 44 km güneyinde bulunan bir ilçedir. Daha öncesinde Kavak ilçesine bağlı olan Asarcık merkeze ulaşım zorluğu sebebi ile 1987 yılında ilçe statüsüne getirilmiştir. Yüzölçümü 214 kilometrekare olan ilçenin; doğusunda Çarşamba, Ayvacık ilçeleri, batısında Kavak ilçesi, kuzeyinde Samsun merkez, güneyinde de Ladik ve Taşova ilçeleri yer almaktadır. Asarcık'ın özellikle köylerinin bulunduğu alanları yüksektir. Bu köyler genel olarak yörede bulunan dağların eteklerine yerleşmiş durumdadır. Dağlar ve söz konusu köylerin yerleştiği alan hisar biçiminde olduğu için Hisarcık diye de anılmaktadır. Asarcık merkezi ise köylerine oranla daha düzdür. İlçenin nüfusu 17.783'tür (https://www.helponto.com/Samsun-sehri-hakkinda-genel-bilgi-ve-tanitim.php, Erişim Tarihi: 11.02.2018/ 14: 33).

2.5.5. Ayvacık İlçesi

Ayvacık Canik dağlarının kuzey eteklerinde, Yeşilırmak Vadisi'nde, Suat Uğurlu Baraj Gölü'nün kıyısında yer almaktadır. Bu uzun vadide bir de Hasan Uğurlu Baraj Gölü bulunmaktadır. Samsun'a uzaklığı ise 62 km'dir. Nüfusu 22.444 olan ilçenin 35 köyü vardır. Yörenin en büyük geçim kaynağı tarım ve balıkçılıktır. Daha öncesinde Çarşamba ilçesine bağlı olan bölge sonradan ilçe statüsüne getirilmiştir (http://www.on5yirmi5.com/dosya/turkiyenin-illeri/55-samsun-hakkinda-genel-bilgi, Erişim Tarihi: 11.02.2018/ 14: 33).

2.5.6. Bafra İlçesi

Samsun'un en gelişmiş illerinden biri olan Bafra, Karadeniz'e 20 kilometre uzaklıkta, denizden yüksekliği yaklaşık 20 metre olan ve Kızılırmak'ın taşıdığı alüvyonlar sonucu oluşmuş bir delta ovasıdır. Bafra'nın nüfusu 144.465'dir (https://www.helponto.com/Samsun-ilindeki-ilceler.php, Erişim Tarihi: 09.02.2018/ 21.30).

İlçenin doğusunda Samsun Merkez ve Ondokuzmayıs ilçesi, kuzeyinde Karadeniz, batısında Alaçam, güneyinde Kavak, Havza ve Vezirköprü ilçeleri bulunmaktadır. Yüzölçümü 175.000 hektar olup Samsun'a uzaklığı 51 km'dir (Kayıkçı, 2000: 202).

Kızılırmak deltasını kaplayan Bafra Ovası güneyde dağlarla çevrilidir. Bunlardan en yükseği 1224 m ile Nebiyan Dağı'dır. Bu dağlar Canik Dağları'nın uzantılarıdır. Bafra'nın en büyük, Türkiye'nin ise en uzun akarsuyu Kızılırmak bu dağları derin bir vadi ile geçerek ovaya ulaşır. Irmağın denize yakın kısımlarında birçok göl oluşmuştur. (https://www.helponto.com/Samsun-ilindeki-ilceler.php, Erişim Tarihi: 09.02.2018/ 21: 30).

2.5.7. Canik İlçesi

Canik, Samsun'un Devgeriş Deresi'yle Mert Irmağı arasında Karadeniz'den içeri doğru uzanmış bir yerleşim yeridir. Cumhuriyet tarihinde 2009 yılına kadar belde olan Canik, 2009 yılında Samsun merkezden ayrılmış ve ilçe olmuştur (https://www.helponto.com/Samsun-ilindeki-ilceler.php, Erişim Tarihi: 09.02.2018/ 21.30).

İlçenin kuzeyinde Karadeniz, güneyinde Canik Dağları'nın Karadeniz'e doğru uzantısı olan tepeler, batısında Mert Irmağı ve İlkadım ilçesi, doğusunda ise Kutlukent bulunmaktadır (https://www.helponto.com/Samsun-ilindeki-ilceler.php, Erişim Tarihi: 09.02.2018/ 21.30).

İlçenin en önemli özelliği; tüm önemli sanayi ve ticaret kuruluşlarını içinde barındırması ve Samsun ekonomisine büyük katkısı olmasıdır.

2.5.8. Çarşamba İlçesi

Çarşamba, Samsun bölgesinde yer alan iki delta ovasından biridir. Yüzölçümü bakımından Karadeniz kıyısında yer alan en büyük delta ovasıdır. İlçenin batıda Derbent Burnu ile doğuda Akçay arasında yaklaşık 64 km uzunluğa sahiptir. Kuzey-güney yönünde Civa Burnu ile Kumköy arasındaki kuş uçuşu mesafe yaklaşık olarak

32 km'dir. Böylece doğu-batı doğrultusunda ova kuzey-güney yönündeki uzanışından yaklaşık 2 kat daha geniş bulunmaktadır (Zeybek, 2014: 105).

2.5.9. Havza İlçesi

Samsun'a uzaklığı 86 km olan ilçenin kuzeyinde Bafra, güneyinde Suluova ve Merzifon, batısında Vezirköprü, doğusunda Ladik ve Kavak ilçeleri yer alır. Bu dağların etekleri yayla konumundadır. En önemli Akarsuları; Tersakan, Derinöz ile İstavruz'dur (Özdemir, 2003: 4).

Kurtuluş Savaşı döneminde tarihi bir rol oynayan bölge daha çok kaplıcaları ve Atatürk'ün Havza Genelgesini yayınladığı evi ile ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir.

2.5.10. İlkadım İlçesi

İlkadım, Samsun'nun Karadeniz sahilinde, denizden yüksekliği 5 metre, yüzölçümü ise 152,28 km² olan ilçesidir. Aynı zamanda 312,332 kişilik toplam nüfusuyla, Karadeniz Bölgesi'nin en kalabalık ilçesidir. İlçenin doğusunda Canik, kuzeyinde Karadeniz, batısında Atakum, güneyinde Kavak bulunur (Kayıkçı, 2000: 304).

İlçe ismini milli mücadele döneminde Atatürk'ün Samsuna ayak bastığı ve milli egemenliğin başlangıcı ilk adımının buraya atması ile gerçekleştirmesinden almaktadır. Yani bölge adını Türk tarihini değiştiren o ilk adımdan almaktadır.

2.5.11. Kavak İlçesi

Kavak, Samsun-Ankara karayolu üzerinde kurulmuş, Samsun'a bağlı bir ilçedir. Samsun merkezine uzaklığı 50 km'dir. İlçenin doğusunda Asarcık, batısında Havza, kuzeyinde İlkadım ve Bafra, güneyinde Ladik ilçeleri vardır.

Denizden yüksekliği 600 m olan ilçe engebeli bir arazi yapısına sahiptir. En yüksek dağı Hacılar Dağı'dır. İlçede doğal göl yoktur ama sulama amacı ile oluşturulan pek

çok gölet vardır (https://www.helponto.com/Samsun-ilindeki-ilceler.php, Erişim Tarihi: 09.02.20018/ 21: 30).

İlçe de ormanlık alan genişçe yer kaplar. İç Anadolu üzerinden ilçe sınırına girileceği anda orman ziyaretçileri kucaklar ve Karadeniz sahili boyunca da devam eder.

2.5.12. Ladik İlçesi

Ladik, kuzeyinde Kavak, doğusunda Taşova ve batısında Havza ile çevrili, güneyde ise Amasya'ya komşu olan bir ilçedir. Samsun merkeze uzaklığı 82 km'dir. İlçede kışlar uzun ve sert, yazlar ise serin geçmektedir. İlçede yaylacılık, kayak ve kaplıca turizmi önemli gelir kaynaklarıdır.

2.5.13. Salıpazarı İlçesi

Salıpazarı Terme ve Çarşamba ilçelerine ait Alanyaykın, Düzköy ve Bereket Köyleri'nin birleşmesiyle 1973 yılında belediye olmuştur. 1987-88 yıllarında da ilçe teşkilatı kurularak Samsun'a bağlanmıştır. Salıpazarı ismini her hafta Salı günü ilçede kurulan pazardan almaktadır.

Samsun'a uzaklığı 54 km olan ilçenin güneyi Erbaa ve Akkuş, doğusu Terme, batısı Ayvacık, kuzeyi ise Çarşamba ilçeleriyle çevrilidir. Salıpazarı'nın denize kıyısı yoktur.

İlçenin kuzeyi düzlük, güneyi engebelidir. Yeşilçay ve Terme Çayı ilçe merkezinde kesişmektedir. Bu çayların bir araya toplanmasıyla büyük bir gölet oluşmuştur. Ayrıca bu çayların kenarlarında turistlerin konaklayabileceği alabalık tesisleri bulunur (https://www.helponto.com/Samsun-ilindeki-ilceler.php, Erişim Tarihi: 09.02.20018/ 21: 30).

2.5.14. Tekkeköy İlçesi

Tekkeköy, Samsun-Ordu karayolunun güneyinde yer alan Samsun şehrinin en doğusundaki merkez ilçesidir.

İlçede yerleşim insanlık tarihi kadar eskidir. Bugünkü Tekkeköy için tarihi süreç içerisinde bulunan mağara yerleşimlerin olduğuna dair kanıtlar bulunmaktadır. Bölgedeki mağaraların birinde yapılan kazılar neticesinde üstte Hitit, altta Bakır Çağı dönemlerine ait kültür kalıntıları ortaya çıkarılmıştır. Köy mezarlarında ölülerin yanında tunç ve bakırdan yapılmış eşyalar ile taştan yapılmış ok uçlarının bulunması ise ilçenin o tarihte ileri bir tekniğe sahip olduğunu göstermektedir. Önceleri denizin mağaralar bölgesine kadar daha sonra denizin, alüvyonlarla dolması nedeniyle ilçenin kıyıdan 4 km uzakta kaldığı tahmin edilmektedir (Uzun, 1995: 413-414).

2.5.15. Terme İlçesi

Terme, Samsun ilinin doğusunda yer alan ilçesidir. Batısında Çarşamba, doğusunda Ünye, güneyinde Salıpazarı ve Akkuş ilçeleri bulunmaktadır. Terme Ovası'nın ortasında kurulmuştur.

Terme tarihte çok eski bir yerleşim yeri olarak kendini kabul ettirmiş olup birçok efsaneyi bünyesinde barındırmaktadır. İlçenin en eski kavminin Gaşkalar olduğu sanılmaktadır (Semiz, 2007: 1).

Bu bölgeyi önce Firigler sonra Kimmerler ele geçirmiştir. Bu bölgede sadece kadınlardan oluşan bir kavimi olan Amazonların yaşadığı bilinmektedir. Hatta Terme Suyu (Termedon) yanındaki dağların adı bazı yabancı harita ve ansiklopedilerde "Amazonius Mous" (Amazon Dağları) olarak geçer (Semiz, 2007:1).

2.5.16. Vezirköprü İlçesi

Vezirköprü Samsun'a 110 km uzaklıkta olan bir ilçedir. İlçenin, kuzeyden Alaçam ve Sinop'un Durağan, kuzeydoğuda Bafra, doğuda Havza, güneybatıda Çorum'un Osmancık ve batıda Sinop'un Saraydüzü ilçeleri bulunmaktadır.

Vezirköprü, Orta Karadeniz Bölümü'nde, Kuzey Anadolu Dağları'nın ikinci sırasının Aşağı Kızılırmak vadisi çevresine rastlayan kıyı ardı kesiminde yer almaktadır. Vezirköprü Türkiye'de en fazla köye sahip olup, Samsun'un en büyük beşinci ilçesidir. İlçe merkezinde nüfus azdır nüfus genellikle kırsal kesimlerde yoğunlaşmıştır (https://www.helponto.com/Samsun-ilindeki-ilceler.php, Erişim Tarihi: 09.02.20018/ 21: 30).

2.5.17. Yakakent İlçesi

Yakakent (eski adı Gümenüz/ Gümenos) 1991'de kasaba, sonrasında ilçe olmuştur. Aynı tarihte Gümenüz adı Yakakent haline dönüşmüştür. Balıkçılık, tütün ve turizm önemli ekonomik kaynaklarıdır. İlçe aynı zamanda bir Japon şehri olan Kushimoto'nun kardeş kentidir (http://www.on5yirmi5.com/dosya/turkiyenin-illeri/55-samsun-hakkinda-genel-bilgi, Erişim Tarihi: 09.02.20018/ 21: 45).

2.6. Samsun'un İktisadi Durumu

Samsun'un ekonomik yapısını oluşturan sektörlerin başında tarım başta olmak üzere sanayi, hayvancılık ve turizm sektörleri gelmektedir. İl ekonomisinde büyük etkisi olan tarımsal ürünler; buğday, tütün, mısır, ayçiçeği, şeker pancarı, fındık, çeltik ve sebzedir. İlde tarım alanında özellikle Bafra ve Çarşamba delta Ovaları önemli yere sahiptir. Bu deltalar toplam 122.410 hektarlık tarım alanına sahiptir. Buralarda yetişen sebzeler (domates, biber, kavun, karpuz, vb.) öncelikle bölge ihtiyacını gidermekle birlikte, yurdun dört bir yanına da pazarlanmaktadır. Tarım bu bölgede ağırlıklı sektör olduğundan Samsun İli istihdam yapısı da ilk aşamada tarımdan etkilenmiştir. İstihdam gücünün % 67'si tarımsal alanda çalışmaktadır.

Bununla birlikte, Bağımsız Devletler Topluluğu ve Türk Cumhuriyetlerine yakınlığı, deniz, kara, hava ve demir yolu ulaşım imkânlar ile büyük potansiyele sahip bulunan il sanayide istenilen seviyede gelişme gösterememiştir. Samsun imalat sanayinin yaratmış olduğu katma değerinin % 55,6'sı kamu, % 44'ü ise özel sektör tarafından gerçekleştirilmektedir.

Samsun, Orta Karadeniz Bölgesi'nin en büyük kentidir. Kentin Nüfus yoğunluğu sebebiyle ticari ve sınaî yaşantısı canlıdır. Özellikle 1980 yılından sonra kentte daralan istihdamın geliştirilmesi için endüstri çağına uygun olarak gerek kent civarında gerekse ilçelerinde küçük sanayi siteleri oluşmuş, istihdam yavaş yavaş sermaye yoğun olan küçük işletmelere doğru yönelmeye başlamıştır. Bunların yanı sıra Organize Sanayi Bölgeleri de önemli katkılar sağlayacak duruma gelmek üzeredir. Samsun ve yöresindeki imalat sanayinde üretilen ürünlerin en önemlileri; çimento, gübre, bakır, yapay jüt, oto yedek parçası, muhtelif boyutlarda pompa, mobilya ve tekstil, demir, hazır giyim, ilaç ve tıbbi aletlerdir.

Bunlardan özellikle bakır önemli bir paya sahiptir. Bakır işlendikten sona yurt içi ve dışı Samsun yoğunlukta yapılan üründür. Büyük ve orta ölçekli işletmelerin yanı sıra, küçük ölçekli işletmelerde emek yoğun bir şekilde kalorifer kazanı, PVC tesisleri, zirai alet ve makineleri, bakır mamulleri, inşaat demirleri, plastik poşet, muhtelif şekerleme, reçel ve sanayi tipi mutfak eşyası yapan küçük tesisler de mevcuttur.

Samsun'da yapılan hayvancılık tamamen ailelerin kendisini geçindirmesine yöneliktir. Turizmin Samsun ekonomisindeki payı az olmakla birlikte il merkezinde olduğu gibi ilçe ve köylerde de gezip görülmeye değer çok sayıda tarihî ve turistik yerler mevcuttur. Yaz aylarında denizden ve kumdan yararlanılabildiği gibi kış aylarında da av turizmi yapılabilmektedir. İlin yaz turizmi için uygun plajları, kış turizmi için kayak merkezleri, sağlık turizm için kaplıcaları, kültür ve tarih turizm için köklü geçmişi vardır (Zeybek, 2014:105). İl için gerekli yatırımlar ve tanıtımlar yapılması durumunda büyük bir turist potansiyeli olan bir bölgedir.

2.7. Üsteki Verilerin Samsun Efsaneleri Açısından Önemi

Samsun yüz ölçümü büyük ve nüfusu kalabalık bir şehirdir. Birçok farklı etnik gruptan insanların bir aradığı yaşadığı bu şehirde geniş bir kültür mozaiği bulunmaktadır. Bu farklılıklar halk ürünlerinin de çeşitlenmesini sağlamıştır.

Bir halk kültürünün oluşmasında insan faktörünün dışında dış çevreninde etkisi büyüktür. Bu etkileri derlenen efsanelerde de görmek mümkündür. Samsun genel yapı itibari ile düzlük bir araziye sahiptir. Bu nedenle bölgede görülen kaya, yamaç gibi oluşumlar insanlara farklı gelmiş ve bu taşların etrafında çeşitli söylencelerin oluşmuştur. Bunu "*Kız Kayası*", "*Gelin- Güvey Kayası*" gibi efsaneler de daha somut bir şekilde görüyoruz. Şehrin topoğrafik yapısı dışında eski medeniyetlerden kalmış, o çevrede bir benzeri olmayan yapılarda halk arasında çeşitli söylencelerin oluşmasına sebep olmuştur. Bunu Anadolu Selçuklu Dönemi'nde yapılan ve yapımı aşamasında tek bir çivi bile kullanılmayan Göğceli Cami'sinde görmekteyiz. Bu yörede buna benzer başka bir yapının bulunmaması halka ilginç gelmiş ve bu cami hakkında pek çok söylence ortaya çıkmış.

Yukarıda örneklerde de anlatıldığı üzere bir halk edebiyatı ürünün oluşması sadece insan faktörüne bağlı değildir. İnsan tek başına yeterli değildir. Ortaya bir malzemenin çıkması için çevresi ile iletişim halinde olması gerekmektedir. Bir şehrin tarihi geçmişi, doğası, iklimi, toprak yapısı vb. özellikleri o topraklarda çıkacak edebi ürünün hamurunun oluşumu ve yoğrulması için gerekli etmenlerdir.

BİRİNCİ BÖLÜM: EFSANELER HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1. EFSANELER

1.1. Efsanenin Tanımı

Türkiye Türkçe'sine Farsçadan geçmiş olan efsane kelimesi İran'da "*fesane*" diye kullanılmaktadır. Arapçada ise, efsane karşılığı olarak "*usture*" kullanılır (Develioğlu, 1962: 312). Aynı zamanda efsane Türkiye Türkleri arasında "*menkıbe*", "*esatir*" ve "*söylence*" terimleriyle de adlandırılır.

Türk boylarında ise efsaneye karşılık olarak *"epsane", "rivayet", mif", "legenda", "anız", "anız-engime", "ekiyet", "aytıv", "tavruh", "kuuçın", "kep-kuuçın", "kip-çooh", "çooh-çaah", "toolçurgu çugaa", "töögü çuğaa", "tolçurgu bolgaş töögü çugaalar", "erbek", "kepsen", "sehen", "kepsel", "bılırgı sehen""* gibi terimler ile kullanılır. (Ergun, 1997: 1-2)

Efsane, batı dillerine ise Latince kökten gelen *"legendus*" sözcüğünden girmiştir. İngilizcede "*legend*", Fransızcada "*legende*", Almancada "*Legende*" ayrıca "*Sage*", İtalyanca'da "*leggenda*", İspanyolcada "*leyenda*" , Yunancada "*mitos-mit*" sözcükleri, efsane karşılığı olarak kullanılır (Yavuz, 2007: 15). Efsane kelimesinin manası ile ilgili pek çok açıklama yapılmıştır. Türk Dil Kurumu *Türkçe Sözlük*'te efsane kelimesini *"eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayali hikâye, söylence."* (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b05ac14c3ffc8.15944725, Erişim Tarihi 20.10.2017/ 18: 40) olarak tanımlarken Ferit Devellioğlu hazırladığı lügatte efsaneyi "1. *asılsız hikâye, masal, boş söz, saçma sapan lakırdı. 2. dillere düşmüş, meşhur olmuş hadise*" (Devellioğlu, 2006:206) olarak tanımlamıştır.

Bunların dışında pek çok akademisyen ve araştırmacı farklı tanımlamalarda bulunmuştur Alpaslan (1992: 32). Saim Sakaoğlu'nun efsane tanımını şöyle aktarmıştır:

> "*Sınırları oldukça geniş olan bu kavramı kelimelerle anlatmak zordur; ancak bir sözlük maddesi gibi açıklamak kolaydır. Efsane bir hikâyedir, küçük bir hikâyedir. Ancak özelliği, inanılan bir hikâye olmasıdır. Şahıslar, olaylar veya yerlerle ilgili olabilir. Bunların gerçek olması da gerekmez, hayalî bile olabilir. Efsanenin en önde gelen özelliği ona inanılmasıdır; Onu masaldan ayıran en önemli özelliği budur. Olayı dinledikten/okuduktan sonra, inanmak zorundasınız. Çünkü efsane mantığı bunu gerekli kılmaktadır."* (Alpaslan, 1992: 32) şeklinde açıklamıştır.

Efsane sözlü gelenekte ağızdan ağza aktarılarak gelen olağanüstü nitelikteki hikâyelere verilen isimdir. Bunlar doğa olaylarını ve yaşanmış ünlü kişilerin başından geçen olayları olağanüstü bir biçimde anlatan edebi ürünlerdir. Bunlarda zaman ve şahıs öğesi vardır. İnanç yönü ağır basan, öğretici ve öğüt verici ürünlerdir. Doğa ve toplum olaylarını mistik bir düşünce ile dile getirirler. (Baba, 2007: 53)

Türk Ansiklopedisi'nde ise efsanenin tarifi şöyledir: "*Başlangıçta tabiatüstü nitelikler gösteren aziz hayatlarını, sonraları da halk muhayyilesinin ve şair yaratmalarının etkisiyle, biçim değiştirmiş tarih olaylarını anlatan harika niteliğinde hikâye.*" şeklindedir. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*'nde efsane için şunlar yazılmıştır: "*Edebiyatta, tabiatüstü nitelikler gösteren kişilerin hayatlarını, halk muhayyilesinin veya şairlerin meydana getirdiği tarih olaylarını anlatan, olağanüstü olaylarla süslü hikâyelere verilen isimdir*." (Ergun, 1997: 6)

Halkbilimin en önemli araştırmacılarından biri olan Pertev Naili Boratav *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı* adlı eserinde efsane ile ilgili şunları belirtmiştir.

> "*Efsanenin başlıca niteliği inanış konusu olmasıdır; onun anlattığı şeyler doğru, gerçekten olmuş diye kabul edilir. Bu niteliği de düz konuşma*

diliyle her türlü üslûp kaygısından yoksun hazır kalıplara yer vermeyen bir anlatı oluşudur. Bir destan parçası karmaşık ve uzun soluklu anlatı bütününden kopup, kendine özgü üslûp niteliklerini, sanatlık süslemeleri yitirince, sadece olağanüstü yönleriyle bir kişiyi ya da bir olayı bildirme göreviyle sınırlanınca efsane olur. Kısacası efsane, kendine özgü bir üslûbu, kalıplaşmış, kurallı biçimleri olmayan, düz konuşma dili ile bildirilen bir anlatı türüdür" (Boratav, 2016: 111).

Şükrü Elçin ise efsane ile ilgili olarak "*İnsanoğlunun tarih sahnesinde görüldüğü ilk devirlerden itibaren ayrı coğrafya, muhit ve kavimler arasında doğup gelişen; zamanla inanç, adet, an'ane ve merasimlerin teşekkülünde az çok rolü olan bir çeşit masallar vardır, bunlar efsanedir*"(Elçin, 1986: 317) şeklinde bir ifade kullanmıştır.

Bilge Seyidoğlu (1992: 315) da efsaneyi "*Efsaneler sözlü geleneğin ürünü olan bir anlatım türüdür. Temelinde inanç unsuru vardır. Efsaneyi anlatanlar ve onu dinleyenler efsanenin gerçeklik üzerine kurulduğuna inanırlar. Bu gerçek objektif bir gerçek değildir. Efsaneyi nakledenler ve dinleyenler efsanedeki olayın gerçekten olmuş olduğuna inanırlar*" şeklinde tanımlamıştır. Bir başka halk bilim araştırmacısı olan Ali Berat Alptekin de efsane ile ilgili olarak; "*Dini, inandırıcı, kısa, nesir şeklindeki halk anlatmalarıdır*" (Alptekin, 2014: 15) şeklinde bir tanımlama yapmıştır.

Araştırmacılar efsane ile ilgili farklı cümleler ile farklı yorumlar yapsalar da hepsinin ortak vardığı kanı aynıdır. Kısaca belirtecek olursak efsane, belirli bir şekil ve yapısı olmayan, içerisinde abartı ve olağanüstülükler olmasına rağmen anlatan ve dinleyenlerin koşulsu inandığı kısa hikâyelerdir.

1.2. Efsanenin Özellikleri ve İşlevleri

Efsanelerin en önemli özelliği içeriğinde anlatılanların inandırıcı olmasıdır. Anlatılan olay her ne kadar olağanüstü olsa bile dinleyenler ve anlatanlar inanır. Anlatılanların inandırıcılığını desteklenmesi için bir zaman ve yer gösterilebilir. Anlatan kendisini

veya duyduğu kişiyi tanık gösterebilir. Böylelikle dinleyen kişilere somut kanıtlar sunularak anlatılanlar desteklenir.

Bilge Seyidoğlu'na göre efsanelerin önemli özelliklerinden biri de "*inanma*" merkezli olmasıdır. O efsaneler ile ilgili "*temelinde inanç unsuru vardır*." demiştir. Seyidoğlu ayrıca efsanelerde gerçekliğin olduğunu fakat bu gerçekliğin objektiflikten çok uzak olduğunu belirtmiştir (Seyidoğlu, 1992: 315).

Efsaneler belli bir şekli ve kalıbı olamayan kısa anlatım türleridir. Bunun ile ilgili olarak Boratav şöyle demiştir: "*Efsane kendine özgü bir üslubu, kalıplaşmış, kurallı biçimleri olmayan, düz konuşma dili ile bildirilen bir anlatım türüdür*." (Boratav, 2016: 112) Boratav ayrıca efsanelerle ile ilgili bir özellik olarak sonlarının genellikle acıklı bittiğini ve bunun olağan bir şey olduğunu belirtmiştir (Boratav, 2016: 113).

Son olarak efsanelerin özellikleri ile ilgili olarak Saim Sakaoğlu şu tespitlerde bulunmuştur.

> "*-Şahıs yer ve hadiseler hakkında anlatılardır.*
> *-Anlatanların inandırıcılık vasfı vardır.*
> *-Umumiyetle şahıs ve hadiselerde tabiatüstü olma vasfı görülür.*
> *-Efsanelerin belli bir şekli yoktur; kısa konuşma diline yer veren bir anlatımdır*" (Sakaoğlu, 1980: 6-7).

Efsanelerin işlevi konusuna gelecek olursak;

Efsanelerin işlevi ile ilgili pek çok fikir beyan edilmiştir, birçok çalışma ortaya konulmuştur. Bu çalışmalardan biri de Bilge Seyidoğlu'na aittir. Seyidoğlu "*Erzurum Efsaneleri*" isimli çalışmasında efsanelerin işlevi ile ilgili şunları belirtmiştir:

> *1. Efsaneler, gelenek ve göreneklerin koruyucusu olan ürünlerdir. Efsanelere konu olan bazı yerlerde örneğin camiler, türbeler vb yerlerde yapılması gereken bazı ritüel davranışlar, uyulması gereken birtakım kurallar vardır.*

Bu tip yerler ziyaret edilirken abdest alınır, dualar edilir. Temiz kıyafetlerle gidilmeye çalışılır. Ziyaret yerinin etrafında üç, yedi, bazen kırk defa dönülür. Bu ziyaretler bazı yerlerde belli günlerde yapılır. Dilekte bulunulmuş ve dilek kabul olmuşsa adanılan şey mutlaka yerine getirilmelidir.

2. Efsaneler topluma yön verir, onlara iyi olmayı, yapılması ve yapılmaması gereken şeylerin neler olduğunu, örnekler üzerinden gösterir. Hastaların, zayıfların, fakirlerin korunmaları gerektiğini telkin ederek insanları iyilik yapmaya teşvik ederler. Efsaneler bu telkinler ile her insana aynı gözle bakılması fikrini vermeye çalışır.

3. Efsaneler, etrafında teşekkül ettikleri yerlere mana kazandırırlar. Yani efsaneler bir yerin tarihi gerçekliğinin dışında halkın gerçek ve kutsal olarak belli bir yer etrafında efsane yaratması, o yerle birleşmesi anlamına gelir. Böylece insanlar o yerleri kendilerinden bir parça olarak görüp sahiplenirler.

4. Koruyucu ve tedavi edici rolü. Mekânla ilgili efsanelerin o oluştukları yerleri ve onlara inananları koruyucu özellikleri vardır. İçinde kutsal birisinin yattığına inanılan bir mezarın yerinin değiştirilmesi mümkün değildir. Buralara ve çevresine el sürülemediği için hem yapılar hem de etrafındaki ağaçlar varlıklarını korumuşlardır. Efsanelerin bu yerlere yüklediği kutsallık aynı zamanda buraların tedavi edici mekanlar haline gelmesini sağlamıştır. Kişiler, çeşitli rahatsızlıkları için türbeleri ve kutsal mekânları ziyaret eder ve buralarda şifa bulacağına inanır (Seyidoğlu, 2005: 271-273).

Efsaneler ile ilgili Seyidoğlu'nun yapmış olduğu dört maddeden oluşan bu tasnif çok önemlidir. Halk bilim çalışmalarında efsaneler ile ilgili yapılmış pek çok çalışmaya yardımcı olan bu tasnif çalışmamızda da önem arz etmiştir. Yapılan derlemelerde bu tasniflerle sürekli karşılaşılmıştır.

1.3. Efsanenin Sınıflandırılması

Efsaneler ile ilgili pek çok bilim insanı farklı şekillerde sınıflamalar yapmıştır. Bu sınıflamaları yaparken hepsinin esas aldığı husus nelerin efsane kapsamına girdiği ve nelerin girmediğidir.

Ülkemizde de dünya genelinde olduğu gibi efsaneler ile ilgili farklı sınıflamalar ortaya konulmuştur. Bunlardan en çok ilgi görenleri Pertev Naili Boratav, Saim Sakaoğlu ve Bilge Seyidoğlu gibi araştırmacılara ait olanıdır. Boratav efsaneleri ülkemizdeki efsaneleri göz önünde bulundurarak sınıflandırmıştır. Oluşturduğu sınıflandırma da şu şekildedir (Boratav, 2016:113-119):

I.Dünyanın Yaratılışı ve Sonu İle İlgili Efsaneler

a. Oluşum ve dönüşüm efsaneleri,

b. Evrenin Sonu (Mahşer ve Kıyamet günlerini) anlatan efsaneler,

II. Tarihî Efsaneler

a. Adları belli yerler (dağlar, göller…) ile ilgili efsaneler,

b. Oturulan yerlerin kökenleri (şehirler, köyler…) ile ilgili efsaneler

c. Ünlü büyük yapılar (kilise, camiiler, köprüler…) ile ilgili efsaneler

ç. Hazineler, defineler ile ilgili efsaneler,

d. Milletlerin, hükümdar sülalelerinin ve sosyal sınıfların kökenleri ile ilgili efsaneler,

e. Büyük felaketler ile ilgili efsaneler,

f. Tarihi olarak bilinen kahramanların yendikleri olağanüstü güce sahip yaratıklar ile ilgili efsaneler,

g. Savaşlar, fetihler, istilalar ile ilgili efsaneler,

ğ. Kurulu olan düzene baş kaldıranlar ile ilgili efsaneler,

h. Diğer olaylar ve üstün kişiler; medeniyet getiren kahramanlar, ilim ve bilim insanları, şairler, şeyhler, mürşitler ile ilgili efsaneler

ı. Aşk ve aile hayatı ile ilgili efsaneler,

i. Küçük bir cemiyet tarihînin bir parçasını meydana getirdikleri ölçüde bilinen ortak veya ferdi karakterde çeşitli kişilerle ilgili anlatmalar ile

ilgili efsaneler,

III. Olağanüstü Kişilikler, Farklı Boyuttaki Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler

a. Alın yazısı ile ilgili efsaneler,
b. Ölüm ve ötesi ile ilgili efsaneler,
c. Tekin olmayan yerler ile ilgili efsaneler,
ç. Tabiatın bir parçası olan yerler (orman, göl, vb.) ile hayvanların sahipleri ile ilgili efsaneler,
d. Cinler, periler, ejderhâlâr, vb. tabiatüstü güçte yaratıklar ile ilgili efsaneler ile ilgili efsaneler,
e. Şeytan ile ilgili efsaneler,
f. Hastalık ve sakatlık getiren varlıklar ile ilgili efsaneler,
g. Tabiatüstü güçleri olan kişiler (büyücü, üfürükçü, afsuncu, vb.) ile ilgili efsaneler,
ğ. "Mythique" nitelikte hayvan ve bitkiler (adamotu gibi) üzerine anlatılan efsaneler,

IV. Dini Efsaneler

Efsaneler ile ilgili bir diğer sınıflandırma çalışması yapan kişi Bilge Seyidoğlu'dur. Seyidoğlu "Erzurum Efsaneleri" ile ilgili çalışmasında şu şekilde bir sınıflama yapmıştır:

1. Dinî Binalarla İlgili Efsaneler

a. Camiler ve mescitler üzerine söylenen efsaneler
b. Kutsal kabirlerle ilgili efsaneler
c. Tekkeler, ocaklar ve müritlerle ilgili efsaneler
ç. Türbeler üzerine söylenen efsaneler
d. Kaleler üzerine anlatılan efsaneler

2. Evler ve İnsanların Yaşadığı Yerlerle İlgili Efsaneler

a. Alkarısı ve peri kızı ile ilgili efsaneler
b. Çobanların ve köprülerin efsaneleri
c. Değirmen ile ilgili efsaneler
ç. Evler hakkında anlatılan efsaneler
d. Hamamlar üzerine söylenen efsaneler
e. Kahve ve lokanta üzerine söylenen efsaneler
f. Keramet sahiplerinin efsaneleri
g. Köylerle ilgili efsaneler
ğ. Kuyu ile ilgili efsaneler
h. Tekin olmayan yerlerde yaşayan tekin olmayan yaratıklar

3. Tabiat ve Kırlarla İlgili Efsaneler

a. Çeşmeler ile ilgili efsane
b. Düzlükler ile ilgili efsaneler
c. Göller ve şelalelerle ilgili efsaneler
ç. Kaplıcalarla ilgili efsaneler
d. Mağaralarla ilgili efsaneler
e. Nehirlerle ilgili efsane
f. Pınarlarla ilgili efsane
ğ. Taşlar ve kayalarla ilgili efsaneler (Seyidoğlu, 1997: 7-8).

Yukarıda örnek olarak verilen sınıflandırma çalışmalarında görüldüğü üzere tek bir motif üzerine durulmamış, efsaneler genel olarak tasniflenmiştir. Tek bir motif üzerinden sınıflandırma yapanlarda mevcuttur. Buna örnek olarak da Saim Sakaoğlu'nun "Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Katalogu" adlı çalışmasında yapmış olduğu taş kesilme ile ilgili sınıflandırma çalışmasını verebilir. Sakaoğlu sınıflandırmasını şu şekilde yapmıştır:

1.Taş Kesilme

a. Aşk
b. Zor durumdan kurtulma
c. Saygısızlıklar
ç. Kötü huylar

d. Hızır ve İnsanlar
e. Değişik taş kesilmeler
f. Eksik anlatılanlar (Sakaoğlu, 1980: 65)

Bu sınıflandırmaya benzer daha birçok sınıflandırma mevcuttur. Bu tez çalışması hazırlanırken yukarıda belirtilen sınıflandırmalar direkt alınmak yerine derlenen efsaneler doğrultusunda daha farklı bir sınıflandırma çalışması yapılarak hazırlanmıştır.

1.4. Efsanelerin Diğer Halk Anlatıları İle Olan İlişkileri

1.4.1. Efsane-Masal İlişkisi

Masalın tanımı ile ilgili birçok araştırmacı tanımlama yapmıştır. Tanımlama yapan araştırmacılardan biri de Şükrü Elçin'dir. Elçin masalı; *"Bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hadiselerin macerası, hikâyesi*" (Elçin, 1986: 368) şeklinde tanımlamıştır.

Masallar da efsaneler gibi anonim halk edebiyatı ürünleri olup sözlü kültür içerisinde kuşaktan kuşağa aktarılan türlerdir. Her iki türde de işlenen bir takım olağanüstülükler bu iki türün karışmasına neden olmaktadır. Bu türler her ne kadar birbirlerine benzer gibi gözükse de aralarında birçok farklılıklar vardır.

İki türü birbirinden ayıran en önemli özellik anlatılanların dinleyici zihninde inandırıcılığı boyutundur. Efsaneler de anlatılanlar inandırma ihtiyacı duyarken, masallarda böyle bir zorunluluk yoktur. Her ikisinde de olağanüstülük olsa bile efsanede anlatılan her türlü olağandışı şey makul görülür ve dinleyenlerin inanması sağlanır.

Efsaneler inandırıcılığı arttırmak adına gerçek zaman ve mekân bilgisi verilirken, masallarda asla gerçek zaman ve mekân bilgisi verilmez.

Efsaneler de dini anlatılara sıkça rastlanırken, masallar da dini unsurlar olmasına rağmen çok sık bu unsurlara yer verilmez.

Efsaneleri masallardan ayıran bir diğer özellik de sonu ile ilgilidir. Efsanelerin sonları çoğunlukla acıklı bitmesine karşın masalların sonu her zaman mutlu bitmektedir (Boratav, 2016: 116).

1.4.2. Efsane-Mit İlişkisi

Mitoloji alanı içerisinde incelenen mit, uzak geçmişte var olduğuna inanılan farklı veya günümüz dünyasından önceki bir dünyadaki insan dışı varlıkların (tanrısal varlıklar) kutsal kabul edilen öykülerini konu edinmektedir (Eker, 2003: 475).

Efsanelere yakın bir tür olan mitler de anlatıldığı kişiye olağanüstülüklere rağmen inanma güdüsü hissettirir. Anonim olan bu iki türü birbirinden ayıran özellikler şu şekildedir:

Efsanelerde yaşananlar gerçekliği olan geleneklerden veya gerçek bir mekândan çıkmış olaylardır. Mitlerin ise "… *Nedenleri tam olarak belli olmayan doğal olgulara ya da kaynağı unutulmuş birtakım dini ayinlere ait açıklamalar içerdiği*" (Eker, 2006: 496) söylenir.

Efsanelerde yer alan şahıslar tarihî bir kişiliğe, bir yere veyahut bir olaya aittir. Mitlerde ise şahıslar genellikle tanrı veya yarı tanrıdır.

Efsanelerde kutsallık beklenmez, fakat mitler her zaman kutsallık arz eder.

Efsaneler daha yakın zamanda oluşmuş türlerdir. Bu nedenle de efsanenin kahramanın yaşadığı devri ve olayın gerçekleştiği zamanı belirlemek mümkündür. Fakat mitler çok eski zamanlarda oluşmuş metinlerdir. Buna ilişkin olarak da mitin ve mit kahramanın tarihî devirlerini belirlemek imkânsızdır (Sakaoğlu, 1980: 21).

Efsane ve mitin birbirinden farklı olduğunu dile getiren Bronislaw Malinowski bu iki tür ile ilgili olarak şöyle demiştir. "*Olağandışı bir gerçeklikle yüz yüze gelmekten doğmuş olan efsane, tarihsel panoramalar açar. Mit ise ayin, tören ya da bir toplumsal veya ahlaki kural savunulma talep ettiğinde, yaşı, gerçekliği ve kutsallığı için teminat istediğinde işe karışır*" (Malinowski, 1990: 93-94'dan akt Açа-Ekici-Yılmaz, 2012: 135).

1.4.3. Efsane-Destan İlişkisi

Destan, kahraman olarak nitelendirilen insanların yaşamlarının etrafında oluşturulmuş uzun didaktik hikâyelerdir. Destanlar bir milletin ya da bir boyun içinde nazım şeklinde oluşan sözlü halk edebiyatı ürünüdür.

Ekici ise destan ile ilgili şu tanımı yapmıştır: Destan, bir milletin veyahut bir topluluğun hayatında derin izlerin bırakılmasına neden olan olaylardan kaynaklanan ve genellikle manzum veya manzum– mensur karışık olarak ve usta/çırak tarafından bir topluluğa müzik eşliğinde ya da sadece ezgili olarak anlatılan; sözlü olanlarından bir kısmının yazıya geçirildiği; bir milleti veya toplumu sonuçları bakımından ilgilendiren bir kahramanlık konusuna sahip; dinlendiğinde veya okuduğunda milli değerleri, şahsi değerlerin üstünde tutmayı benimseten sözlü edebi yaratmalardır (Ekici, 2002: 54).

Efsaneler tür ve içerik olarak destanlarla benzer olarak görülse de aslında birbirlerinden oldukça farklı türlerdir.

Efsaneler de gerçeklik zemininde değerlendirilir ve dinleyicilerden bu olayların gerçekleştiğine inanması beklenir ancak efsaneler tarihî belgelere ek kaynaklık etmez ve destanların gerçeklik payı efsanelerden daha çoktur. Örneğin; "*Manas Destanı'nda Kırgızların yaşayışını, gelenek ve göreneklerini, ahlak ve dinle ilgili düşüncelerini, coğrafyalarını, tıp bilgilerini ve başka uluslarla olan ilişkilerini bulabiliriz*" (Ergun, 1997: 48).

Destanlar tarihî olayları konu alır fakat efsanelerin tamamında tarihî olaylar görülmez (Ergun, 1997: 48).
Dini konulu efsanelerde kutsallık görülürken, kutsallık destanlarda dinî bir karakter taşımaz (Ergun, 1997: 48). Destanın içindeki pirler, erenler, aksakallar daha çok kahramana yardımcı konumundayken efsanelerde bu kişiler asıl karakter konumdadır. Destanlar toplumun maddî ve manevî yapısı ile ilgili olmalarından ziyade millî anlatmalardır.

Şekil bakımından düşünüldüğünde bazı efsane motiflerinin destanın yapısında da olduğunu ve dilden dile aktarılarak günümüze kadar geldiğini görürüz. Bunlar destanın ilk oluşum evresinde değil de farklı kültürlerin etkisiyle kendi bünyesine kattığı unsurlardır. Köroğlu'nun kırklara karışması ve destandaki kır atın efsanevi bir canlı olması gibi.

Efsaneler aynı örf, adet ve gelenekleri paylaşan toplulukların ürünü olmakla beraber, özellikle bazı masal kaynaklı "Gezgin Efsaneler", daha çok uluslararası ortak bir kültürün değişik uluslardaki varyantları olarak görülebilir, oysa destanlar çoğunlukla ulusaldır. Destanlar tek bir millete aittir, aynılarına başka milletlerde rastlanmaz.

1.4.4. Efsane-Halk Hikâyesi İlişkisi

Türk halk hikâyesi, sözlü gelenek içerisinde destanlardan beslenerek oluşmuş, nazım ve nesrin bir arada kullanıldığı aşk, kahramanlık gibi konuların anlatıldığı bir anonim halk ürünüdür. Halk hikâyeleri destanların dışında masal, efsane gibi diğer halk edebiyatı ürünlerinden de beslenmektedir. Tanzimat dönemine kadar halkın roman ihtiyacını da karşılayan halk hikâyeleri genellikle ozanlar, meddahlar gibi anlatıcılar aktarmaktadır.

Halk hikâyeleri ile efsanelerin doğrudan bir bağlantısı olmamakla birlikte birbirlerini besledikleri gerçeği yadsınamaz. Birbirleri ile etkileşim genellikle halk hikâyelerinin zamanla efsaneleşmesi ya da efsanelerin zamanla halk arasında hikâyeleşmesi ile gerçekleşmektedir. Özellikle kız ve erkeğin taş kesilmesi veyahut sevgili ile ilgili

edilen dua ve beddualara, türkülerin ortaya çıkışı ile ilgili anlatılanlar kimi zaman efsane olmaktan çıkarak birer halk hikâyesine dönüşmüştür.

Bu tez çalışması esnasında da buna benzer durumlarla karşılaşılmıştır. Bu iki türün birbirinin yerini aldığı gözlemlenmiştir.

1.5. Türk Efsaneleri Üzerine Yapılan Çalışmalar

1.5.1. Tezler

1.5.1.1. Doçentlik Tezleri

a. Saim Sakaoğlu, *Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Motiflerin Tip Katalogu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1980.

b. Bilge Seyidoğlu, *Erzurum'da Belli Yerlere Bağlı Olarak Derlenmiş Efsaneler Üzerinde Bir İnceleme,* Ankara 1985

-İkinci baskı: *Erzurum Efsaneleri*, İstanbul, 1997.

c. Hayrettin Rayman, *Bayburt Efsaneleri*, Bayburt Belediyesi Kültür Yayınları, Bayburt, 2001.

d. Mehmet Naci Önal, *Muğla Efsaneleri*, Muğla Üniversitesi Yayınları, Muğla, 2003.

e. Hüseyin Baydemir, *Özbek Efsaneleri*, Fenomen Yayınları, Erzurum, 2011.

1.5.1.2. Doktora Tezleri

a. Metin Ergun, *Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi*, Ankara, 1997.

b. M.Metin Türktaş, *Denizli Efsaneleri*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Denizli, 2012.

c. Halil Altay Göde, *Isparta Efsaneleri*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2010.

d. Gülhan Atnur, *Başkurt ve Tatar Efsaneleri Üzerine Karşılaştırmalı Motif Çalışması*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2002.
e. Şerife Seher Erol, *Türkmen Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma (İnceleme-Metinler),* İzmir, 2012.

f. Tuğrul Balaban, *Amasya Efsane-Menkabe ve Memoratları (derleme- inceleme-metin),* Erzurum, 2013.

g. Yusuf Olgun, *Tarihi Bursa Efsaneleri/ Derleme-İnceleme*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 1980.

1.5.1.3. Yüksek Lisans Tezleri

a. İsmail Görkem, *Elazığ Efsaneleri Üzerine Araştırmalar (Metinler- İncelemeler),* Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 1987.

b. Muhsine Helimoğlu Yavuz, *Diyarbakır Efsaneleri Derleme-Araştırma- İnceleme,* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1993.

c. Ali Duymaz*, Bingöl Efsaneleri (İnceleme-Metinler)*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 1988.

d. Kudret Yıldırım Yağbasan, *Malatya Efsaneleri (Metinler ve İncelemeler)*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 1991.

e. Seyit Emiroğlu, *Konya Efsaneleri (İnceleme-Metin),*Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1993.

f. Ruhi Kara*, Erzincan Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1993.

ğ. Hıdır Tekin, *Antalya Bölgesi Efsaneleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2003.

h. Neşe Işık, *Doğu Karadeniz Efsanelerini Derleme ve Araştırma (Trabzon-Rize-Artvin)*, Kara Deniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 1998.

ı. Recai Bazancir, *Bingöl Efsaneleri*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2010.

i. Levent Başarkanoğlu, *Nizip Efsaneleri*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2010.

1.5.2. Makaleler

Ünver Güney, "Türk Halk Dindarlığının Önemli Çekim Merkezleri olarak Dini Ziyaret Yerleri", Erciyes Üniversitesi 15.sayı

Saim Sakaoğlu, "Bir Efsane, Bir Motif; Şeyh Bilecen ve Memik Dede Efsaneleri", Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.4

Altan Alperen, Geçmişten Günümüze Efsane Geleneği, Türk Kültürü Aylık Dergisi, S.445, s.296.

Ali Duymaz, "Balıkesir ve Çevresindeki Yatırları Fonksiyonları Açısından Bir Değerlendirme", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.4, Balıkesir, 2000, s. 337-364.

Ali Duymaz, "Kazdağı ve Sarıkız Efsaneleri", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.5, Balıkesir, 2001, s. 88-102.

Öcal Oğuz, Türkiye'de 2006 Yılında Yaşayan Taş Kesilme Efsaneleri, Mekânlar ve Anlatılar, Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları: 11, Ankara, 2007 s. 120-125.

1.5.3. Derlemeler

a. Eflatun Cem Güney, *Bir Var Bir Yokmuş/ Türk Efsaneleri, Türk Masalları*,… İstanbul 1956.

b. Mehmet Önder, *Konya Efsaneleri*, Konya, 1963.

-*Anadolu Efsaneleri*, Ankara, 1966.

-*Efsane Ve Hikayeleri İle Anadolu Şehir Adaları*, Ankara, 1969.

-*Bitmez Tükenmez Anadolu/ Hikayeleri, Efsaneleri Ve Destanlarıyla*, Ankara, 1970.

-*Şehirden Şehre (Efsaneler, Destanlar, Hikayeler)*, İstanbul, 1972.

c. Ali Berat Alptekin, *Fırat Havzası Efsaneleri (Metinler)*, Antakya, 1993.

d. İsmet Alpaslan, *Demirci Efsanesi*, İzmir, 2006.

e. Selma Aktan, *Hakiki Anadolu Efsaneleri*, 2C., Adana, 1965.

f. Fehmi Anlaroğlu, *Dilden Dile Nesilden Nesile Anadolu Efsaneleri*, Ankara, 1968.

1.5.4. Kitaplar

a. Bahaeddin Ögel, Türk Mitolojisi I-II, Türk Tarih Kurumu Yayınları Ankara, 2014.

b. Pertev Naili Boratav, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, BilgeSu Yayınları, Ankara, 2016.

c. Sedat Veyis Örnek, 100 Soruda İlkellerde Din, Büyü, Sanat, Efsane, İstanbul, 1971.

d. Ali Berat Alptekin, Efsane ve Motifleri Üzerine, Akçağ Yayınları, Ankara, 2014.

f. Öcal Oğuz, Petek Ersoy, Türkiye'de /2006 Yılında YAŞAYAN TAŞ KESME EFSANELERİ Mekanlar ve Anlatılar, Gazi Üniversitesi THBMER Yayınları, Ankara, 2007.

İKİNCİ BÖLÜM: SAMSUN EFSANELERİNİN TASNİFİ

2. SAMSUN EFSANELERİ

2.1. Dini Efsaneler

2.1.1. Peygamberler, Halifeler, Evliyalar, vs. Üzerine Anlatılan Efsaneler

2.1.1.1. Hasırcı Dede Efsanesi

Bafra'da anlatılan efsaneye göre; Hasırcı Dede eskiden hasır ören veli bir zatmış. Karaburç Köyü'nde yaşayıp öldüğü bilinir. Fakat bir mezarı yoktur. Köylü bir ağacın bulunduğu yeri Hasırcı Dede'nin mekânı olarak kabul eder. Çocuğu olmayanların, düşük yapanların ve buna benzer sıkıntıları olanların deva bulunmak amacı ile adak adadıkları bir yerdir. Birçok konuda deva bulmak için gidilen Hasırcı Dede ile ilgili aynı zamanda yöre halkı arasında anlatılan pek çok efsane mevcuttur. Bu efsaneler şunlardır:

Hasırcı Dede'nin mekânı olarak görülen ağacı kesilmeye kalkışıldığında kesenlerin başına hep kötü bir şeylerin geldiği söylenmektedir. Zamanında bu ağacın başında çakır gözlü bir yılan bekçilik edermiş. Yılanın ağaca veya kendisine bir şey yapılmadıkça insanlara zarar vermediği de söylenceler arasındadır.

Köylü, Hasırcı Dede olarak bilinen zatın, birçok veli gibi 1974 Kıbrıs Harekâtı'ndan sonra bölgeyi terk ettiğini belirtmekte halk bu tezlerini de artık ağacın kesilebilmesi ve çakır gözlü yılanın orada olmamasına dayandırmaktadır (KK: 1, KK: 2, KK: 3).

2.1.1.2. Tufan Efsanesi

Nuh Peygamber ve tufan ile ilgili pek çok yörede anlatıla gelen söylenceler mevcuttur. Havza ilçesinde de tufan ile ilgili anlatılan söylence şu şekildedir:

Tufan olacağı kendisine haber verilen Nuh Peygamber ve yanındakiler kayık yapıyorlarmış. Onları kayık yaparken gören yaşlı bir kadın ne yaptıklarını sormuş. Nuh Peygamber de tufan kopacağı için korunmak amacı ile kayık yaptıklarını söylemiş. Bunun üzerine kadın kendisini de almalarını istemiş. Kayığı yapanlar ve Nuh Peygamber onun kendileri ile gelebileceğini söylemiş. Lakin kayığa binecekleri gün Nuh Peygamber yaşlı kadına haber vermeyi unutmuş. Tufan kopmuş kayıktan inmişler ve indikten sonra bir bakmışlar kadın sapasağlam ve tufandan hiç etkilenmemiş. Herkes büyük şaşkınlık içinde kadına nasıl hayatta kalabildiğini, büyük tufandan nasıl etkilenmediğini sormuş. Kadın da onlara büyük tufanın koptuğundan haberi bile olmadığını, sadece bir gün önce ineğinin eve ayakları çamur içinde geldiğini o zaman mı koptu acaba diye kendi kendine düşündüğünü söylemiş. Görmüşler ve anlamışlar ki kadın Allah'ın sevgili kuluymuş o yüzden tufandan ona ufacık bir zarar bile gelmemiş (KK: 4).

2.1.1.3. Fedakâr Eş Efsanesi

Havza yöresinde dinî içerikli söylencelere çokça rastlanmaktadır. Ailenin önemini eşlerin birbirleri için ne kadar önem arz ettiğini anlatan efsaneler de sıklıkla anlatılır. Bu efsanelerden birisi de şu şekildedir:

Vakti zamanında Kocapınar Köyü'nde adamın biri Azrail'e bir iyilik yapmış ve böylece arkadaş olmuşlar. Adam Azrail'e yaptığı iyiliğe karşılık olarak demiş ki "*eğer bir gün benim ecelim gelirse bana önceden haber ver*" demiş. Azrail de adamın bu isteğini kabul etmiş. Aradan bayağı bir zaman geçmiş ve Azrail adamın yanına gelmiş ve ona demiş ki:

"*Senin ecelin geldi ve canını almaya geldim. Ya canına can bul ya da hemen senin canını alayım*". Bu sözleri duyan adam Azrail'den biraz süre istemiş. Hemen kendisine canını vereceğini düşündüğü babasının yanına gitmiş ve ona:

Babam babam nuri babam
Azrail bugün geldi kapıma
Ya canını alırım dedi
Ya da canına can bul dedi.

Adamın bu sözlerinin üzerine babası:

Oğul oğul nuri oğul
Senin canın sana tatlı
Benimki de bana tatlı
Sen git anana yalvar oğul

Babasının bu sözlerine çok üzülen adam bu sefer annesine gitmiş ve ona da demiş ki:

Anam anam huri anam
Azrail bugün geldi kapıma
Ya canını alırım dedi
Ya da canına can bul dedi.

Annesi bu sözler üzerine:

Yavrum yavrum nuri yavrum
Senin canın sana tatlı
Benimki de bana tatlı
Kız kardeşin merhametli
Git ona yalvar yavrum.

Bu sefer çaresiz adam kız kardeşine gitmiş. Ona da demiş ki:

Bacım bacım huri bacım
Azrail bugün geldi kapıma
Ya canını alırım dedi
Ya da canına can bul dedi.

Bunları duyan kız kardeşi hemen cevap vermiş:

Kardeş kardeş nuri kardeş
Senin canın sana tatlı
Benimki de bana tatlı
Sen git hanımına yalvar kardeş.

Bu sefer adam son bir umut hanımına gitmiş. Olan olan biteni anlatmış ve kadın canını vermeyi kabul etmiş. Ve beyine de demiş ki:

Git Azrail gelsin
Benim canım sana heba olsun
Git Azrail hemen gelsin
Benim canım sana heba olsun.

Olup biteni gören Allah hanımın eşi için söylediği bu sözleri çok beğenmiş. İkisinin de canlarını bağışlamış. Ama anasının, babasının, kardeşinin bencillikleri yüzünden sinirlenip canlarını almış (KK: 5).

Efsane konusu itibari ile Dede Korkut Kitabın'da yer alan Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi'ne benzemektedir. Deli Dumrul Hikâyesi'nde de Dumrul canına can bulmak için aile bireylerine sırasıyla gider ama eşi dışında kimse canını vermeye razı olmaz. Bu olay sonrasında da Tanrı canını vermeyip bencillik edenleri cezalandırır. Eşini ve cezaya uğrayanı fedakârlıklarından dolayı ödüllendirir. Bu hikâye de gösteriyor ki; halk anlatıları bölgeden bölgeye farklılık gösterse de aynı kültürel mirasa sahip oldukları için özlerinde aynıdırlar.

2.1.1.4. Vermeyince Mamut Neylesin Mahmut Efsanesi

Terme ilçesinde halk arasında sıkça kullanılan birçok atasözü ve deyim vardır. Halk arasında bu sözlerin ortaya çıkışına dair pek çok efsane anlatılır. Bunlardan birisi de şöyledir:

Osmanlı padişahı Sultan Mahmut zamanında halk eğlenceye, zevk-ü sefaya dalmış. Allah'a kulluk etmeyi unutmuş, hiçbir ibadeti yerine getirmez olmuş. Sultan halkı sürekli uyarmış fakat kimse dinlememiş. Sultan Mahmut bunun üzerine ülkedeki herkesin malını yenilecek tüm erzakını devletin deposuna toplamış. Tüm ülke açlıktan kırılmaya başlamış, artık dayanamayan ülkenin ileri gelenleri toplanıp vezirin yanına varmışlar. "*Vezirimiz, padişahımız efendimize söyleyin de bize paramızla olsun yiyecek versin*" diye yalvarmaya başlamışlar. Vezir bunun üzerine

halkın durumunu padişaha iletmiş fakat padişah daha da hiddetlenip baskıyı arttırmış. Zulüm ve açlığın artmasına rağmen halk akıllanıp eğlenceden vazgeçmiyor ve Allah'a yönelmiyormuş.

Tekrar vezire çıkmışlar. Dertlerini anlatmışlar. Vezir de halkın istediklerini tekrar padişaha iletmiş.

"*Peki*" demiş padişah, "*Halk öyle mi diyor, yum gözünü*" "*eyvah*" demiş vezir "*Yoksa bizim kelle gidecek mi?*" diye düşünmüş. Vezir bunun üzerine gözünü yummuş, bir zaman sonra padişah "*aç gözünü*" deyince açmış. Bir de bakmış ki padişahın sarayında değiller, bambaşka bir yerdeler. Aksakallı bir hoca varmış. Padişah ve vezir hocanın yamacına oturmuşlar. Aksakallı hoca padişaha dönerek "*zulmü bir kat daha arttır ya Mahmut*" diye söylenmiş. Padişah tekrar vezirine "*yum gözünü*" demiş. Bir zaman sonra "*aç gözünü*" demiş. Vezir tekrar gözünü açtığında saraydalarmış. Bunun üzerine Padişah vezirine "*Gördün mü ya vezirim, emri kim verirmiş, iste benim elimde bir şey yok*" demiş. "*Vermeyince Mabut Neylesin Mahmut*" (KK: 6).

2.1.1.5. Hz. Ali'nin Kılıcının (Atının Ayağının) İzi Efsanesi

Terme'nin Kocaman Beldesi'nde bulunan Soğukpınar yolu üzerinde Hz. Ali'nin kimine göre kılıcının izi kimine göre atının ayak izi bulunan bir taş varmış. Fakat yol yapım sırasında taş kaybedildiği için kesin şeklin neye benzediği bilinmemektedir. Söylenceye göre Hz. Ali Kurtuluş Savaşı sırasında burada savaşmış. Savaşırken bu taşın üstünden atı ile geçtiği için atının ayak izi kalmış. (Kimileri de taşın üzerinde Zülfikar kılıcının oluşturduğu bir kılıç izinin olduğunu söylemektedir.)(KK: 7, KK: 8).

2.1.1.6. Ahmet Dede Efsanesi

Bafra'da anlatılan efsaneye göre; Ahmet Dede, vakti zamanında Koruluk Köyü'nde şehit olan bir zatmış. Kurtuluş Savaşı döneminde Rumlar ve Ermeniler Türklere çok eziyet ediyorlarmış. Ahmet Dede de bunlarla mücadele etmek için evine gidip,

kılıcını alıp gece boyunca savaşırmış. Sabah olunca da Ahmet Dede kılıcını mezarının yanındaki ağaca asarmış ve o kılıçtan kanların damladığına köylüler şahit olurmuş. Bir de yöre halkı Ahmet Dede'nin mezarına su bırakırlarmış, Ahmet Dede bu suyla abdest alıp, sabahlara kadar namaz kılarmış. Ahmet Dede'nin kılıcı savaş bittikten sonra uzun yıllar ağaçta asılı durmuş. Ahmet Dede'nin savaş zamanındaki kerametleri dilden dile anlatılmış fakat bu olaylara inanmayan bir köylü kılıcı ağaçtan alıp ot biçmek için tırpan yapmış. Ancak tırpanı kullanması nasip olmadan felç olmuş ve sürünerek ölmüş.

Ahmet Dede hakkında anlatılan bir efsane de şöyledir: Köylüler Ahmet Dede'nin mezarını türbe yapmışlar. Ama mezar her gece türbenin olduğu yere uzak bir yere taşınırmış. Köylü de Ahmet Dede'nin türbe istemediğini anlamış ve mezarını sade bırakmışlar (KK: 9, KK: 10).

2.1.1.7. Karaoğlan Efsanesi

Canik Belediyesi sınırları içerisinde bulunan bir tepenin kutsal olduğuna dair efsaneler mevcuttur. Bu yerin kutsal sayılmasına neden olan efsane ise şu şekildedir:

Karaoğlan bir ağanın kapısında çobanlık yapmaktaymış. Vaktin birinde ağa hacca giderken yolda canı helva çekmiş ve "*şu bizim hanımın helvası olsa da yesem*" demiş. Ağa bunları hac yolunda düşünürken, diğer tarafta Karaoğlan ağanın evine gelip ağanın karısına "*ağam helva istedi, yap da götüreyim*" demiş. Ağanın karısı içinden "*ağa hacda, çobanın canı helva çekti, bana da söylemeye çekindi. Böyle bir yalan söyledi*" diye geçmiş. Helvayı yapıp bir tasın içine koyup çobana vermiş.

Ağa yolda giderken bir bakar ki kendisine bir tasın içinde helva uzatıldığını görüyor. Ağa tası alıp bakıyor ki bu tas evindeki tas. Ağa olup bitenlere bir anlam veremiyor ama helvayı da yiyor. Helvayı yedikten sonra tası çantasına koyup yoluna devam ediyor. Ağa hacca gidip, görevini yapıp, köyüne geri dönmüş. Evine geldiğinde de hemen hanımına yolda kendisine gelen tası sormuş. Hanım da Karaoğlan ile arasında geçen konuşmayı anlatmış ve "*Tası ona vermiştim, daha getirmedi*" demiş. Bunun üzerine ağa kendisini ziyarete gelenlere dönerek "*keramet Karaoğlan'dadır. Gidin onun elini öpün*" demeye başlamış. Böylece Karaoğlan yörede "*keramet sahibi*"

olarak tanınmış. Onun öldüğü yer olan tepe de kutsal olarak kabul edilmiştir (KK: 11).

2.1.1.8. Eşiğin Efsanesi

Çarşamba'da aile yapısına ve aile içindeki bireylerin saygılı olmasına çok önem verilir. Bireylerin karşılarındaki kişileri sebep ne olursa olsun hor görmemeleri gerektiği söylenir. Bu konu ile ilgili de halk arasında şu söylence anlatılır:

Vakti zamanında bir ermiş ve oğlu varmış. Bu baba oğul bir sebepten ötürü ayrı düşmüşler. Baba Samsun'da kalmış oğlu da Urfa'ya gitmiş. Oğlu Urfa'da önemli bir mevkiye gelmiş herkesin saydığı bir veli olmuş. Orada evlenip çoluk çocuğa karışmış. Bir gün ermiş kişi, oğlunu ziyaret etmek için Urfa'ya gitmiş. Üstü başı perişan bir vaziyette oğlunu sora sora bulmuş. Gitmiş bakmış ki evine koskocaman ve muntazam. Oğlu yokmuş gelini açmış kapıyı ve kadına kayınpederi olduğunu söylememiş. Kadın adama kimi aradığını sorunca sadece hane sahibini soracaktım demiş. Kadın da adamın üstünün başının perişan olduğunu görünce hor görmüş ve evine buyur etmemiş. Ermiş kişi kadının kendini buyur etmemesi üzerine "*Kızım kocan bu evi çok güzel yapmış ama evin eşiğini iyi yapamamış*" demiş. "*Sen söyle ona evin eşiğini değiştirsin*" diyerek evden uzaklaşmış. Bir zaman sonra adam evine gelmiş. Kadın, eşi eve geldiğinde bugün evine gelen adamı anlatmış. Ve demiş ki "*böyle sakallı, üstü başı perişan bir adam geldi*." Tabii kadın bunları anlatırken adam veli olduğu için gelen kişinin babası olduğu ona önceden malum olmuş ve anlattığı adamın babası olduğunu bilmekteymiş. Bu yüzden karısına "*ne yaptın, yemek verdin mi, buyur ettin mi?*" diye sormuş. Kadın da hayır demiş öyle pis birini eve nasıl buyur edeyim ki. Adam da eşine peki sana ne dedi diye sormuş. Kadın da "*evin çok güzel olmuş ama evin eşiğini değiştir*" dedi demiş. Aslında ermiş kişinin bahsettiği evin eşiği değil adamın eşiymiş. Tabii bu olanlardan sonra adam karısının kibrini görmüş ve onu boşamış (KK: 12).

2.1.2. Türbe, Yatır, Cami ve Kiliseler ile İlgili Efsaneler

2.1.2.1. Geyik Koşan Türbesi

Alaçam bölgesinde bugün kendi adı ile anılan Geyik Koşan Mevkisi'nin olduğu yer eskiden gür ormanların olduğu bir yermiş. Buraya yakın bir yerde Geyik Baba adında bir zat varmış. Bu zatın küçük bir tarlası varmış. Ve tarlalarını sürmek için iki tane yaban geyiğini eğitmiş. Onlara altın sapanla tarlayı sürdürürken oradan geçen yabancılar geyikleri ürkütmüş geyikler de ormana doğru kaçmışlar. Bu olaya şahit olanlar durumu başkalarına anlatır anlatmaz dilsiz olmuşlar. Geyik Baba ise geyiklerin peşinde koşmaktan hâlâ dönmemiş. Altın sapanının ise hâlen o ormanlık alanda olduğuna inanılır. Bu zatta keramet olduğunu düşünen yöre halk da onun olduğu bu bölgeye türbesini yaptırmışlar (KK: 13).

Şu an türbe Alaçam'ın merkez mahallesi olan Fatih Mahallesi Geyik Koşan Caddesi üzerindedir.

2.1.2.2. Şeyh Mahmut Türbesi

Bafra'da türbesi bulunan Şeyh Mahmut'un keramet sahibi olduğu söylenmektedir. Bu zatla ilgili halk arasında anlatılagelen söylenceler bulunmaktadır. Söylenceye göre; Şeyh Mahmut Nakşibendî tarikatına bağlı bir şeyhmiş. Bu zat vakti zamanında öldüğünde mezarı ahşaptan bir türbe haline getirilmiş. Köy halkı bir gün köye cami yaptırmaya karar vermişler. Caminin malzemelerini köyün diğer ucuna, cami yapılacak yere koymuşlar. Ancak camiye ait malzemeler geyikler tarafından gece yarısı türbenin yanına getirilirmiş. Bunu gören yöre halkı önce ne olduğunu anlamamışlar. Ve tekrar malzemeleri cami yapılacak yere götürmüşler. Ancak geyikler gece yarısı tekrar malzemeleri türbenin yanına taşımışlar. Bunun üzerine bir araya gelen köylüler türbenin yerini değiştirmemeye karar vermişler. Köy halkı sekizgen şekilde ahşaptan olan türbeyi yıkarak yerine aynı şekilde sekizgen betonarme bir türbe yapmışlar. Türbedeki mezarları ise mermer ile kaplamışlar (KK: 14).

Türbe Bafra'nın 20 kilometre güneyinde bulunan İkiz Pınar Beldesi'nin Tekke Mahallesi'nde bulunmaktadır. Şu an türbe şifa ve adak amacı ile sık sık ziyaret edilen alanlardan birisidir.

.

2.1.2.3. Hacı Sofu Yazıcı Türbesi

Ayvacık'a bağlı Ardıç Köyü'nde o köyde imamlık yapmış Hacı Sofu Yazıcı'nın keramet sahibi bir veli olduğu belirtilir. Mezarı türbe şekline getirilen bu zatın hakkında çeşitli söylenceler mevcuttur. Yöre halkı arasında Hacı Sofu ile ilgili söylenceler şu şekildedir:

Hacı Sofu Yazıcı evliyalara mensup birçok kerametler gösterirmiş. Bu da çeşitli söylencelere sebep olmuş. O söylencelerden birine göre, bu köyden bir gurup kişi hacca gitmiş. Bu hacca gidenler içinde Hacı Sofu Dede olmamasına rağmen hacda namaz kılarken onu görenler olmuş. Bir de buna benzer olarak, bir gün Çarşamba'da bir yemek davetine katılmış. Yemek esnasında dışarı kadar çıkmış. Biraz geç dönünce ahali nerede kaldığını sormuş. O da hayvanlarının dışarıda kaldığını, sisten dolayı yolu bulamadıkları için onlara yardım edip evine kadar bıraktığını anlatmış. Dedenin evi ile yemek daveti verilen yer farklı ilçelerde, bu nedenle aradaki mesafe bayağı uzun ve bunun yürüyerek gidip gelinmesi mümkün olmayacağını bildikleri için ahali inanmamış. Lakin Ayvacık'a geri döndüklerinde Hacı Sofu Dede'nin gerçekten hayvanlara yardım ettiğini öğrenen köy halkı onun keramet sahibi bir zat olduğunu anlamış. Bunun dışında Hacı Sofu Dede ile ilgili anlatılan bir söylence de şu şekildedir; Hacı Sofu Dede bir gün yağmur duasına çıkmış. Yağmur yağması için dua eder etmez yağmur yağmaya başlamış. Bayağı bir yağdıktan sonra bu kadarı yeterli dediği anda da yağmur durmuş (KK: 15).

Birçok keramet gösteren Hacı Sofu Yazıcı halk arasında efsaneleri ile hâlen yaşamaya devam etmektedir. Türbesi Ayvacık'ın 17 kilometre güneyinde Ardıç Köyü köy mezarlığında bulunmaktadır.

2.1.2.4. Cüneyd-i Bağdadi Türbesi

Terme'ye bağlı Dibekli Köyü'nde Cüneyd-i Bağdadi adında keramet sahibi olduğu belirtilen bir zata ait türbe bulunmaktadır. Türbe ile ilgili yöre halkı arasında bazı söylenceler mevcuttur. Söylenceye göre; Cüneyd-i Bağdadi yöre halkı tarafından Cini Bağdi, Cinibadat olarak bilmektedir. Bu zat vakti zamanında Bağdat'tan buraya savaşa savaşa gelmiş ve burada şehit olmuş, sonrasında Dibek Köyü'ne defnedilmiş. Hakkında detaylı bir bilgi olmamasına rağmen onu efsaneleştiren 1974 Kıbrıs Harekâtı olmuştur. 1974 Harekâtı başlamadan hemen önce Cüneyd-i Bağdadi yerinden bir ışık şeklinde kalktığı ve Kıbrıs'ın olduğu yöne doğru ışık şeklinde ilerlediği görülmüş. Onun o devasa ışık şeklinde ilerlemesinin hemen ardından harekâtın başladığı söylenmektedir. Hatta yöre halkı onun Kıbrıs'ta üç tane top attığını ve savaşın kazanılmasında önemli bir yeri olduğunu belirtmektedir (KK: 7).

Ayrıca Cüneyd-i Bağdadi ile ilgili anlatılan bir söylence de şu şekildedir; yöre halkı eskiden köyde hırsızlık veya benzeri kötü şeylerin türbe sayesinde olmadığını söylemektedir. Eğer birileri buna teşebbüs ederse türbenin hemen yakınında dona kalırmış. Şifa amacı ile hâlen türbe ziyaret edilir. Türbe ile ilgili bir diğer ayrıntıda ise cinli kişilerin hiçbir şekilde içeri giremediğinin görülmesiymiş. Ayrıca türbenin hemen yanında kaynağı araştırılmasına rağmen bulunamamış bir su bulunmaktadır (KK: 16, KK: 17, KK: 7).

Türbe Terme İlçesi'nin 10 km güney batısında bulunan Dibekli Köyü merkezindedir. Türbenin biraz alt tarafında Cüneyd-i Bağdadi'nin kolu (askerinin) türbesi de bulunmaktadır.

2.1.2.5. Emir Efendi Türbesi

Bafra merkezde Emir Efendi adında bir zatın türbesi bulunmaktadır. Sıkça ziyaret edilen bu türbede yatan kişi ile ilgili kayıtlarda bir bilgi bulunmamasına rağmen bu kadar ziyaretçi alması hakkında anlatılan efsanelerden ileri gelmektedir. Söylenceye göre; Emir Efendi Bafra'ya önemli hizmetlerde bulunmuş veli bir zatmış. Öldüğünde halk onu bugün bulunan ve kendi adıyla anılan yere defnetmiş. Sonraları Bafra'nın

gelişmesi ve mezarında çok merkezi bir yerde olmasından dolayı mezar başka yere defnedilmek istenmiş. Defnetmek için bir dozer getirilmiş. Dozer tam çalıştığı zaman içindeki şoförü ile birlikte ortadan kaybolmuş. Bunun üzerine yatan zatın bundan rahatsız olduğu anlaşılarak mezara bir daha asla dokunulmamış. Ve türbenin olduğu mahalleye bu veli zatın ismi verilmiş (KK: 18).

Türbe Bafra'nın doğusunda Emir Efendi Mahallesi'ndedir.

2.1.2.6. Göğceli (Çivisiz) Cami

Çarşamba merkezinde bulunan Göğceli Cami yapımı esnasında tek bir çivi bile kullanılmadan inşası yapılmıştır. Samsun'da bu şekilde yapılı başka hiçbir mimarî eser olmaması bu cami hakkında pek çok söylencenin anlatılmasına sebep olmuştur. Bu söylencelerden biri şu şekildedir:

Çarşamba'da eskiden çok sayıda Ermeni yaşarmış. Bunlar Müslümanlara sürekli rahatsızlık verirlermiş. Türklerin bütün cami, medrese gibi ibadet yerlerini yakıp yıkmışlar. Bir perşembe günü halk kara kara düşünmüş, yarınki cuma namazını nerede kılacağız, cami gibi ortak bir ibadethanemiz kalmadı demişler. Neyse millet konuşmuş etmiş yatmış. Bir gece Allah tarafından melekler vasıtası ile çivi bile kullanılmadan Göğceli Cami yapılmış. Millet sabah uyanmış, bakmış dün bomboş olan alanda şimdi bir cami bitmiş halde duruyor. Halk Allah'ın bir kerameti, demişler girip içine cuma namazlarını kılmışlar. Halk arasında bundan sonra bu cami ile ilgili efsaneler anlatıla gelmiş hatta Çarşamba'yı yerle bir eden büyük bir deprem ve sel felaketinde şehirde sağlam kalan tek yapının çivi bile kullanılmayan Göğceli Cami olduğu söylenegelmiştir (KK: 19).

Cami, Canlı Mahallesinde bulunan Göğceli Mezarlığı içerisindedir. Caminin tahmini yaşının 800 ile 850 yıl arasında olduğu tespit edilmiştir. Şu an hâlâ faaliyette olan cami özellikle cuma namazı cemaat sayısı oldukça artmaktadır.

2.1.2.7. Rıdvan (Rahtıvan) Paşa Cami

Çarşamba'nın Doğu yakasında Yeşilırmak'ın hemen kenarında bir cami bulunmaktadır. Bugün bu bölgede bulunan caminin yapılışı ile ilgili bir söylence mevcuttur. Söylenceye göre;

Vakti zamanında Tokatlı Rıdvan Paşa'nın kızı bulunduğu bölgeden geçen Yeşilırmak'a düşmüş ve boğulmuş. Kızının ölümüne çok üzülen Rıdvan Paşa, ölen kızının en azından mezarının belli olmasını ve cesedinin bulunmasını istemiş. "*Cesedi nerede çıkarsa oraya cami yaptıracağım*." diyerek adakta bulunmuş. Paşanın kızının cesedi Yeşilırmak'ta sürüklenerek Çarşamba ilçesinde şu an Rıdvan Paşa Camisi'nin bulunduğu yerin karşısında çıkmış. Rıdvan Paşa da söz verdiği üzere buraya cami yaptırmış (KK: 19).

İlk hali ahşap olan cami daha sonrasında restore edilip betonarme hale getirilmiştir.

2.1.2.8. Pazar Yeri Cami

Terme merkezde bulunan ve yapım tarihî ile ilgili kesin bilgileri bulunmayan Pazar Yeri Cami ile ilgili yöre halkının anlattığı pek çok söylence vardır. Bu söylenceler şu şekildedir:

Bir gün Fatih Sultan Mehmet ordusuyla birlikte Trabzon tarafına doğru sefere giderken yorulmuş ve burada biraz dinlenmek için durmuş. Dinlendiği yerde bulunan evlerden birinde gördüğü genç bir kızdan su istemiş, kız suyu biraz geç getirmiş. Padişah bu gecikmeye çok sinirlenmiş. "*Niye suyu istediğim zaman getirmiyorsun?*" diyerek kıza hiddetlenmiş. Bunun üzerine genç kız: "*Padişah Efendimiz, suyu hemen getirebilirdim, yalnız terinizin soğumasını bekledim, hasta olmanızı istemedim*." diye cevap vermiş. Fatih kızın vermiş olduğu bu ince cevaba ve düşünceli davranışa mükâfat olarak Pazar Cami'sini yaptırmış (KK: 20).

2.1.2.9. Pazar Yeri Türbesi ve Cami

Terme merkezinde bulunan türbe ile ilgili pek çok söylence mevcuttur. Anlatılan söylenceye göre türbenin hemen bitişiğinde olan cami türbede yatan zat sayesinde öldükten sonra yapılmıştır. Türbe ve caminin yapımı ve yapımından sonra anlatılan birçok söylence mevcuttur. Bu söylenceler şu şekildedir:

Efsaneye göre bu cami hemen bitişiğinde yatan türbedeki zatın vasiyeti üzerine yapılmış. Türbede yatan kişi gemilerde kaptanlık yapan veya çalışan önemli bir zatmış. Bir gün bir deniz seferinde gemisi batmış ve kurtulan olmamış. Bahsedilen bu zatın cesedini de dalgalar kıyıya kadar taşmış. Zatın cesedini bulduklarında kuşağının içinde vasiyetname ve bir kese altın çıkmış. Vasiyetnamede kesesindeki altınlarla cami yapılmasını istemiş. Adamın isteği üzerine cami yapılmış ve hemen yanına da türbesi inşa edilmiş.

Tabii caminin yapılışından sonra da türbe ve cami ile ilgili söylenceler devam etmiş. Şöyle ki şehrin şeklini bozduğu, yolların düzenine engel olduğu ileri sürerek kaymakamın biri türbeyi yıkmak istemiş. Ama o gece çok korkunç bir rüya hatta kâbus görmüş ve yıkmaktan vazgeçmiş. Hemen oradan tayinini aldırmış (KK: 21).

2.1.2.10. Emir-Mirza Bey Türbesi

Bafra'nın Türbe Köyü'nde bulunan Emir-Mirza Bey Türbesi'nin veba hastalığına yakalananları iyileştirdiğine inanılmaktadır. Bu inancı da şu söylenceye dayandırmaktadırlar.

Soyu Selçuklu sultanlarına dayanan ve Bafra Bey'i olan Emir-Mirza Bey'in ailesi bir anda vebaya yakalanmış ve on altı kişi aynı anda ölmüş. Emir-Mirza Bey de ölen yakınlarını bir araya gömmüş. Daha sonrasında bu mezarlıklar toplu bir türbe çatısı altına alınmış. Emir-Mirza Bey bir anda on altı yakınını kaybettiği için bu mezarları yaptırırken dua etmiş. Böyle dermansız hastalara burası şifa olsun diye ve o duaya istinaden veba vb. dermansız hastalıklara bu türbe deva olmaktadır. (KK 14)

Türbe Bafra merkeze 5 km uzaklıkta Türbe Köyü'ndedir. Betonarme olan mezarlığın içinde on altı tane beton mezarlık bulunmaktadır. Yakın bir tarihte restore edilmiştir.

2.2. Olağanüstü Kuvvet ve Varlıklar

2.2.1. Cinler, Periler, Devler, Karabasanlar ile İlgili Anlatılan Efsaneler

2.2.1.1. Zevşen Kadın (Cazu Karı) Efsanesi

Türkiye'nin çeşitli yörelerinde alkarısı olarak bilinen ve yeni doğan bebeklere musallat olduğu düşünülen varlıklar ile ilgili efsaneler anlatılmaktadır. Çarşamba bölgesinde de buna benzer bir varlık ile ilgili bir söylence mevcuttur. Söylenceye göre; Eskiden köylerde yeni doğan bebeklere kırkının içindeyken Cazu Karı denilen kötü bir varlığın musallat olduğuna ve bebekleri boğarak öldürdüğüne inanılırmış. Bir ailenin çocuğuna musallat olursa ondan sonra doğanları da aynı şekilde musallat olmaya devam ettiği bilinirmiş. Bu çocukları Cazu Karı denilen varlıktan korumak için köylerde kuyruğu olduğuna inanılan Zevşen Kadınlara bebek yıkattırılırmış. Zevşen Kadın bebeği kemik ve buna benzer şeylerle yıkarmış. Bu yıkanmadan sonra Cazu Karı'nın artık bebeği ve o ailenin daha sonra doğacak çocuklarını rahatsız etmeyeceğine inanılırmış. Ayrıca bu Cazu Karı'nın demir, silah ve süpürgeden korktuğuna inanıldığı için bebeğin odasından kırkı çıkana kadar bu malzemeler eksik edilmezmiş (KK: 22).

2.2.1.2. Kocakavak Efsanesi

Çarşamba'ya bağlı Kocakavak Köyü'ne adını veren bir çınar ağacı vardır. Bu ağaç ile ilgili yöre halkı arasında çeşitli söylenceler mevcuttur. Söylenceler şu şekildedir:

Eskiden şu an Kocakavak denilen köyün olduğu bölgede Rumlar yaşarmış. Rumlar köyün meydanında yolun kenar kısmına bir kavak ağacı[*] dikmişler. Daha sonra Kurtuluş Savaşı yıllarında Rumlar bu bölgeyi terk etmişler. Savaşı kazanıp nasıl olsa geri geleceğiz düşüncesi ile altınlarını bu kavak ağacının altına gömmüşler. Geri geldiklerinde kolayca bulabilmek için işaret olarak kullanmışlar. Tabii savaşı kazanamayınca bu bölgeye bir daha geri gelememişler. Savaş sonrası bu bölgeye Türkler yerleştirilmiş ve bu köy bir Türk köyü olmuş. Yıllar sonra köy halkı bu

[*] Yöre halkının kocakavak diye adlandırdıkları ağaç çok eski bir çınar ağacıdır.

ağacın altında altın olduğunu öğrenmiş ve ağacın altındaki genişçe alanın kazılması için bir dozer aracı tutmuşlar. Bir gece dozerci tam toprağı eşeceği sırada dozer aracı ile birlikte ortadan kaybolmuş. Bu olaydan sonra köy halkı altınların sahipli olduğunu anlamış ve asla o toprağı eşip altın çıkarma teşebbüsünde bulunmamışlar. Ve o ağaca olan saygılarından/ korkularından dolayı köyün adını "Kocakavak" koymuşlar. Yalnız kocakavak ile ilgili efsaneler hâlen devam etmektedir. Kocakavak'ın oradan geçince ağacın oradan ses geldiği yöre halkı arasında hâlen söylenmektedir. Ağaçtan "*Bizim beşik astığımız kavaklar duruyor mu?*" diye sesler geldiği söylenmektedir. Yöre halkına göre güya orada Rumların ruhları konuşuyorlarmış. Ve oradan Rumların inleme seslerini hâlen sabah ezanı vakti geçildiğinde duyanlar oluyormuş (KK: 22).

2.2.1.3. Sahipli Kocakavak Efsanesi

Çarşamba ilçesine bağlı Kızılot Köyü ile Kocakavak Köyü arasında efsanelere konu olmuş iki tane Kocakavak* ağacı bulunmaktadır. Bu araçlardan biri yol kenarında diğeri biraz daha iç tarafta bulunmaktaymış. İç tarafta içi oyuk olan ağaç nasıl olduğu anlaşılmadan ortadan kaybolmuş. Bu ağaçlar ile ilgili de her zaman halk arasında çeşitli söylenceler olmuştur. Bu söylencelerden birisi de şu şekildedir:

Vakti zamanında Kocakavak ile Kızılot arasında bulunan bölgede bir kocakavak ağacı varmış. Şu an çevresi mezarlık olan bu ağaç o zamanlar boş ve etrafı açıkmış. Ve bir gün adamın biri bu ağacın altında cinlerin, perilerin arabalara inip bindiğini görmüş. Hatta adamın kendi bindiği öküz arabasını durdurup görünmüşler. Adam okuyup üfleyip onların yok olmasını sağlamış. Korku ile anne ve babasına durumu anlatan adama oraların tenha ve onların mekânı olduğu söylenmiş. Daha sonraları aradan bayağı bir zaman geçmiş ve bu adamın köyünden birisi tam Kocakavak'ın karşısındaki tarlada hendek kazarken bir küp altın bulmuş. Ve hemen eve gidip olanları hanımına anlatmış. Sonrasında gece olmuş yatmışlar. Gece cinlerden, perilerden birileri gelmiş ve adama demiş ki: "*Aldığın emaneti yerine koy, size hiçbir şey bırakmayız ve aklınızı da alırız.*" demiş. Ama adam bu uyarıya aldırış etmemiş, aldığı altınları yerine koymamış. Daha sonrasında gece eve gelen cinler altınlar dâhil

* Yöre halkı arasında kocakavak olarak adlandırılan ağaç çok eski bir çınar ağacıdır.

olmak üzere evde ne var ne yok her şeyi alıp götürmüşler. Sonra da adam ve eşi aklını kaybetmiş. Yani cinler onların uyarısını dikkate almayan adamı ve karısına dedikleri her şeyi yapmışlar (KK: 12).

Bu efsanelerden midir bilinmez köy halkı buraların altının küp küp altın olduğunu bilmelerine rağmen hiç bir zaman cesaret edip kazmazlar.

2.2.2. Hastalık ve Ölüm Getiren Varlıklar

2.2.1.1. Sahipli Altınlar Efsanesi

Çarşamba ilçesine bağlı Hacımaslı Köyü'nde eskiden Ermeniler yaşarmış. Bunlar çok zenginlermiş. Ermeniler Çarşamba'dan sürülecekleri zaman geri geleceklerini düşündükleri için ne kadar altınları, paraları ve değerli eşyaları varsa evlerinin bahçelerine gömüp gitmişler. Fakat aradan yıllar geçmesine rağmen geri dönmemişler. Onların bulunduğu köye de Türkler yerleşmiş. Köylü evlerinin altında, bahçelerinde altın olduğunu biliyorlarmış ama uzun süre çıkarılmayan altının cinler tarafından sahiplenildiği ve alındığında musallat olduğunu bildiği için dokunmuyorlarmış. Ama bir gün köyde yaşayan genç bir kadın bahçesini eşmiş ve bir kutuda altın görmüş, tam alacakmış etrafını yılanların sardığını görünce güç bela yılanlardan kurtulmuş ve korktuğu için toprağa geri gömerken kadın kutuya deymiş. O gün bir baş ağrısına yakalanmış ve kısa sürede o baş ağrısından ölmüş (KK: 23, KK: 24).

2.2.1.2. Mezarlıkta Çarpılan Gelin Efsanesi

Çarşamba yöresinde gelinler evlendikten sonra belirli bir müddet mezarlığa götürülmez. Eğer götürülürse o gelin için hayırlı olmayacağı düşünülür. Bu inanışın temelinde halkın anlattığı bir efsane vardır. Söylenceye göre; eskiden Nezahat isminde bir kadın varmış. Bu kadının en büyük gayesi oğlunu evlendirmekmiş. Ama kadın oğluna bir gelin bulamadan ölmüş. Oğlu da daha sonraları bir kız bulmuş ve düğün yapmışlar. Düğün bitmiş gelin oğlan evine gelirken damadın ablası gelinin alayını mezarlığın önünde durdurmuş ve demiş ki; "*Annem, ben sana gelin getirdim. Sen gelin çok istiyordun ve gelin göremeden öldün. İşte ben sana gelinini*

getiriyorum." der. Gelini üzerinde gelinliği ile annesinin mezarının başına götürmüş. Gelin hiç görmediği kayınvalidesinin mezarına gelince ürpermiş. İçine bir korku düşmüş. Gelin sonrasında mezarlıkta ne gördü ya da ne olduysa kırkı dolmadan ölmüş (KK: 22, KK: 25). Bu sebeptendir ki bu yörede yeni gelinlerin kırkı dolmadan mezarlığa gitmesi iyi sayılmaz.

2.3. Tarihî Efsaneler

2.3.1. Savaşlar, Fetihler, Kavimler Üzerine Anlatılan Efsaneler

2.3.1.1. Amazon Kadınları Efsaneleri

"Amazon" savaşçı bir kadın kavmine verilen isimdir. Samsun Terme'de bulunan Thermodon Çayı'nın olduğu bölgedeki Themiskyra denilen yerde yaşadığı birçok tarihî kaynakta belirtilmektedir. Söylenceye göre bu kadınlar İskitler'den kopmuş bir kadın kavmidir. Bu kadınların birçok erkekten daha iyi savaşçı olan, erkek gibi ata binen, miğfer, balta, hançer kullandıkları bilinmektedir. Hatta bu kadınlar daha iyi ok kullanabilmek için sağ memelerini bile kestikleri söylenmektedir. Kavmin isminin de sağ memelerini kestikleri için Yunanca memesiz anlamına gelen Amazon kelimesinden geldiği kaynaklarda belirtilmektedir.

Şu an Terme ve çevresinde Amazonlar ile ilgili halk arasında net bir bilgi bulunmamakla birlikte tarihî kaynaklarda anlatılan efsanelere göre, bu kadınların kendilerine yakın olan kavimlerdeki erkekler ile birlikte oldukları, hamile kaldıklarında da ilişkiye girdikleri erkekleri öldürdükleri söylenir. Ayrıca eğer doğurdukları bebekler erkek ise öldürdükleri, kız ise kendileri gibi savaşçı yetiştirdikleri söylenmektedir. Bu şekilde nesillerinin sürmesini sağlayan Amazonlar ayrıca anne olabilmeleri için öncelikle en az üç erkeği öldürmesi ve neslin devamının kuvvetli genlerle sağlanması için güzel ve iyi bir görünüme sahip olması gerekmektedir.

Amazonlar ile ilgili yazılı kaynaklarda en çok Heredot'un notlarında bilgiler bulunmaktadır. O; Amazonların, Sarmatyalıların ve İskitlerin ataları olduğunu belirtmiştir. Notlarında Amazonların Terme'de yaşadığı ve onlara "Oiorpata" yani Yunanca "erkek öldüren" denildiğini belirtmektedir (Heredotos, 2002: 230).

Amazonlara dair bir diğer bilgiye ise Homeros'un İlyada Destanı'ndan ulaşmaktayız. Amazonlardan ilk söz eden kişi olan Homeros bu savaşçı kadınların ilk kez Karadeniz Thermodon Çayı kenarına yerleşip Simenit kentini kurduklarını söylemektedir (Homeros, 2002: 120).

Şu an bu bölgede bu kadınların tarih öncesinde yaşadığı ve erkeksiz yaşayıp erkek gibi savaşan kişiler olduğu dışında daha geniş bilgiler mevcut değildir. Lakin tüm dünyada pek çok ülkenin kendisine mal etmeye çalıştığı bu efsanevî kavmin merkezi yaşadığı topraklar bugün Samsun'un bir ilçesi olan Terme'dir. Her ne kadar şu anki nesil bunun bilincinde olmasa ve unutmaya yüz tutsa da bu bilgiler ve onlara dair anlatılan efsaneler gün yüzüne çıkartılmalı ve konu üzerine daha detaylı bir araştırma yapılmalıdır.

2.3.2. Kaleler, Surlar, Köprüler Üzerine Anlatılan Efsaneler

2.3.2.1. Çetinkaya Köprüsü Efsanesi

Bafra ilçesinin merkezini ikiye ayıran Kızılırmak'ın üzerinde Çetinkaya Köprüsü bulunmaktadır. Bu ilçede oturan herkes gelin olunca muhakkak o köprünün üzerinden geçmektedir. İlçede başka köprüler olmasına veyahut gelin alaylarının yollarının istikametinde olmamasına rağmen tüm gelinler köprüden geçmektedir. Bu uygulamanın olmasını da halk şu efsaneye dayandırmaktadır: Vakti zamanında şu an taş olan köprü tahtadanmış ve ilçenin bir yakasından diğer yakasına gelin alayı götürülürken köprü yıkılmış ve tüm düğün alayı Kızılırmak'ın sularına kapılıp ölmüş. (KK: 2, KK: 26) Bunun üzerine bu köprünün altından akan suların gelinlerin üzerindeki uğursuzluk ve büyüleri çözüleceği düşüncesi ile buradan geçmek gelenek haline gelmiştir. (Agıshalıoğlu, 2011: 356) Yöre halkı arasında düşen gelini ve gelin

alayındakilerini unutmadıklarını göstermek için gelin arabasını köprünün tam ortasında durdurup Kızılırmak'a taş atmaktadırlar. (KK: 26, KK: 27)

2.3.2.2. Eğri Kale (Kırgıllı Kale) Efsanesi

Terme ilçesine bağlı olan Kırgıl Köyü'nde bir kale bulunmaktadır. Yöre halkı bu kalenin insan eliyle değil Allah'ın bir hikmeti ile kendiliğinden olduğunu söylemektedirler. Efsaneye göre; Nuh Peygamber'e büyük bir tufan olacağı Allah tarafından iletilmiş ve bu felaketten korunmak için bir gemi yapması emredilmiş. O da emir edildiği üzere bir gemi yapmış. Yapmış olduğu bu gemiyi bağlamak için Allah tarafından Eğri (Kırgıllı) Kale inşa edilmiş. Allah'ın bir kerameti olduğu için de ilk kar hep buraya yağarmış. Eğer üzerinde bir duman, sis varsa havanın kötü olacağına inanılırmış. (KK: 28)

2.3.2.3. Mıh Tutmaz Geçidi Efsanesi

Terme ilçesine bağlı dağlık bir köy olan Harmantepe Köyü'nde sol tarafında uçurum olan geçit bulunmaktadır. Vakti zamanında köyde ulaşım at arabalarıyla yapılmaktayken buraya hiçbir at çıkamazmış. Çıkmaya kalkışırsa ayağındaki çiviler çıkar nalı düşermiş. Zaman içerisinde güzel bir yol yapılmış. Lakin zemin hâlâ çok kaygan olduğu için araba atlar gibi çıkamamış. Çıkanların çoğu da öldükleri için burası uğursuz sayılmış ve halk arasında buraya çivi tutmaz anlamına gelen "Mıh Tutmaz Geçidi" denilmiştir. (KK: 29)

2.3.2.4. Thermodon Köprüsü

Terme ilçesi Amazonlar ile ilgili efsanelerde sıkça adı geçen bir bölgedir. Amazonlar ile ilgili anlatılan efsanelerde Terme Çayı üzerinde bulunan Thermodon Köprüsü sıkça geçmektedir. Birçok yazılı kaynakta bu köprüye dair efsane geçmesine karşın halk arasında pek bilinmemekte veyahut bilenlerin de sadece ismini ve Amazonlar ile ilgili olduğu dışında bir bilgisi bulunmamaktadır. Bu topraklardan çıkmış olan ve dünyaca bilinen Amazon kadınları ile ilgili ne yazık ki sadece yazılı kaynaktan bilgi alabilmekteyiz. Kitaplarda geçen Thermodon Köprüsüne dair efsane şu şekildedir:

Efsaneye göre bu köprü "Altın Kemer" macerasının yaşandığı ve Herakles'in bitkin düşen Kraliçe Hippolite'den altın kemeri aldığı yerdir. Yunan mitolojisine göre Herakles, bir gün baş tanrı Zeus'un dedikoducu karısı Hera'nın iftiraları yüzünden cinnet geçirip karısını ve çocuklarını öldürmüş. Bu korkunç cinayetin cezasının belirlenmesini Tirynas Kralı Eurysthus kızı, Admete'den istemiştir. Admete Herakles'e verilecek ceza için günlerce düşünüp durmuş ve aklına gelen cezanın çok zor olduğunu on iki iş cezası verilmesini kararlaştırmış. Verilen on iki işten sekizincisi Thermodon Vadisinde hüküm süren Amazon Kraliçesi Hippolyte'nin büyülü olan altın kemerini alıp getirmesiymiş. Daha zor olduğunu düşündüğü ve öncelik verdiği yedi işi olağanüstü gücüyle halleden Herakles, Amazon dağlarını aşıp vadide kraliçeyi bulmuş. Ona başından geçenleri anlatıp büyülü kemeri alıp kral kızı Admete'ye götürmesi gerektiğini söylemiş. Olanları anlattıktan sonra kraliçe iyilikle kendiliğinden kemeri teslim edeceğini söylemiş. Tam bu sırada kötü ruhlu tanrıça Hera, Amazon kılığına girmiş ve Kraliçe Hippolyte'nin kulağına kötü sözler söylemiş. Kulağına fısıldanan sözlerle öfkelenen kraliçe çok sevdiği kıymetli kemerini Herakles'e vermekten vazgeçmiş. Kendisine verilen sözden dönülmesi üzerine Herakles vadi boyunca kıran kırana süren bir savaş başlatmış. Tam köprüye geldiklerinde Kraliçe Hippolite bitkin düşmüş bu durumdan faydalanan Herakles kemeri almayı başarmış (Türer, 2007: 218).

2.3.3. Yer Adları ile İlgili Anlatılan Efsaneler

2.3.3.1. Gelemen Efsanesi

Tekkeköy ilçesi sınırlarında bulunan Gelemen mevkisinin isminin nereden geldiğine dair çeşitli efsaneler vardır. Bu efsanelerden biri de şu şekildedir:

Şu an Gelemen denilen mevki eskiden büyük bir kısmı bataklıkmış. Bir gün buraya iki arkadaş av için gelmişler. Adamlar avlanırken biri diğerini bir an gözden kaybetmiş ve görememiş. Gözden kaybolan adam bu esnada bataklığa saplanmış ve batmak üzereymiş. Arkadaşını merak eden adam uzaktan seslenmiş. "Artık gel" diye. Batan adam da " *gelemem gelemem*" derken batmış. O günden sonra bu bölgenin adı "Gelemen" olmuş (KK: 19, KK: 30).

2.3.3.2. Değirmenbaşı Efsanesi (Çarşamba'yı Sel Aldı Türküsünün Efsanesi)

Çarşamba'da bulunan, Yeşilırmak'ın bir kolu olan Abdal deresinin kıyısındaki köylerden birinde, yoksul bir ailenin oğlu olan Ahmet, kalbini Melek isminde güzeller güzeli bir kıza kaptırmış. Meleğin aşkından gözü hiç bir şey görmez olan Ahmet'in aşkını Melek fark etmiş ve aşkına karşılık vermiş. Daha sonra bu iki âşık sözlenmişler. Sözden bir süre sonra Ahmet askere gitmiş. Ahmet askerdeyken, köyün ağasının oğlu olan Mehmet Ali, Melek'e göz koymuş. Ama Melek, Mehmet Ali'yi reddetmiş. Bunun üzerine Mehmet Ali hem reddedilmenin acısı hem de köyde itibarının sarsılmasının utancı ile iyice sinirlenmiş. Birkaç adamını yanına alarak Melek'i dağa kaçırmış.

Melek'in kaçırıldığını duyan Ahmet askerden kaçmış ve Çarşamba'ya gelerek Melek'i aramaya başlamış. Ahmet dağ-bayır karış karış Melek'i ararken bir gün yağmur yağmış. Yağmur o kadar şiddetli yağmış ki Yeşilırmak taşmış, Çarşamba adeta bir göle dönüşmüş. Sel, dağların yüksek kısımlarından çığ gibi inerek önüne kattığı her şeyi yutmuş. Günler sonra sular çekilip her şey eski haline dönüşünce halk meydana toplanmış. Bir kayanın üzerinde iki kişinin cesedi görülmüş. Cesetlere yaklaştıklarında ise cansız bedenlerin Ahmet ve Melek'e ait olduğu anlaşılmış. El ele tutuşmuş öylece yatıyorlarmış. Söylenceye göre bulundukları o kaya parçası yedi yerinden ayrılmış ve her birinden bir servi boyu su fışkırmış. Kayanın bulunduğu yere daha sonra bir su değirmeni kurulmuş ve o yer "Değirmenbaşı" olarak anılmaya başlanmış. Ahşap değirmenin yedi taşı varmış. Yedi oluğuna su veren set üzerinden yedi kez yürümek/atlamak, sağ ve sol omuz üzerinden yedişer kez su atmak uğur sayılmış. Her Hıdrellez'de tekrarlanan gelenek, 1970'lerde değirmenin yıkılmasına kadar sürmüştür.[*] Şu an değirmen tekrar inşa edilmiş ve hâlen Hıdrellez'de sıkça ziyaret edilen yerlerden biridir.

Bir de yöre halkı yıllardır bu iki aşığa çok üzülür ve hep dua edermiş. Bu edilen dualar yıllardır insanların acısını dile getiren dizeler haline gelmiş ve genç âşıkların ölümü üzerine ağıtlar yakılmış, türküler söylenmiş. İşte bu türkülerden en bilindik olanı "Çarşambayı Sel Aldı" türküsüdür. (KK: 20)

[*] Değirmen yıkılmıştır fakat yedi taşın olduğu kısma dokunulmamıştır.

Çarşamba'yı sel aldı
Bir yâr sevdim el aldı (Aman Aman)
Keşke sevmez olaydım
Elim koynumda kaldı (Aman Aman)

Oy ne imiş ne imiş (Aman Aman)
Kaderim böyle imiş
Gizli sevda çekmesi (Aman Aman)
Ateşten gömlek imiş

Çarşamba yazıları
Körpedir kuzuları (Aman Aman)
Allah alnıma yazmış
Bu kara yazıları (Aman Aman)

A dağlar ulu dağlar (Aman Aman)
Yârim gurbette ağlar
Yâri güzel olanlar (Aman Aman)
Hem ah çeker hem ağlar (Anonim)

2.3.3.3. Göğceli Cami Efsanesi

Göğceli Cami Çarşamba ilçesi Canlı Mahallesi'nde bulunan Göğceli Mezarlığı'nın içinde bulunmaktadır. Bu camiyi diğer camilerden farklı kılan ve hakkında pek çok efsane anlatılmasına sebep olan hadis caminin yapımında hiç çivi kullanılmamasıdır. Bu bölgede buna benzer daha önce bir yapı görülmemesi burayla ilgili çeşitli söylencelerin oluşmasına neden olmuştur. Bu söylencelerden bir de caminin isminin de nereden geldiğini belirten şu efsanedir:

Vakti zamanında Göç Ali diye birisi varmış. Bu Çarşamba'nın Canlı Köyü'ne gelmiş ve kalmaya bir yer bulamamış. Evsiz kalan Göç Ali'ye Allah tarafından bir gecede şu an Göğceli Mezarlığının ortasında bulunan çivisiz olan cami oluşturulmuş. Yöre

halkı caminin bir gecede nasıl meydana geldiğine anlam verememiş. Yöre halkı bu kişide bir keramet olduğunu anlamış ve ölünce bu kişiyi caminin hemen yanına gömmüşler. Bu mezarlık ve cami Göç Ali'nin adı ile anılmaya başlamış. Tabii zamanla halk Göç Ali'yi Göğceli olarak dilinde evrimleştirmiş (KK: 22).

Cami, Canlı Mahallesi'nde bulunan Göğceli Mezarlığı içerisindedir. Caminin tahmini yaşının 800 ile 850 yıl arasında olduğu tespit edilmiştir. Şu an hâlâ faaliyette olan caminin özellikle cuma namazında cemaat sayısı oldukça artmaktadır.

2.3.3.4. Tekkeköy İsminin Kökeni Efsanesi

Samsun'un merkez ilçelerinden olan Tekkeköy'ün tarihî çok eskilere dayanmaktadır. Bölgenin tarihî geçmişe dayanmasına rağmen ilçenin ismi Türk-İslam etkisiyle verilmiş bir addır. Tekkeköy isminin nereden geldiğine dair net bir bilgi olmamasına rağmen halk arasında pek çok söylence mevcuttur. Bu söylencelerden en çok anlatılageleni de şu şekildedir:

Vakti zamanında Abdülkadir-i Geylani Hazretlerinin torunu olan Şeyh Yusuf Zeynuddin Tekkeköy ilçesine gelerek yerleşmiş. Şeyh'in geldiğinde bu bölgede tam anlamı ile bir yerleşim yeri değilmiş. Şeyh buraya yerleşmiş ve bir tekke açmış. Tekkesinde insanlara İslam'ı anlatmış. Şu an Tekke Çiftliği denilen yerde bir çiftlik kurmuş. Çiftlikten kazandığını da fakirleri, yolcuları, kimsesizleri doyurmak için harcamış. Tekkesinde hep kazan kaynatmış. Allah ona, kazandığını Allah yolunda harcadığı için daha da çok vermiş. O da kazancı artınca Şu an hâlâ bölgede bulunan Tekkeköy Camisi'ni yaptırmış. Caminin yapılması ile bölge de yerleşim çoğalmış. Cami ve tekkenin etrafında bir köy oluşmuş ve bu bölgenin adına "Tekkeköy" denilmiş. Söylence odur ki bu ilçenin oluşmasına bu zat vesile olmuştur. Bu nedenle kendi yaptırdığı caminin bahçesine gömülmüş ve mezarı türbe haline getirilmiştir (KK 28).

2.4. Tabiat ile İlgili Efsaneler

2.4.1. Doğa Olayları ile İlgili Anlatılan Efsaneler

İnsanoğlu kuraklığın baş gösterdiği dönemlerde çeşitli ritüeller yaparak Tanrı'ya yalvarmıştır. Bu yalvarış esnasında yapılan uygulamalar bölgeden bölgeye değişikler göstermektedir. Çarşamba ve Terme yöreleri şu an her ne kadar yağış alan yerler olsa da daha önceki yıllarda çok kez kuraklıkla mücadele etmiştir. Bu mücadelede yağmur dualarının, dualar yapılırken uygulanan ritüellerin çok büyük önemi vardır. Tarım bölgesi olan bu topluluk için yağmur her şey olduğundan bu doğa olayına çokça anlamlar yüklenmiştir. Üzerine çokça efsaneler söylenmiştir. Bu efsanelerden bazıları şöyledir:

2.4.1.1. Yağmur Duası Efsanesi

Kuraklığın olduğu dönemlerde köylüler 100-200 kişilik gruplar halinde bir araya gelerek köylerin küçük çocuklarını camide toplayıp yağmur duasına götürürlermiş. Yağmur duasını mezarlıkların karşısına geçerek yaparlarmış. Bunu yaptıklarında mezarlıkta bir ışık görür sonrasında aradan birkaç gün geçince de yağmur yağarmış (KK: 22).

2.4.1.2. Yılan Vasıtası İle Yağmur Yağdırma Efsanesi

Eski dönemlerde kuraklık baş gösterdiği zaman bilge bir kişi büyük bir yılan öldürüp onu herkesin görebileceği yüksek bir dala asmış ve sonrasında Allah mükâfat olarak yağmur yağdırmış. İşte bu söylenceden sebep insanlar kuraklık olduğu zaman büyük bir yılan öldürüp yüksek bir dalın tam ortasına asarlarmış. Bu uygulama sonrasında da yağmur yağarmış (KK: 19, KK: 22).

2.4.2. Kayalar, Dağlar, Mağaralar ile İlgili Efsaneler

2.4.2.1. Kapı Kaya Efsanesi

Bafra ilçesine bağlı Kolay Beldesi sınırları içerisinde bulunan büyük kayalıklardan oluşan kapıyı andıran boşluklar bulunmaktadır. Daha öncesinde bu bölgede Rumların çoğunlukta olarak yaşadığı ve mübadele ile gittiği bilinmektedir. Söylenceye göre; Rumlar bu bölgede azınlık olarak yaşayan Türklere eziyetler edermiş. Bir gün Atatürk bu bölgede bulunan Türklere yardım etmek amacıyla atıyla gelip kılıcıyla kayalara delikler açmış. Halk bu deliklere sığınarak kendilerini korumuşlar. Daha sonrasında ise Türkler kendilerine zarar veren Rumları burada yakmışlar ve o yüzden de bu deliklerin içleri kapkaraymış (KK: 27).

Bu tepe ile ilgili bir ayrıntıda o tepede yetiştirilen buğdaylarda hâlen daha Atatürk'ün atının nal izlerinin görülmesiymiş (KK: 27).

2.4.3. Akarsular (Göller, Pınarlar, Şelaleler, Kaynaklar vs.) ile İlgili Anlatılan Efsaneler

2.4.3.1. Simenit Gölü Efsanesi

Terme ilçesine bağlı Gölyazı Köyü'nde bulunan Simenit Gölü üzeri çamurla örtülü adeta bataklık görünümüne sahiptir. Bu ilginç görünüme sahip göl ile ilgili çeşitli söylenceler mevcuttur. Efsaneye göre Amazon adı verilen savaşçı kadınlar bu bölgede yaşamışlar. Şu an gölün olduğu yer ise merkezleriymiş. Herkese korku salan bu kadınlar Allah'ın gazabına uğramış ve gölün olduğu yer batmış ve gölün altında batık bir şehir varmış. Yani aslında gölün yüzeyinde görünen bataklığı andıran o şekil toprağın ters dönmüş haliymiş. Bu sebeple de bu bölgede Amazonlara ait olan kalıntılar bulunamıyormuş (KK: 7, KK: 31).

2.4.3.2. Siyah Akan Kaplıca Suyu Efsanesi

Havza kaplıcaları ile ünlü bir yerdir. Şu an şehre her bölgeden bu şifalı kaynaklardan akan sulardan yararlanmak isteyen turistler gelmektedir. Bu kaynaklar ile ilgili halk arasında şöyle bir söylence vardır: Vakti zamanında bu kaplıcanın kaynakları ilk fark edildiğinde yöre halkı bu bölgeye hamam yapılması için para toplamış. Lakin paraları yeterli gelmeyince çevre illerden para toplamaya gidilmiş. Bu illerden Çorum ve Yozgat para vermek istememişler ve hatta hamamın yapılmasına da engel olmaya çalışmışlar. İşte bu sebeptendir ki bu şehirdeki kaplıcalara Çorumlu veyahut Yozgatlı birileri gelirse o sular kapkara akarmış ama onlar bunu hiçbir zaman göremezlermiş. Ayrıca herkese şifa olan bu kaplıca suları onların hiçbir zaman dertlerine derman olmazmış (KK: 32).

2.4.3.3. Acı Su Efsanesi

Bafra'ya bağlı Darboğaz Köyü'nde tadı sodaya benzeyen ve halk arasında şifalı olduğu bilinen bir kaynak suyu mevcuttur. Halk suyun; böbrek, mide, astım, diyabet ve sinir sistemi rahatsızlıklarına iyi geldiğini; hemen yanında bulunan çamurun ise sedef, egzama gibi çeşitli deri rahatsızlıklarına tedavi ettiğini söylemektedir. Karadeniz'in pek çok ilinden ziyaretçi alan bu yer ile ilgili söylence ise şöyledir: Halk tarafından çok rağbet gören bu suyu vakti zamanında bir adam şişelere doldurup satmak istemiş ve bir gün kasalar dolusu şişelerle gelmiş tam kaynağa yaklaşacağı zaman şişeler ile birlikte yok olmuş. İşte o gün bu gündür yöre halkı Allah'ın şifa için gönderdiği bu hikmetin üzerinden para kazanılmaması gerektiğini öğrenmiş ve asla para ile satış yapmayı düşünmemiştir (KK: 33).

2.4.3.4. Sarı Kız Çeşmesi Efsanesi

Havza'ya bağlı Bekdiğin Kasabası'nda bir çeşme bulunmaktadır. Bu çeşmenin sarılık hastalığına iyi geldiğine inanılmaktadır. Bunun nedeni de şu efsaneye dayandırılır; Vakti zamanında Sarı Kız adında bir kadın varmış. Bunun kocası bir savaşa katılmış. Katılmış lakin aradan çok uzun zaman geçmiş ve kocasından hiçbir haber alınamamış. Kocasını çok merak eden Sarı Kız ailesini de yanına almış ve hem

kocasından haber almak hem de düşmanla mücadele etmek için yollara düşmüş. Fakat yolda önce anne ve babası sonra kardeşi sarılığa yakalanıp ölmüşler. Daha sonra kendiside sarılığa yakalanmış ve öleceğini anladığı zaman çeşmenin başında şöyle dua etmiş:

-"*Allah'ım! Şu çeşmeden akan su sarılık hastalığına şifa olsun*" der demez ölmüş. İşte Allah son nefesinde ettiği bu duayı kabul etmiş ve bu çeşmeden içen tüm sarılık hastaları bu nedenle şifa bulurmuş (KK: 34).

2.4.4. Ağaçlar, Bitkiler, Meyveler ile İlgili Anlatılan Efsaneler

2.4.4.1. Ağaç Kavuğundan Akan Un Efsanesi

Bafra'ya bağlı Fener Köyü'nde gövde kısmı oyuk olmasına rağmen yıllardır ayakta duran bir ağaç vardır. Bu ağaç ile ilgili de köyde şöyle bir söylence mevcuttur: Kurtuluş Savaşı zamanında köyde yaşlı bir adam her gece fakirlere un dağıtırmış. Adamın karısı sürekli aynı saatte evden nereye gittiğini ve ne yaptığını sormuş. Adam da sadece un dağıttığını söylemiş ve başka hiç bir şey anlatamayacağını belirtmiş. Karısı da neden bunu yaptığını, unu nereden bulduğunu ısrarla sormuş. Adam da karısına bunun bir sır olduğunu, asla söyleyemeyeceği bir durum olduğunu tekrar belirtmiş. Ancak bu durumu çok merak eden karısı bir gün adamı takip etmiş. Bir ağacın kovuğundan un aktığını görmüş. Bu sır ortaya çıkınca artık kovuktan un akmaz olmuş ve bunu gören kadın ise orada bir taş olmuş (KK:35).

2.4.4.2. Başşak (Tarlada Kalan Fındık) Efsanesi

Çarşamba bölgesi fındık ağırlıklı bir tarıma sahiptir. Tüm köyler fındık tarlaları ile doludur. Her yıl toplanan bu ürün ne kadar iyi ve üst üste toplansa da hep bir miktarı tarlada kalır. Buna yöre halkı "*başşak*" demektedir. Bu fındığın arkada kalması ile ilgili anlatılan efsane de şu şekildedir: Vakti zamanında bu yörede fındık yokmuş ve yöre halkı da fındık işçisi olarak Ordu ve Trabzon'a giderlermiş. İşçi olarak gittikleri bir dönemde oradan fındık fidesi çalıp getirmişler. Ve fındık o şekilde yörede yayılmaya başlamış. İşte fındığın buraya ilk gelişi çalıntı yoluyla olduğu için ne

kadar temiz ve sık sık toplansa da hep bir miktar muhakkak herkesin tarlasında kalırmış (KK: 22).

2.4.4.3. Tütünün Keşfi Efsanesi

Bafra bölgesinde tütün yetiştiriciliği oldukça fazladır. Yörede çok yetiştirilen bu ürünün ilk ortaya çıkışı ile ilgili çeşitli söylenceler mevcuttur. Bu söylenceler şunlardır:

Tütün bu bölgede doğal olarak kendiliğinden yetişen bir otmuş. Halk bu otun ne olduğunu ve ne işe yaradığını bilmezmiş. Bir gün yaylalarda sürülerini yayan çobanlar ısınmak için kurumuş tütün yapraklarını yakmışlar. Oluşan dumanı içerlerine çekmişler çektikçe hoşlarına gitmeye başlamış. Daha sonra topladıkları tütünü kamış dallarından yaptıkları borularla çekmişler. Bu bitkinin insana keyif verici bir şey olduğunu gördükten sonra yabani olan bu bitkiyi kendileri yetiştirmeye başlamışlar (KK: 36).

2.4.4.4. Tütün ile İlgili Efsane

Bafra gibi Tekkeköy ilçesinde de tütün tarımda önemli bir yere sahiptir. Şu an pek ekimi yapılmayan ürünün ilk fidesinin nereden geldiği bu bölgede nasıl üretiğine dair çeşitli efsaneler anlatılır. Bu efsanelerden biri şu şekildedir:

Çok eski devirlerde bu bölgede savaşçı kadınlar yaşarmış (Amazon). Kendi ve başka bölgelerden kaçırdıkları küçük kız çocuklarını kendileri gibi savaşçı yetiştirirlermiş. Bir gün bunların olduğu yere bu kadınlardan daha güçlü savaşçılar gelmiş ve bunları yenmişler. Onlar da bu bölgeden başka yerlere kaçmak zorunda kalmışlar. Yaşadıkları bu topraklarda onlardan bir parça bulunması için saçlarını kesip toprağa gömmüşler. Zamanla da bu saçlar filizlenmiş ve tütün olmuş (KK: 30).

2.4.5. Hayvanlar ile İlgili Anlatılan Efsaneler

2.4.5.1. İbibik Kuşu Efsanesi

Hayvanlar ile ilgili efsaneler bölge içerisinde çok fazla farklılık gösterememektedir. Hayvan efsanelerinden biri olan ibibik kuşu ile ilgili söylence Çarşamba yöresinde şu şekildedir:

Vakti zamanında tarakçın (ibibik) olarak bilinen kuş insanmış ve gelin olduğu yerde bir gün saçını yıkamış ve tam tararken kayınpederi odaya gelmiş. Kayınpederine o vaziyette yakalandığı için utanıp, korkan gelin oracıkta bir dua etmiş; "*Allah'ım beni ya taş et, ya kuş et uçur*" demiş. Allah bu yalvarışlarını duymuş, duasını kabul etmiş ve onu kuş olup uçurtmuş. İşte söylence odur ki o kuşun başındaki tarak elinde kayınpederine yakalandığı tarakmış (KK: 22).

2.4.5.2. Yılan Efsanesi

Yılan pek çok kültürde iyi sayılmayan bir hayvandır. Çarşamba'da de yılan ile ilgili pek çok söylence mevcuttur.

Fındık tarlalarında çok fazla yılan mevcuttur. Yöre halkı da yılan öldürülürse çok büyük sevap olacağına inanılır. Eğer görüp öldürülmezse mezarda yatarken kişiyi rahat bırakmayacağı düşünülür. Bu düşüncenin doğru olduğuna da şu efsane delil gösterilir: Eskiden yılanlar ile ilgili yapılan uyarılara inanmayan ve gördüğü yılana dokunmayıp öldürmeyen bir kişinin öldüğü zaman mezarına koyulunca cesedine bir yılan sarılmış. Yılan geri aldıktan sonra tekrar orada belirdiği görülmüş. Yılanı birkaç kere alıp uzaklaştırmalarına rağmen tekrar gelince en sonunda cemaat de mecbur adamı yılan ile gömmüş. İşte söylence odur ki eğer gömülünce hayvanın cesetlerine musallat olunmasını istemiyorsa kişiler, gördüğü yılanı muhakkak öldürmelidir (KK: 22, KK: 37).

2.4.5.3. Horoz Efsanesi

Havza yöresinde hayvancılık, özellikle de kümes hayvancılığı büyük önem arz etmektedir. Yöre halkı için önem arz eden bu hayvanlar ile ilgili çeşitli söylenceler mevcuttur. Horoz ile ilgili söylence şu şekildedir:

Vakti zamanında kadının birinin bir horozu varmış. Diğer hayvanlarından daha çok düşkünmüş bu horozuna ve aralarında özel bir bağ varmış. Bir gün ortadan kaybolmuş bu horoz. Kadın pek telaş yapmamış, esasında kimin çaldığını biliyormuş. Ayıp olmasın diye direkt kapısına gitmemiş çünkü çalan komşusuymuş. Bir iki sağ sola bakınan kadın en sonunda çalan komşusuna gitmiş ve horozunun kaybolduğunu söylemiş. Lakin komşu horozu çalmış, pişirip pilav yapmış. Kadın olup biteni anlayınca horozuna ezgiler düzmüş.[*] Şiiri okumuş son mısrasında "*Vakti geldiğinde öt horozum*" demiş. Kadının ezgili söyleyişi bittikten sonra horoz bir anda canlanmış ve başlamış ötmeye (KK: 38).

2.4.5.4. Kaplumbağa Efsanesi

Çarşamba ilçesinde kaplumbağa üzerine anlatılan efsane şu şekildedir;

Kaplumbağa vakti zamanında bir insanmış, anne ahı aldığı için bu hale gelmiş. Söylenceye göre insan olan bu kaplumbağa değirmenden un çalmış. Bunu duyan annesi kendisini utandıran oğluna "*Değirmenin çatısı üstünde kalsın*" diye beddua etmiş ve o çatı başına geçen kaplumbağa o yükü ölene kadar üstünde taşımak zorundaymış. (KK: 22)

2.5. Taş Kesilme ile İlgili Anlatılan Efsaneler

2.5.1. Kız Kaya Efsanesi

Bafra ilçesine bağlı Düzköy'de insan şeklinde bir kaya mevcuttur. Bu kaya ile ilgili yöre halkı arasında çeşitli efsaneler mevcuttur. Bunlar şu şekildedir;

[*] Bu ezgi uzun bir şiir şeklindeymiş lakin kaynak kişi tamamını bilmediğini belirtiyor.

Fakir bir çoban, zengin bir ağanın kızına âşık olmuş. İki âşık bu kayanın bulunduğu yere gelip gizli gizli görüşürlermiş. Günün birinde oğlan kızı babasından istemiş. Bu duruma çok sinirlenen baba, oğlanı hor görmüş ve kızını asla bir çobana vermeyeceğini söylemiş. İki genç, kavuşamayacaklarını anlamışlar ve ayrılmak zorunda kalmışlar. Kız, çaresiz ve üzgün bir şekilde ırmağa bakarken, "*Allahım, ona kavuşamayacaksam, ya beni taş eyle burada oturt, ya da kuş eyle uçurt*" diye dua etmiş. Bunun üzerine kız taş kesilmiş (KK: 39).

2.5.2. İkiztepe Efsanesi

Bafra ilçesinde İkiztepe denilen bir yer bulunmaktadır. Burada iki insanı andıran tepeler bulunmaktadır. Bu taşlarla ilgili de yöre halkı arasında şöyle bir söylence vardır: Bu tepe birbirlerini seven iki gençmiş aslında. Yani tepelerden birisi kız diğeri erkekmiş. Bu iki genç vakti zamanında birbirlerine çok aşık olmuşlar. Lakin gençlerin aileleri sevgililerin buluşmamalarını istemiyorlarmış, bunun üzerine iki sevgili şu duayı etmişler: "*Birbirimize kavuşamasak ya taş olalım ya da kuş olalım uçalım*." Bunun üzerine sevgililer taş olmuşlar. Böylece sabit kaldıkları için hiç ayrı düşmemişler. Hep birbirlerine bakıyorlarmış (KK: 40).

2.5.3. Gelin-Güvey Efsanesi

Havza ilçesine bağlı Kamlık Köyü yakınlarında iki insanı andıran kayalar bulunmaktadır. Yöre halkı bu kayalar ile ilgili şu efsaneyi anlatırlar; Vakti zamanında bu köyde oturan yeni evli bir çift varmış bunlar başka bir köye düğüne giderlerken tam bu kayaların olduğu mevkide eşkıyaların saldırısına uğramışlar. Eşkıyaların kendisine yaklaştığını gören kadın ellerini havaya kaldırıp Allah'a:
-"*Allah'ım, beni ya bununla(eşi) mutlu et, ya da ikimizi de taş, kaya et*" diye dua etmiş. Dua üzerine ikisi de oldukları yerde taş kesilmişler.

Bu taşlardan uzun olan sanki kafasında şapka varmış gibi duranı erkeğe, kısa ve çarşaf giyinmiş gibi duranı da kadına benzetilmektedir (KK: 41).

2.5.4. Kız Gözü Efsanesi

Havza'da bulunan Aslanağzı Hamamı bir kaplıca olmasının dışında içinde çeşitli efsaneleri de barındırmaktadır. Bu söylencelerden birisi şu şekildedir: Vakti zamanında dönemin önemli adamlarından biri olan Sadi Paşa'nın kızı yanında iki arkadaşıyla Aslanağzı Hamamı'na gelmişler. Kızlar hamamdayken Havza'yı eşkıyalar basmış ve birçok kadının ırzına geçmişler. Dışarıdaki durumu öğrenen kız eşkıyaların hamamın kapısına geldiğini görünce ağlayarak Allah'a yalvarmış:

-"*Allah'ım, bizi bunların eline düşürme. Ya kuş yap uçur, ya da şuracık taş yap oturt. Bunların elinden kurtulalım*" diye dua etmiş. Bu yalvarışların üzerine duası kabul olmuş ve kendisi oracıkta taş kesilmiş. İşte Aslanağzı Hamam'ının içerisindeki bir sütunun bu kız olduğu söylenir. Taş sütün üzerindeki oyuklar da kızın gözleriymiş. Bu oyuklardan akan su damlacıkları ise kızın durmadan akan gözyaşlarıymış.

Tabii kızın duası ile sadece kız değil arkadaşları da kurtulmuş. Kendisi taş kesilirken diğer iki arkadaşı da kuş olup uçmuşlar. Ve bu kuşlardan birisi Maarif Kaplıcası'nın olduğu yere, diğeri de Ladik ilçesinde bulunan Hamamayağı denilen yere konmuş. Bugün bu iki yerde de kaplıcalar bulunmaktadır. İşte efsaneye göre buralarda daha öncesinde sıcak su akmazken bu iki kuş olan kızın bu yerlere konması ile sıcak sular akmaya başlamış (KK: 42).

2.5.5. Kız Kaya Efsanesi

Bafra ilçesine bağlı Boğazköy'de insan şeklinde bir kaya mevcuttur. Bu kaya aynı zamanda Düzköy'den de görülmektedir. O köyde kaya ile ilgili farklı efsaneler anlatılmaktadır. Boğazköy arasında anlatılan efsane şu şekildedir:

Çok eski devirlerde yörede, güzelliğiyle dillere destan olmuş bir kız yaşıyormuş. Bir gün etrafta kimsecikler yokken, yıkanmak için ırmağa girmiş. Fakat biraz sonra bakmış, karşıdan bir grup erkek geliyor. Utanmış, hem de çok utanmış. Alelacele kıyıya çıkmaya ve kayanın dibine saklanmaya çalışmış. Ancak hâlâ tedirgin ve endişeli olup, utancından yerin dibine geçecek gibiymiş. Çaresizlik içinde avuçlarını

semaya açarak; "*Büyük Allah'ım, ne olur beni görmesinler, eğer görmelerindense beni taş yap daha iyi*" diye içtenlikle yalvarmış. Bu sırada erkeklerden birisi kızı az da olsa görmüş ve Allah genç kızın duasını hemen kabul etmiş, onu taş haline getirmiş. İşte o gün bugündür buraya Kız Kayası denilmiş.

Yöre halkı ayrıca bu taş ile ilgili olarak insan kafasını andıran kısmını bir ara oradan alınıp aşağıya atıldığını ama taşın bir sonraki gün eski yerine geldiğini söylemektedirler (KK: 43).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: SAMSUN EFSANELERİNİN MOTİF YAPISI

3.1. Motif Kavramı

Halk edebiyatı ürünlerindeki birtakım unsurlara motif denilmektedir. Lakin metindeki her unsur motif değildir. Bir unsurun motif olabilmesi için onun doğal özelliğinin dışında bir olağanüstülüğünün olması, onu diğer unsurlardan ayırt edici, bir takım özelliklerinin bulunması gerekmektedir.

Motif kavramı ile ilgili pek çok araştırmacının tanımı vardır. Bu araştırmacılardan biri de İbrahim Erşahin'dir. Erşahin motifi metin içerisinde yan yana gelerek eseri meydan getiren öğelerin her bir olduğunu; bir eserde sık sık tekrarlanan süsleyici öğe ve geleneksel anlatımların içerisinde öteden beri yaşaya gelmiş canlı, etkileyici, parçalanamayan en küçük hikâye etme unsuru olduğunu belirtmiştir (Erşahin, 2005:199).

S.Thompson ise motif kavramını "*Motif, bir masaldaki en küçük unsur olup, bu unsur gelenekte sürekli bir varoluş gücüne sahiptir. Bu güce sahip olabilmek için bu unsur görülmemiş ve çarpıcı bir özelliğe sahip olmak zorundadır*." (Thompson, 1955: 296'dan akt Türktaş, 2012: 58) şeklinde tanımlamıştır. Tanımında motifle ilgili "*eskiden beri yaşama kabiliyetine sahip olan, masalın en küçük unsurudur.*" (Thompson, 1955: 296'den akt Arvas, 2012: 55) da demiştir. Thompson bu tanımlamanın ardından motifin bu kabiliyete sahip olması için olağanüstü bazı vasıfların olması gerektiğini söylemiştir. Bu vasıfları üç ana gruba gruba ayırmıştır. Bu üç grubun ilki şahıslar, tanrılar, olağanüstü varlıklar (devler, periler, cüceler vb.) ikinci grup; olayların geri planındaki sihirli eşyalar, değişik inanışlar ve benzeri unsurlardır. Üçüncü grup ise tek tek hadiselerdir (Sakaoğlu, 1980: 24).

Motif kavramının dışında bir de motiflerin özelliklerine değinecek olursak karşımıza iki temel özelliği çıkacaktır. Bu özelliklerin ilki; motifin yapısal olarak metin içindekileri bir sonraki aşamaya taşımasıdır. Bu tür motiflere yavrulayan veyahut

doğurgan motifler denilmektedir. Anlatıcılar, metnin bir sonraki aşamaya geçmesini bu tür motifler sayesinde gerçekleştirirler. İkinci temel özellik ise, metni renklendirmek, metni süslemektir. Bunlar bir imza şeklindeki motiflerdir. Bunların olay örgüsünü açıcı ya da sonuca götürücü olma özellikleri yoktur (Türktaş, 2012: 58-59).

Özetleyecek olursak motif metinde olağanüstülük sağlayan ve diğer metinler arasından sıyrılmasını sağlayan unsurlardır.

3.2. "Motif İndex Of Folk-Literature" İsimli Eser

Halk bilimdeki motif kavramı için uzun yıllar örnek teşkil edilerek kullanılmış S. Thompson ait olan altı ciltlik bir çalışmadır. Kitap ilk olarak 1932-36 yıllarında basılmıştır. Daha sonra bu katalog 1955-58 yıllarında tekrar basılmıştır. Bu arada hazırlanan yeni kataloglar – ki W. Eberhard ve P.N. Boratav'ın "*Typen Türkischer Volksmärchen*" adıyla hazırladıkları katalogun içerdiği Türk masal tipleri de içerisine eklenmiştir.

Eserin ilk beş cildinde motif katalogu, altıncı cildinde de bunlarda yer alan kavramların ve kaynakların alfabetik indeksi bulunmaktadır (Çobanoğlu, 2008: 119-120).

Motif İndeks'te geçen konu başlıkları ve bunların karşılığı olan harfler aşağıdaki şekildedir:

A. Mitolojik Mitler
B. Hayvanlar
C. Tabu
D. Sihir
E. Ölüm F. Olağanüstülükler
G. Devler
H. İmtihanlar
J. Akıllılar ve Aptallar

K. Aldatmalar
L. Kaderin Ters Dönmesi
M. Geleceğin Tayini
N. Şans ve Tarih
P. Toplum
Q. Mükâfatlar ve Cezalar
R. Esirler ve Kaçaklar
S. Anormal Zulümler
T. Cinsiyet
U. Hayatın Tabiatı
V. Din
W. Karakter Özellikleri
X. Mizah
Z. Çeşitli Motif Grupları (Thompson, 1955: I: 29-35).

Katalogda yirmi üç ana başlık altında toplanan motifler, daha sonra kendi içerisinde değişik alt başlıklar halinde tasnif edilmiştir. Bu ana başlığın altında bulunan motiflerle farklı ana başlıklar altında da karşılaşılabilinir. S. Thompson bu tip benzer motiflerde diğer ana başlıklara da göndermeler yapmıştır. Örnek vermek gerekirse; Olağanüstü bir varlıkla ilgili bir motif; mitolojik, hayvan vb. ana başlıklar altında da yer alabilir (Arvas, 2012: 59). Ayrıca gelecekte ortaya çıkacak olan yeni motiflerin Motif İndeks'e eklenebilmesi için de bazı numaralar atlanmıştır. Tasnif sisteminde kullanılan bir başka özellik de numaralama sistemine noktalarla eklenecek numaralar sayesinde gelecekte bulunabilecek olan yeni motiflerin eklenebilmesidir (Türktaş, 2012: 60).

3.3. Samsun Efsanelerinin Motif İndex'e Göre Listesi

Tez çalışması esnasında derlenen efsane metinlerinin incelenmesi sonucu ortaya çıkartılan motifler S. Thompson'ın "*Motif Index Of Folk Literature*" adlı eserine bağlı kalarak sunulmuştur. Tespit edilen motifler, "*Motif Index Of Folk Literature*" adlı eserdeki şekliyle numaralandırılmıştır. Parantez içi belirtilen rakamlar efsanelerin metin içinde gösterilen başlık numaralarıdır. Motif katalogunda yer

almayan motifleri ise başına (T) harfi ekleyerek katalogda en uygun yere yerleştirilmiştir. Bizim çalışmamızda bulunmayan bazı motif numaralarını ise listeye eklenmemiştir.

A.Mitolojik Motifler

A0 Yaratıcı (Tanrı)

Anlamışlar ki kadın Allah'ın sevgili kuluymuş o yüzden tufandan ona ufacık bir zarar bile gelmemiş. (2.1.1.2.)

Bir gece Allah tarafından melekler vasıtası ile çivi bile kullanılmadan Göğceli Cami yapılmış. (2.1.2.6.)

Nuh Peygamber'e büyük bir tufan olacağı Allah tarafından iletilmiş ve bu felaketten korunmak için bir gemi yapması emredilmiş. (2.3.2.2.)

Yapmış olduğu bu gemiyi bağlamak için Allah tarafından Eğri (Kırgıllı) Kale inşa edilmiş. (2.3.2.2.)

A42.3. İnsanların canını alan melek

"Senin ecelin geldi ve canını almaya geldim. Ya canına can bul ya da hemen senin canını alayım. " Bu sözleri duyan adam Azrail'den biraz süre istemiş. (2.1.1.3.)

A901 Ayak izi

Hz. Ali Kurtuluş Savaşı sırasında burada savaşmış. Savaşırken bu taşın üstünden atı ile geçtiği için atının ayak izi kalmış. (2.1.1.5.)

Tepede yetiştirilen buğdaylarda hâlen daha Atatürk'ün atının nal izlerinin görülmesiymiş. (2.4.2.1.)

A903 Hayvanların neden olduğu topografik özellikler

Ağacın başında çakır gözlü bir yılanın bekçilik ettiği yöre halkı tarafından bilinmektedir. (2.1.1.1.)

Hz. Ali Kurtuluş Savaşı sırasında burada savaşmış. Savaşırken bu taşın üstünden atı ile geçtiği için atının ayak izi kalmış. (2.1.1.5.)

Tepede yetiştirilen buğdaylarda hâlen Atatürk'ün atının nal izlerinin görülmesiymiş. (2.4.2.1.)

A942. Sıcak su kaynağının kökeni

Çorum ve Yozgatlılar para vermek istememişler ve hatta hamamın yapılmasına da engel olmaya çalışmışlar. İşte bu sebeptendir ki bu şehirdeki kaplıcalara Çorumlu veyahut Yozgatlı birileri gelirse o sular kapkara akarmış ama onlar bunu hiçbir zaman göremezlermiş. (2.4.3.2.)

-"Allah'ım! Şu çeşmeden akan su sarılık hastalığına şifa olsun" der demez ölmüş. İşte Allah son nefesinde ettiği bu duayı kabul etmiş ve bu çeşmeden içen tüm sarılık hastaları bu nedenle şifa bulurmuş. (2.4.3.4.)

Ve bu kuşlardan birisi Maarif Kaplıcası'nın olduğu yere, diğeri de Ladik ilçesinde bulunan Hamamayağı denilen yere konmuş. Bugün bu iki yerde de kaplıcalar bulunmaktadır. İşte efsaneye göre buralarda daha öncesinde sıcak su akmazken bu iki kuş olan kızın bu yerlere konması ile sıcak sular akmaya başlamış. (2.5.4.)

A972.1.3. Kutsal kişilerin taş üzerindeki ayak izleri

Hz. Ali Kurtuluş Savaşı sırasında burada savaşmış. Savaşırken bu taşın üstünden atı ile geçtiği için atının ayak izi kalmış. (2.1.1.5.)

A1021 Tufandan gemiyle kaçma

Tufan olacağı kendisine haber verilen Nuh Peygamber ve yanındakiler kayık yapıyorlarmış. (2.1.1.2.)

Nuh Peygamber'e büyük bir tufan olacağı Allah tarafından iletilmiş ve bu felaketten korunmak için bir gemi yapması emredilmiş. (2.3.2.2.)

A1423 Sebzelerin ve tahılların elde edilmesi

Bir gün yaylalarda sürülerini yayan çobanlar ısınmak için kurumuş tütün yapraklarını yakmışlar. Oluşan dumanı içerlerine çekmişler, zamanla bu duman hoşlarına gitmeye başlamış. Daha sonra topladıkları kuru tütünü kamış dallarından yaptıkları borularla çekmişler. Bu bitkinin insana keyif verici bir şey olduğunu gördükten sonra yabani olan bu bitkiyi kendileri yetiştirmeye başlamışlar. (2.4.4.3.)

Yaşadıkları bu topraklarda onlardan bir parça bulunması için saçlarını kesip toprağa gömmüşler. Zamanla da bu saçlar filizlenmiş ve tütün olmuş. (2.4.4.4.)

A1617 Yer adının kökeni

Karaoğlan yörede "keramet sahibi " olarak tanınmış. Onun öldüğü yer olan tepe de kutsal olarak kabul edilmiştir. (2.1.1.7.)

Geyik baba ise geyiklerin peşinde koşmaktan hâlâ dönmemiş. Altın sapanının ise hâlen o ormanlık alanda olduğuna inanılır. Bu zatta keramet olduğunu düşünen yöre halkıda onun olduğu bu bölgeye türbesini yaptırmışlar. (2.1.2.1.)

Bu olaydan sonra köy halkı altınların sahipli olduğunu anlıyor ve asla o toprağı eşip altın çıkarma teşebbüsünde bulunmuyor. O ağaca olan saygılarından/ korkularından dolayı köyün adını "Kocakavak" koyuyorlar. (2.2.1.2.)

Batan adam da " *gelemem gelemem*" derken batmış. O günden sonra bu bölgenin adı "Gelemen" olmuş. (2.3.3.1.)

Kayanın bulunduğu yere daha sonra bir su değirmeni kurulmuş ve o yöre "Değirmenbaşı" olarak anılmaya başlanmış. (2.3.3.2.)

Bu mezarlık ve cami Göç Ali'nin adı ile anılmaya başlamış. Tabii zamanla halk Göç Ali'yi Göğceli olarak dilinde evrimleştirmiş. (2.3.3.3.)

Cami ve tekkenin etrafında bir köy oluşmuş ve bu bölgenin adına "Tekkeköy" denilmiş. (2.3.3.4.)

A1735 İnsanın şekil değiştirmesiyle ortaya çıkan hayvan

Kayınpederine o vaziyette yakalandığı için utanıp, korkan gelin oracıkta bir dua etmiş; "*Allah'ım beni ya taş et, ya kuş et uçur*" demiş. Allah bu yalvarışlarını duymuş, duasını kabul etmiş ve onu kuş olup uçurtmuş. (2.4.5.1.)

İnsan olan bu kaplumbağa değirmenden un çalmış. Bunu duyan annesi kendisini utandıran oğluna "*Değirmenin çatısı üstünde kalsın*" diye beddua etmiş ve o çatı başına geçen kaplumbağa o yükü ölene kadar üstünde taşımak zorundadır. (2.4.5.4.)

Kendisi taş kesilirken diğer iki arkadaşı da kuş olup uçmuşlar. (2.5.4.)

A2300 Hayvanların fiziksel özelliklerinin menşei

İşte söylence odur ki o kuşun başındaki tarak elinde kayınpederine yakalandığı taraktır. (2.4.5.1.)

A2522 Bir hayvan niye sevilmez

İşte söylence odur ki eğer gömülünce hayvanın cesedine musallat olunmasını istemiyorsa kişiler gördüğü yılanı muhakkak öldürmelidir. (2.4.5.2.)

A2777 Niye bazı ağaçlar kutsaldır

Bir ağacın kovuğundan un aktığını görmüş. (2.4.4.1.)

Hasırcı Dede'nin mekânı olarak görülen ağacı kesilmeye kalkışıldığında kesenlerin başına hep bir şeyler gelirmiş. Ağacın başında çakır gözlü bir yılan bekçilik eder o ağacı korurmuş. (2.1.1.1.)

B. Hayvanlar

B200 İnsan özelliklerine sahip hayvanlar

Ağacın başında çakır gözlü bir yılan bekçilik eder o ağacı korurmuş. (2.1.1.1.)

B443.1. Yardımcı Geyik

Tarlalarını sürmek için iki tane yaban geyiğini eğitmiş. (2.1.2.1.)

Camiye ait malzemeler geyikler tarafından gece yarısı türbenin yanına getirilirmiş. (2.1.2.2.)

C. Yasak

C420. Sırları açıklama yasağı

Onlara altın sapanla tarlayı sürdürürken oradan geçen yabancılar geyikleri ürkütmüş geyikler de ormana doğru kaçmışlar. Bu olaya şahit olanlar durumu başkalarına anlatır anlatmaz dilsiz olmuşlar. (2.1.2.1.)

Adam da karısına bunun bir sır olduğunu, asla söyleyemeyeceği bir durum olduğunu tekrar belirtmiş. Ancak bu durumu çok merak eden karısı bir gün adamı takip etmiş.

Bir ağacın kovuğundan un aktığını görmüş. Bu sır ortaya çıkınca artık kovuktan un akmaz olmuş ve bunu gören kadın ise orada bir taş olmuş. (2.4.4.1.)

C423 Olağanüstülükleri ifşa etme

Hanım da Karaoğlan ile arasında geçen konuşmayı anlatmış ve "*Tası ona vermiştim, daha getirmedi*" demiş. Bunun üzerine ağa kendisini ziyarete gelenlere dönerek "*keramet Karaoğlan' dadır. Gidin onun elini öpün*" demeye başlamış. (2.1.1.7.)

D. Sihir (Büyü)

D150 İnsanın kuşa dönüşmesi

Allah bu yalvarışlarını duymuş, duasını kabul etmiş ve onu kuş olup uçurtmuş. (2.4.5.1.)

Kendisi taş kesilirken diğer iki arkadaşı da kuş olup uçmuşlar. (2.5.4.)

D193 Kişinin kaplumbağaya dönüşümü

Kaplumbağa vakti zamanında bir insanmış anne ahı aldığı için bu hale gelmiş. (2.4.5.4.)

D231 İnsanın taş kesilmesi

Bu sır ortaya çıkınca artık kovuktan un akmaz olmuş ve bunu gören kadın ise orada bir taş olmuş. (2.4.4.1.)

Allah genç kızın duasını hemen kabul etmiş, onu taş haline getirmiş. (2.5.1.)

"*Birbirimize kavuşamasak ya taş olalım ya da kuş olalım uçalım*." Bunun üzerine sevgililer taş olmuşlar. (2.5.2.)

Dua üzerine ikisi de oldukları yerde taş kesilmişler. (2.5.3.)

Kendisi taş kesilirken diğer iki arkadaşı da kuş olup uçmuşlar. (2.5.4.)

Allah genç kızın duasını hemen kabul etmiş, onu taş haline getirmiş. İşte o gün bugündür buraya Kız kayası denilmiş. (2.5.5.)

D525 Beddua ile dönüşme

Bunu duyan annesi kendisini utandıran oğluna "*Değirmenin çatısı üstünde kalsın*" diye beddua etmiş ve o çatı başına geçen kaplumbağa o yükü ölene kadar üstünde taşımak zorundadır. (2.4.5.4.)

D.921. Sihirli göl

Herkese korku salan bu kadınlar Allah'ın gazabına uğramış ve gölün olduğu yer batmış ve gölün altında batık bir şehir varmış. Yani aslında gölün yüzeyinde görünen bataklığı andıran o şekil toprağın ters dönmüş haliymiş. (2.4.3.1.)

D950. Sihirli ağaç

Hasırcı Dede'nin mekânı olarak görülen ağaç kesilmeye kalkışıldığında kesenlerin başına hep bir şeyler gelirmiş. (2.1.1.1.)

Bir ağacın kovuğundan un aktığını görmüş. (2.4.4.1.)

Ağaçtan "*Bizim beşik astığımız kavaklar duruyor mu?*" diye sesler geldiği söylenmektedir. (2.2.1.2.)

D965.17 Sihirli tütün bitkisi

Yaşadıkları bu topraklarda onlardan bir parça bulunması için saçlarını kesip toprağa gömmüşler. Zamanla da bu saçlar filizlenmiş ve tütün olmuş. (2.4.4.4.)

D1136 Sihirli kale

Yapmış olduğu bu gemiyi bağlamak için Allah tarafından Eğri (Kırgıllı) kale inşa edilmiş. Allah'ın bir kerameti olduğu için de ilk kar hep buraya yağarmış. (2.3.2.2.)

D1242 Sihirli sıvı

Zevşen Kadın bebeği kemik ve buna benzer şeylerle yıkarmış. Bu yıkanmadan sonra Cazu Karı'nın artık bebeği ve o ailenin daha sonra doğacak çocuklarını rahatsız etmeyeceğine inanılırmış. (2.2.1.1.)

D1242.1 Sihirli su

Çorumlu veyahut Yozgatlı birileri gelirse o sular kapkara akarmış ama onlar bunu hiçbir zaman göremezlermiş. Ayrıca herkese şifa olan bu kaplıca suları onların hiçbir zaman dertlerine derman olmazmış. (2.4.3.2)

Bir adam şişelere doldurup satmak istemiş ve bir gün kasalar dolusu şişelerle gelmiş tam kaynağa yaklaşacağı zaman şişeler ile birlikte yok olmuş. (2.4.3.3.)

Allah son nefesinde ettiği bu duayı kabul etmiş ve bu çeşmeden içen tüm sarılık hastaları bu nedenle şifa bulurmuş. (2.4.3.4.)

D1610.2 Konuşan ağaç

Ağaçtan "*Bizim beşik astığımız kavaklar duruyor mu?*" diye sesler geldiği söylenmektedir. (2.2.1.2.)

D1710 Sihirli güçlere sahip olma

Bu çocukları Cazu Karı denilen varlıktan korumak için köylerde kuyruğu olduğuna inanılan Zevşen Kadınlara bebek yıkattırılırmış. (2.2.1.1.)

D1792 Bedduanın sihirli sonuçları

Bunu duyan annesi kendisini utandıran oğluna "*Değirmenin çatısı üstünde kalsın*" diye beddua etmiş ve o çatı başına geçen kaplumbağa o yükü ölene kadar üstünde taşımak zorundadır. (2.4.5.4.)

D2121 Sihirli yolculuk

Bir de bakmış ki padişahın sarayında değiller, bambaşka bir yerdeler. (2.1.1.4.)

1974 Harekâtı başlamadan hemen öncesinde Cüneyd-i Bağdadi yerinden bir ışık şeklinde kalktığı ve Kıbrıs'ın olduğu yöne doğru ışık şeklinde ilerlediği görülmüş. (2.1.2.4.)

E. Ölüm

E52 Sihirli sözle diriltme

Şiiri okumuş son mısrasında " *Vakti geldiğinde öt horozum*" demiş. Kadının ezgili söyleyişi bittikten sonra horoz bir anda canlanmış ve başlamış ötmeye. (2.4.5.3.)

F. Olağanüstülükler

F405 Ruhlarla mücadele etmenin yolları

Cazu Karı'nın demir, silah ve süpürgeden korktuğuna inanıldığı için bebeğin odasından kırkı çıkana kadar bu malzemeler eksik edilmezmiş. (2.2.1.1.)

F460 Dağların canlılığı

Bu tepe birbirlerini seven iki gençmiş aslında. (2.5.2.)

F590 Olağanüstü tedaviler

Zevşen Kadın bebeği kemik ve buna benzer şeylerle yıkarmış. (2.2.1.1.)

Allah son nefesinde ettiği bu duayı kabul etmiş ve bu çeşmeden içen tüm sarılık hastaları bu nedenle şifa bulurmuş.(2.4.3.4.)

F700 Olağanüstü yerler

Yapmış olduğu bu gemiyi bağlamak için Allah tarafından Eğri (Kırgıllı) Kale inşa edilmiş. Allah'ın bir kerameti olduğu için de ilk kar hep buraya yağarmış. (2.3.2.2.)

Bir gece Allah tarafından melekler vasıtası ile çivi bile kullanılmadan Göğceli Cami yapılmış. (2.1.2.6.)

Çıkanların çoğu da öldükleri için burası uğursuz sayılmış. (2.3.2.3.)

Yani aslında gölün yüzeyinde görünen bataklığı andıran o şekil toprağın ters dönmüş haliymiş. (2.4.3.1.)

F757 Olağanüstü mağara

Türkler kendilerine zarar veren Rumları burada yakmışlar ve o yüzden de bu deliklerin içleri kapkaraymış. (2.4.2.1.)

F808. Olağanüstü kaya

Bunun üzerine kız taş kesilmiş. (2.5.1.)

Bunun üzerine sevgililer taş olmuşlar. (2.5.2.)

Dua üzerine ikisi de oldukları yerde taş kesilmişler. Bu taşlardan uzun olan sanki kafasında şapka varmış gibi duranı, erkeğe; kısa ve çarşaf giyinmiş gibi duranı da kadına benzetilmektedir. (2.5.3.)

Allah genç kızın duasını hemen kabul etmiş, onu taş haline getirmiş. (2.5.4.)

F810 Olağanüstü ağaçlar, bitkiler ve meyveler

Ağaçtan "*Bizim beşik astığımız kavaklar duruyor mu?*" diye sesler geldiği söylenmektedir. (2.2.1.2.)

Bir ağacın kovuğundan un aktığını görmüş. (2.4.4.1.)

Zamanla da bu saçlar filizlenmiş ve tütün olmuş. (2.4.4.4.)

F833 Olağanüstü kılıç

Bir gün Atatürk bu bölgede bulunan Türklere yardım amacıyla atıyla gelip kılıcı ile kayalara delikler açmış. (2.4.2.1.)

F900 Keramet

Bir de yöre halkı Ahmet Dede'nin mezarına su bırakırlarmış Ahmet Dede bu suyla abdest alırmış. (2.1.1.6.)

Vezir bunun üzerine gözünü yummuş, bir zaman sonra padişah "*aç gözünü*" deyince açmış. Bir de bakmış ki padişahın sarayında değiller, bambaşka bir yerdeler. (2.1.1.4.)

Bunun üzerine ağa kendisini ziyarete gelenlere dönerek "*keramet Karaoğlan'dadır. Gidin onun elini öpün*" demeye başlamış. (2.1.1.7.)

Dozer tam çalıştığı zaman içindeki şoförü ile birlikte ortadan kaybolmuş. (2.1.2.5.)

Bir gece Allah tarafından melekler vasıtası ile çivi bile kullanılmadan Göğceli Cami yapılmış. (2.1.2.6.)

Yapmış olduğu bu gemiyi bağlamak için Allah tarafından Eğri (Kırgıllı) Kale inşa edilmiş. Allah'ın bir kerameti olduğu için de ilk kar hep buraya yağarmış. (2.3.2.2.)

Bir ağacın kovuğundan un aktığını görmüş. (2.4.4.1.)

F962 Olağanüstü yağış

Yağmur o kadar şiddetli yağmış ki Yeşilırmak taşmış, Çarşamba adeta bir göle dönüşmüş. Sel, yüksek dağlarından bir çığ gibi inerek önüne kattığı her şeyi yutmuş. (2.3.3.2.)

F980 Hayvanlarla ilgili olağanüstü olaylar

Kadının ezgili söyleyişi bittikten sonra horoz bir anda canlanmış ve başlamış ötmeye. (2.4.5.3.)

(T)F980.2 Olağanüstü yılan

Ağacın başında çakır gözlü bir yılan bekçilik eder, o ağacı korurmuş. (2.1.1.1.)

Ama bir gün köyde yaşayan genç bir kadın bahçesini eşmiş ve bir kutuda altın görmüş tam alacakmış etrafını yılanların sardığını görünce önce güç bela yılanlardan kurtulmuşlar ve korktukları için toprağa geri gömerken kadın kutuya değmiş. (2.2.1.1.)

İşte söylence odur ki eğer gömülünce hayvanın cesedine musallat olunmasını istemiyorsa kişiler, gördüğü yılanı muhakkak öldürmelidir. (2.4.5.2.)

F1041.1 Olağanüstü ölüm

Eskiden köylerde yeni doğan bebeklere kırkının içindeyken Cazu Karı denilen kötü bir varlığın musallat olduğuna ve bebekleri boğarak öldürdüğüne inanılmaymış. (2.2.1.1.)

Korktukları için toprağa geri gömerken kadın kutuya değmiş. O gün bir baş ağrısına yakalanmış ve kısa sürede o baş ağrısından ölmüş. (2.2.1.1.)

G. Devler

G200 Büyücü/cadı

Zevşen Kadın bebeği kemik ve buna benzer şeylerle yıkarmış. (2.2.1.1.)

H. İmtihanlar

H983 Görev meleğin yardımıyla yapılır

Adam Azrail'e yaptığı iyiliğe karşılık olarak demiş ki eğer bir gün benim ecelim gelirse bana önceden haber ver demiş. Azrail de adamın bu isteğini kabul etmiş. (2.1.1.3.)

H1109 Olağanüstü hız gerektiren diğer işler

1974 Harekâtı başlamadan hemen öncesinde Cüneyd-i Bağdadi yerinden bir ışık şeklinde kalktığı ve Kıbrıs'ın olduğu yöne doğru ışık şeklinde ilerlediği görülmüş. Onun o devasa ışık şeklinde ilerlemesinin hemen ardından harekâtın başladığı söylenmektedir. (2.1.2.4.)

Vezir bunun üzerine gözünü yummuş, bir zaman sonra padişah "*aç gözünü*" deyince açmış. Bir de bakmış ki padişahın sarayında değiller, bambaşka bir yerdeler. (2.1.1.4.)

H1556 Sadakat Testi

Bu sefer adam son bir umut hanımına gitmiş. Olan biteni anlatmış ve kadın canını vermeyi kabul etmiş. (2.1.1.3.)

H1200 Araştırma

Ancak bu durumu çok merak eden karısı bir gün adamı takip etmiş. (2.4.4.1.)

J. Akıllılar ve Aptallar

J152 Bilgeden alınan akıl

Aksakallı bir hoca varmış. Padişah ve vezir hocanın yamacına oturmuşlar. Aksakallı hoca padişaha dönerek "*zulmü bir kat daha arttır ya Mahmut*" diye söylemiş. (2.1.1.4.)

K. Aldatmalar

K2221 Hain rakip aşık

Bunun üzerine Mehmet Ali hem reddedilmenin acısı hem de köyde itibarının sarsılmasının utancı ile iyice sinirlenmiş. Birkaç adamını yanına alarak Melek'i dağa kaçırmış. (2.3.3.2. .)

K2299.2 Hain insanlar (kabile)

Osmanlı padişahı Sultan Mahmut zamanında halk eğlenceye, zevk-ü sefaya dalmış. Allah'a kulluk etmeyi unutmuş, hiçbir ibadeti yerine getirmez olmuş. Sultan halkı sürekli uyarmış fakat kimse dinlememiş. (2.1.1.4.)

L. Talihin Ters Dönmesi

L420.0.1 Aşırı hırs cezalandırılır

Halk tarafından çok rağbet gören bu suyu vakti zamanında bir adam şişelere doldurup satmak istemiş ve bir gün kasalar dolusu şişelerle gelmiş tam kaynağa yaklaşacağı zaman şişeler ile birlikte yok olmuş. (2.4.3.3.)

Ama bir gün köyde yaşayan genç bir kadın bahçesini eşmiş ve bir kutuda altın görmüş tam alacakmış etrafını yılanların sardığını görünce önce güç bela yılanlardan kurtulmuşlar ve korktukları için toprağa geri gömerken kadın kutuya değmiş. O gün bir baş ağrısına yakalanmış ve kısa sürede o baş ağrısından ölmüş. (2.2.1.1.)

M. Geleceğin Tayini

M300 Kehanetler

Eğer üzerinde bir duman, sis varsa havanın kötü olacağına inanılırmış. (2.3.2.2.)

M301 Peygamber

Tufan olacağı kendisine haber verilen Nuh Peygamber ve yanındakiler kayık yapıyorlarmış. (2.1.1.2.)

Nuh Peygamber'e büyük bir tufan olacağı Allah tarafından kendisine iletilmiş ve bu felaketten korunmak için bir gemi yapması emredilmiş. O da emir edildiği üzere bir gemi yapmış. (2.3.2.2.)

M411.1 Anne baba bedduası

Bunu duyan annesi kendisini utandıran oğluna "*Değirmenin çatısı üstünde kalsın*" diye beddua etmiş ve o çatı başına geçen kaplumbağa o yükü ölene kadar üstünde taşımak zorundadır. (2.4.5.4.)

N. Şans ve Kader

N534 Hazine bir rastlantı sonucu bulunur

Yıllar sonra köy halkı bu ağacın altında altın olduğunu öğrenmiş ve ağacın altındaki genişçe alanın kazılması için bir dozer aracı tutmuşlar. (2.2.1.2.)

Ama bir gün köyde yaşayan genç bir kadın bahçesini eşmiş ve bir kutuda altın görmüş tam alacakmış etrafını yılanların sardığını görünce önce güç bela yılanlardan kurtulmuşlar ve korktukları için toprağa geri gömerken kadın kutuya deymiş. (2.2.1.1.)

P. Cemiyet

P10 Padişah

Osmanlı padişahı Sultan Mahmut zamanında halk eğlenceye, zevk ü sefaya dalmış. (2.1.1.4)

Fatih Sultan Mehmet ordusuyla birlikte Trabzon tarafına doğru sefere giderken yorulmuş ve burada biraz dinlenmek için durmuş. (2.1.2.8)

P12 Padişahın karakteri

Sultan halkı sürekli uyarmış fakat kimse dinlememiş. Sultan Mahmut bunun üzerine ülkedeki herkesin malını, yenilecek tüm erzakını devletin deposuna toplamış. (2.1.1.4)

Padişah bu gecikmeye çok sinirlenmiş. (2.1.2.8.)

(T)P40 Din adamları

Hz. Ali Kurtuluş Savaşı sırasında burada savaşmış. Savaşırken bu taşın üstünden atı ile geçtiği için atının ayak izi kalmış. (2.1.1.5.)

Şeyh Mahmud Nakşibendî tarikatına bağlı bir şeyhmiş. (2.1.2.2.)

Aksakallı bir hoca varmış. Padişah ve vezir hocanın yamacına oturmuşlar. Aksakallı hoca padişaha dönerek "*zulmü bir kat daha arttır ya Mahmut*" diye söylemiş. (2.1.1.4.)

P50 Beyler, Paşalar

Vakti zamanında Rıdvan Paşa'nın kızı bulunduğu bölgeden geçen Yeşilırmak'a düşmüş ve boğulmuş. (2.1.2.7.)

Vakti zamanında dönemin önemli adamlarından biri olan Sadi Paşa'nın kızı yanında iki arkadaşıyla Aslanağzı Hamamı'na gelmişler. (2.5.4.)

Soyu Selçuklu sultanlarına dayanan ve Bafra Beyi olan Emir-Mirza Bey'in ailesi bir anda vebaya yakalanmış ve on altı kişi aynı anda ölmüş. (2.1.2.10.)

P110 Padişahın vezirleri

Bunun üzerine ülke açlıktan kırılmaya başlamış, artık dayanamayan ülkenin ileri gelenleri toplanıp vezirin yanına varmışlar. (2.1.1.4.)

P150 Zengin adamlar

Çarşamba ilçesine bağlı Hacımaslı Köyü'nde eskiden Ermeniler yaşarmış. Bunlar çok zenginlermiş. (2.2.1.1.)

Fakir bir çoban, zengin bir ağanın kızına âşık olmuş. (2.5.1.)

P200 Aile

Bir ailenin çocuğuna musallat olunca ondan sonra doğanlara da aynı şekilde musallat olmaya devam ettiği bilinirmiş. (2.2.1.1.)

Lakin gençlerin aileleri sevgililerin buluşmalarını istemiyorlarmış. (2.5.2.)

P231Ana ve oğul

Babasının bu sözlerine çok üzülen adam bu sefer annesine gitmiş. (2.1.1.3.)

Bunu duyan annesi kendisini utandıran oğluna "*Değirmenin çatısı üstünde kalsın*" diye beddua etmiş. (2.4.5.4.)

P233 Baba ve oğlu

Ve hemen kendisine canını vereceğini düşündüğü babasının yanına gitmiş. (2.1.1.3.)

P234 Baba ve kız

Kızının ölümüne çok üzülen Rıdvan Paşa, ölen kızının en azından mezarının belli olmasını ve cesedinin bulunmasını istemiş. (2.1.2.7.)

Bu duruma çok sinirlenen baba, oğlanı hor görmüş ve kızını asla bir çobana vermeyeceğini söylemiş. (2.5.1.)

Sadi Paşa'nın kızı yanında iki arkadaşıyla Aslanağzı Hamamı'na gelmişler. (2.5.4.)

P253 Bir kız bir erkek kardeş

Bu sefer çaresiz adam kız kardeşine gitmiş. (2.1.1.3.)

(T) P253.0.1. Hanin kız kardeş ve erkek kardeşi

Ama anasının, babasının, kardeşinin bencillikleri yüzünden sinirlenip canlarını almış. (2.1.1.3.)

P261 Kayın baba

Kayınpederine o vaziyette yakalandığı için utanıp, korkan gelin oracıkta bir dua etmiş. (2.4.5.1.)

P360 Efendi ve hizmetçi

Karaoğlan bir ağanın kapısında çobanlık yapmaktaymış. (2.1.1.7.)

P411 Köylüler

Köylüler Ahmet Dede'nin mezarını türbe yapmışlar. (2.1.1.6.)

Bunun üzerine bir araya gelen köylüler camiyi türbenin yanına yapmaya karar vermişler. (2.1.2.2.)

Yıllar sonra köy halkı bu ağacın altında altın olduğunu öğrenmiş ve ağacın altındaki genişçe alanın kazılması için bir dozer aracı tutmuşlar. (2.2.1.2.)

Köylü evlerinin altında, bahçelerinin hep altınlarla dolu olduğunu biliyorlarmış. (2.2.1.1.)

P412 Çobanlık

Karaoğlan bir ağanın kapısında çobanlık yapmaktaymış. (2.1.1.7.)

Bir gün yaylalarda sürülerini yayan çobanlar ısınmak için kurumuş tütün yapraklarını yakmışlar. (2.4.4.3.)

Fakir bir çoban, zengin bir ağanın kızına âşık olmuş. (2.5.1.)

P461 Asker

Hatta yöre halkı onun Kıbrıs'ta üç tane top attığını ve savaşın kazanılmasında önemli bir yeri olduğunu belirtmektedir. (2.1.2.4.)

Sözden bir süre sonra Ahmet askere gitmiş. (2.3.3.2. .)

Bunun kocası I.Dünya Savaşı'na katılmış. (2.4.3.4.)

P475 Eşkiyalar, haramiler, haydutlar, hırsızlar

Türklerin bütün camilerini, medrese gibi ibadet yerlerini yakıp yıkmışlar. (2.1.2.6.)

Birkaç adamını yanına alarak Melek'i dağa kaçırmış. (2.3.3.2. .)

Kadın pek telaş yapmamış esasında kimin çaldığını biliyormuş. (2.4.5.3.)

Söylenceye göre insan olan bu kaplumbağa değirmenden un çalmış. (2.4.5.4.)

Vakti zamanında bu köyde oturan yeni evli bir çift varmış, bunlar başka bir köye düğüne giderlerken tam bu kayaların olduğu mevkide eşkıyaların saldırısına uğramışlar. (2.5.3.)

Kızlar hamamdayken Havza'yı eşkıyalar basmış ve birçok kadının ırzına geçmişler. (2.5.4.)

P555 Savaşta mağlup olma

Tabii savaşı kazanamayınca bu bölgeye bir daha geri gelememişler. (2.2.1.2.)

P600 Adetler

İlçede başka köprüler olmasına veyahut yollarının istikametinde olmamasına rağmen tüm gelinler bu köprüden geçmektedir. (2.3.2.1.)

Ahşap değirmenin yedi taşı varmış. Yedi oluğuna su veren set üzerinden yedi kez yürümek/atlamak, sağ ve sol omuz üzerinden yedişer kez su atmak uğur sayılmış. Her Hıdrellez'de tekrarlanan gelenek, 1970'lerde değirmenin yıkılmasına kadar sürmüştür. Şu an değirmen tekrar inşa edilmiş ve hâlen Hıdrellez'de sıkça ziyaret edilen yerlerden biridir. (2.3.3.2.)

P681 Yas gelenekleri

Bir de yöre halkı yıllardır bu iki aşığa çok üzülür ve hep dua edermiş. Bu edilen dualar yıllardır insanların acısını dile getiren dizeler haline gelmiş ve genç âşıkların ölümü üzerine ağıtlar yakılmış, türküler söylenmiş. (2.3.3.2. .)

Q. Mükâfatlar ve Cezalar

Q40 İyilik ödüllendirilir

Olup biteni gören Allah, hanımın eşi için söylediği bu sözleri çok beğenmiş. Ve ikisinin de canlarını bağışlamış.(2.1.1.3.)

Fatih kızın vermiş olduğu bu ince cevaba ve düşünceli davranışa mükâfat olarak Pazar Camisi'ni yaptırmış. (2.1.2.7.)

Q145.1.1 İçilen sudan sağlık bulma

Halk, suyun; böbrek, mide, astım, diyabet ve sinir sistemi rahatsızlıklarına iyi geldiğini hemen yanında bulunan çamurun ise, sedef, egzama gibi çeşitli deri rahatsızlıklarını tedavi ettiğini söylemektedir. (2.4.3.3.)

Allah son nefesinde ettiği bu duayı kabul etmiş ve bu çeşmeden içen tüm sarılık hastaları bu nedenle şifa bulurmuş. (2.4.3.4.)

Q212 Cezalandırılan hırsızlık

İnsan olan bu kaplumbağa değirmenden un çalmış. Bunu duyan annesi kendisini utandıran oğluna "*Değirmenin çatısı üstünde kalsın*" diye beddua etmiş ve o çatı başına geçen kaplumbağa o yükü ölene kadar üstünde taşımak zorundadır. (2.4.5.4.)

Q551.3.2 Hayvana dönüştürerek cezalandırma

Kaplumbağa vakti zamanında bir insanmış, anne ahı aldığı için bu hale gelmiş. (2.4.5.4.)

Q551.3.4 Taşa dönüştürülerek cezalandırılma

Bu sır ortaya çıkınca artık kovuktan un akmaz olmuş ve bunu gören kadın ise orada bir taş olmuş. (2.4.4.1.)

Q556 Beddua ile cezalandırma

Bunu duyan annesi kendisini utandıran oğluna "*Değirmenin çatısı üstünde kalsın*" diye beddua etmiş ve o çatı başına geçen kaplumbağa o yükü ölene kadar üstünde taşımak zorundadır. (2.4.5.4.)

R. Esirler ve Kaçaklar

R10 Kaçırma

Birkaç adamını yanına alarak Melek'i dağa kaçırmış. (2.3.3.2.)

S. Anormal Zulümler

S11 Zalim baba

Ama anasının, babasının, kardeşinin bencillikleri yüzünden sinirlenip canlarını almış. (2.1.1.3.)

Bu duruma çok sinirlenen baba, oğlanı hor görmüş ve kızını asla bir çobana vermeyeceğini söylemiş.(2.5.1.)

S112 Yakarak öldürme

Daha sonrasında ise Türkler kendilerine zarar veren Rumları burada yakmışlar ve o yüzden de bu deliklerin içleri kapkaraymış. (2.4.2.1.)

T. Cinsiyet

T10 Âşık olma

Meleğin aşkından gözü hiç bir şey görmez olan Ahmet'in aşkını Melek fark etmiş ve aşkına karşılık vermiş. (2.3.3.2. .)

Fakir bir çoban, zengin bir ağanın kızına âşık olmuş. (2.5.1.)

Bu iki genç vakti zamanında birbirlerine çok âşık olmuşlar. (2.5.2.)

T30 Sevgililerin karşılaşması

İki âşık bu kayanın bulunduğu yere gelip gizli gizli görüşürlermiş. (2.5.1.)

T73.3 Ümitsiz aşk

Mehmet Ali, Melek'e göz koymuş. Ama Melek, Mehmet Ali'yi reddetmiş. (2.3.3.2.)

T91.5.1 Âşkta kız zengin oğlan fakir

Fakir bir çoban, zengin bir ağanın kızına âşık olmuş. (2.5.1.)

T92 Aşkta rakip

Ahmet askerdeyken, köyün ağasının oğlu olan Mehmet Ali, Melek'e göz koymuş. (2.3.3.2. .)

T210.1 Sadık eş

Bu sefer adam son bir umut hanımına gitmiş. Olan biteni anlatmış ve kadın canını vermeyi kabul etmiş. (2.1.1.3.)

V. Din

V1.6.1.1 Kutsal dağlar ve tepeler

Onun öldüğü yer olan tepe de kutsal olarak kabul edilmiştir. (2.1.1.7.)

Allah'ın bir kerameti olduğu için de ilk kar hep buraya yağarmış. (2.3.2.2.)

Bu tepe ile ilgili bir ayrıntı da o tepede yetiştirilen buğdaylarda hâlen Atatürk'ün atının nal izlerinin görülmesiymiş. (2.4.2.1.)

V1.7.1 Kutsal ağaç

Hasırcı Dede'nin mekânı olarak görülen ağaç kesilmeye kalkışıldığında kesenlerin başına hep bir şeylerin geldiği söylenmektedir. (2.1.1.1.)

Ahmet Dede'nin savaş zamanındaki kerametleri dilden dile anlatılmış fakat bu olaylara inanmayan bir köylü kılıcı ağaçtan alıp ot biçmek için tırpan yapmış. Ancak tırpanı kullanması nasip olmadan felç olmuş ve sürünerek ölmüş. (2.1.1.6.)

Ve o ağaca olan saygılarından/ korkularından dolayı köyün adını "Kocakavak" koyuyorlar. (2.2.1.2.)

Bir ağacın kovuğundan un aktığını görmüş. (2.4.4.1.)

(T)V36 Namaz

Bir de yöre halkı Ahmet Dede'nin mezarına su bırakırlarmış. Ahmet Dede bu suyla abdest alır, sabahlara kadar namaz kılarmış. (2.1.1.6.)

Neyse Allah'ın bir kerameti, demişler girip içine cuma namazlarını kılmışlar. (2.1.2.5.)

V50 Dua

Bir de yöre halkı yıllardır bu iki aşığa çok üzülür ve hep dua edermiş. (2.3.3.2. .)

Daha sonra kendisi de sarılığa yakalanmış ve öleceğini anladığı zaman çeşmenin başında şöyle dua etmiş: "*Allah'ım! Şu çeşmeden akan su sarılık hastalığına şifa olsun*" der demez ölmüş. (2.4.3.4.)

Kayınpederine o vaziyette yakalandığı için utanıp, korkan gelin oracıkta bir dua etmiş; "*Allah'ım beni ya taş et, ya kuş et uçur*" demiş. (2.4.5.1.)

Kız, çaresiz ve üzgün bir şekilde ırmağa bakarken, "*Allah'ım, ona kavuşamayacaksam, ya beni taş eyle burada oturt, ya da kuş eyle uçurt*" diye dua etmiş. (2.5.1.)

Çaresizlik içinde avuçlarını semaya açarak; "*Büyük Allah'ım, ne olur beni görmesinler, eğer görmelerindense beni taş yap daha iyi*" diye içtenlikle yalvarmış. Bu sırada erkeklerden birisi kızı az da olsa görmüş ve Allah genç kızın duasını hemen kabul etmiş, onu taş haline getirmiş. (2.5.5.)

Lakin gençlerin aileleri sevgililerin buluşmalarını istemiyorlarmış, bunun üzerine iki sevgili şu duayı edmişler: "*Birbirimize kavuşamasak ya taş olalım ya da kuş olalım uçalım*." Bunun üzerine sevgililer taş olmuşlar. (2.5.2.)

Eşkıyaların kendisine yaklaştığını gören kadın ellerini havaya kaldırıp Allah'a: "*Allah'ım, beni ya bununla (eşi) mutlu et, ya da ikimizi de taş, kaya et*" diye dua etmiş. (2.5.3.)

Dışarıdaki durumu öğrenen kız eşkıyaların hamamın kapısına geldiğini görünce ağlayarak Allah'a yalvarmış: "*Allah'ım, bizi bunların eline düşürme. Ya kuş yap uçur, ya da şuracıkta taş yap oturt. Bunların elinden kurtulalım*" diye dua etmiş. (2.5.4.)

V58.6 Abdest alma

Bir de yöre halkı Ahmet Dede'nin mezarına su bırakırlarmış Ahmet Dede bu suyla abdest alır. (2.1.1.6.)

V112.2 Cami

Bir gece Allah tarafından melekler vasıtası ile çivi bile kullanılmadan Göğceli Cami yapılmış. (2.1.2.6.)

Paşanın kızının cesedi Yeşilırmak'ta sürüklenerek Çarşamba ilçesinde Şu an Rıdvan Paşa Camisi'nin bulunduğu yerin karşısında çıkmış. Rıdvan Paşa' da söz verdiği üzere buraya cami yaptırmış. (2.1.2.7.)

Fatih kızın vermiş olduğu bu ince cevaba ve düşünceli davranışa mükâfat olarak Pazar Camisi'ni yaptırmış. (2.1.2.8.)

Vasiyetnamede kesesindeki altınlarla cami yapılmasını istemiş. Ve adamın isteği üzerine cami yapılmış ve hemen yanına da türbesi inşa edilmiş. (2.1.2.9.)

V113 Türbeler

Bu zatta keramet olduğunu düşünen yöre halkı da onun olduğu bu bölgeye türbesini yaptırmışlar. (2.1.2.1.)

Bu zat vakti zamanında öldüğünde mezarı ahşaptan bir türbe haline getirilmiş. (2.1.2.2.)

Eğer biri buna teşebbüs ederse türbenin hemen yakınında dona kalırmış. Şifa amacı ile hâlen türbe ziyaret edildiğinde bir diğer ayrıntı da cinli kişilerin hiçbir şekilde içeri giremediğinin görülmesiymiş. (2.1.2.4.)

Bunun üzerine yatan zatın bundan rahatsız olduğu anlaşılarak mezara bir daha asla dokunulmamış. Türbenin olduğu mahalleye bu veli zatın ismi verilmiş. (2.1.2.5.)

V113.0.1 Türbelerde kerametler

Caminin malzemelerini köyün diğer ucuna cami yapılacak yere koymuşlar. Ancak camiye ait malzemeler geyikler tarafından gece yarısı türbenin yanına getirilirmiş. (2.1.2.2.)

1974 Harekâtı başlamadan hemen öncesi Cüneyd-i Bağdadi'nin yerinden bir ışık şeklinde kalktığı ve Kıbrıs'ın olduğu yöne doğru ışık şeklinde ilerlediği görülmüş. (2.1.2.4.)

Eğer biri buna teşebbüs ederse türbenin hemen yakınında dona kalırmış. (2.1.2.4.)

Defnetmek için bir dozer getirilmiş. Dozer tam çalıştığı zaman içindeki şoförü ile birlikte ortadan kaybolmuş. Bunun üzerine yatan zatın bundan rahatsız olduğu anlaşılarak mezara bir daha asla dokunulmamış. (2.1.2.5.)

V200 Dinî yardımcılar (Mukaddes şahıslar)

Hz. Ali Kurtuluş Savaşı sırasında burada savaşmış. (2.1.1.5.)

V220 Erenler

Ahmet Dede de evine gidip kılıcını alıp gece boyunca savaşırmış. Sabah olunca da Ahmet Dede kılıcını mezarının yanındaki ağaca asarmış ve o kılıçtan kanların damladığına köylüler şahit olurmuş. (2.1.1.6.)

Buraya yakın bir yerde Geyik Baba adında bir zat varmış. (2.1.2.1.)

Cüneyd-i Bağdadi adında keramet sahibi olduğu belirtilen bir zata ait türbe bulunmaktadır. (2.1.2.4.)

Emir Efendi adında Bafra'ya önemli hizmetlerde bulunmuş veli bir zatmış. (2.1.2.5.)

V222 Erenlerin görünen olağanüstülükleri

Ahmet Dede de evine gidip kılıcını alıp gece boyunca savaşırmış. Sabah olunca da Ahmet Dede kılıcını mezarının yanındaki ağaca asarmış ve o kılıçtan kanların damladığına köylüler şahit olurmuş. (2.1.1.6.)

Hanım da Karaoğlan ile arasında geçen konuşmayı anlatmış ve "*Tası ona vermiştim, daha getirmedi*" demiş. Bunun üzerine ağa kendisini ziyarete gelenlere dönerek "*Keramet Karaoğlan' dadır. Gidin onun elini öpün*" demeye başlamış. (2.1.1.7.)

1974 Harekâtı başlamadan hemen önce Cüneyd-i Bağdadi'nin yerinden bir ışık şeklinde kalktığı ve Kıbrıs'ın olduğu yöne doğru ışık şeklinde ilerlediği görülmüş. (2.1.2.4.)

V230.2. Güçlü melekler

Vakti zamanında Kocapınar Köyü'nde adamın biri Azrail'e bir iyilik yapmış ve böylece arkadaş olmuşlar. (2.1.1.3.)

V380 Dinî inançlar

Osmanlı padişahı Sultan Mahmut zamanında halk eğlenceye, zevk-ü sefaya dalmış. Allah'a kulluk etmeyi unutmuş, hiçbir ibadeti yerine getirmez olmuş. (2.1.1.4.)

Vaktin birinde ağa hacca giderken yolda canı helva çekmiş. (2.1.1.7.)

Bir gece Allah tarafından melekler vasıtası ile çivi bile kullanılmadan Göğceli Cami yapılmış. (2.1.2.6.)

Yapmış olduğu bu gemiyi bağlamak için Allah tarafından Eğri (Kırgıllı) Kale inşa edilmiş. (2.3.2.2.)

V463 Şehit olma

Ahmet Dede; vakti zamanında Koruluk Köyü'nde şehit olmuş bir zatmış. (2.1.1.6.)

Cüneyd-i Bağdadi yöre halkı tarafından Cini Bağdi, Cinibadat olarak bilinen zat vakti zamanında şehit olmuş ve Dibek Köyü'ne defnedilmiş. (2.1.2.4.)

V532 Mekke'ye giderek hacı olma

Helvayı yedikten sonra tası çantasına koyup yoluna devam ediyor. Ağa hacca gidip, görevini yapıp, köyüne geri dönmüş. (2.1.1.7.)

W. Karakter Özellikleri

W137 Merak

Ancak bu durumu çok merak eden karısı bir gün adamı takip etmiş. (2.4.4.1.)

Kocasını çok merak eden Sarı Kız ailesini de yanına almış ve hem kocasından haber almak hem de düşmanla mücadele etmek için yollara düşmüş. (2.4.3.4.)

Herkes büyük şaşkınlık içinde kadına nasıl hayatta kalabildiğini, büyük tufandan nasıl etkilenmediğini sormuşlar. (2.1.1.2.)

Z. Çeşitli Motif Grupları

(T)Z71.0.3 Formülistik sayı: iki

Bu zatın küçük bir tarlası varmış. Tarlalarını sürmek için iki tane yaban geyiğini eğitmiş. (2.1.2.1.)

Bir kayanın üzerinde iki kişinin cesedi görülmüş. (2.3.3.2.)

Bu tepe birbirlerini seven iki gençmiş aslında. (2.5.2.)

Kamlık Köyü yakınlarında iki insanı andıran kayalar bulunmaktadır. (2.5.3.)

Sadi Paşa'nın kızı yanında iki arkadaşıyla Aslanağzı Hamamı'na gelmişler. (2.5.4.)

Z71.1 Formülistik sayı: üç

Hatta yöre halkı onun Kıbrıs'ta üç tane top attığını ve savaşın kazanılmasında önemli bir yeri olduğunu belirtmektedir. (2.1.2.4.)

Z71.5 Formülistik sayı: yedi

Ahşap değirmenin yedi taşı varmış. Yedi oluğuna su veren set üzerinden yedi kez yürümek/atlamak, sağ ve sol omuz üzerinden yedişer kez su atmak uğur sayılmış. (2.3.3.2.)

Z71.12 Formülistik sayı: kırk

Eskiden köylerde yeni doğan bebeklere kırkının içindeyken Cazu Karı denilen kötü bir varlığın musallat olduğuna ve bebekleri boğarak öldürdüğüne inanılmaymış. (2.2.1.1.)

SONUÇ

Samsun, Orta Karadeniz bölgesinde sahil şeridi boyunca uzanan bir ildir. Doğusunda Ordu, batısında Sinop, güneyinde Tokat ve Amasya, güneybatısında Çorum illerinin yer aldığı, birçok kültürle iletişim halinde bulunan bir ilimizdir.

Samsun eski uygarlıklara ev sahipliği yapması bakımından Türk ve Yabancı kaynaklarda sıkça adı geçen bir ilimizdir. Osmanlı hâkimiyetinde her ne kadar durağan bir seyir izlese de Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı'nın fitilini ateşlemek için Samsun'u seçmesi üzerine bölge tekrar tarih ve edebiyat sahnelerindeki yerini almıştır. Bu denli önemli olayların gerçekleştiği bu topraklar tarih kadar edebiyatı da besleyecek birçok olaya, anlatıya ev sahipliği yapmıştır.

Halk arasında olağan ve olağanüstü birçok olaya farklı anlamlar yüklenmiş çeşitli söylenceler halinde halk arasında anlatılagelmiştir. Sözlü edebiyat açısından bakir olan bu topraklarda daha önce çok fazla bilimsel bir çalışma yapılmamasından kaynaklı bu ürünlerin bir sonraki kuşaklara aktırılamadan kaybolma riski vardı.

Bu araştırmada Samsun bölgesine ait kültürel mirasın bir parçası olan efsaneler ile ilgili elli iki efsaneye yer verdik. Derlediğimiz efsaneler konularına göre; "Dini Efsaneler", "Olağanüstü Kuvvet ve Varlıklar", "Tarihî Efsaneler", "Tabiat İle İlgili Efsaneler", "Hayvanlar İle İlgili Efsaneler ve Taş Kesilme İle İlgili Efsaneler" olmak üzere altı ana başlık altında tasnif edilmiştir. Bunlar da kendi içerisinde alt başlıklara ayrılmıştır. Bu tasnifleme işlemleri esnasında bir efsanenin birden çok başlık altında değerlendirebileceği durumlarla karşılaşılmıştır. Bu durumda efsane içerisinde hangi konu ya da motif baskın gelmişse efsane o başlık altında değerlendirilmiştir.

Samsun efsanelerini genel olarak incelediğimiz zaman efsane metinlerinin diğer anlatım türlerinde olduğu gibi belirli bir şekle bağlı olmadığını ve metinlerin çok kısa olduğunu görmekteyiz. Diğer türlerde olduğu gibi kendine mahsus bir başlangıç ve bitiş formeli yoktur. Çoğunlukla günlük dilde ve yöre ağzıyla anlatılmaktadır.

Samsun efsaneleri konu çeşitliliği fazla olan bir yapıya sahiptir. Bölge çok eski bir yerleşim yeri olması ve özellikle deniz kenarında bulunması, verimli arazilere sahip olması ve dağlık bir yapıda olmaması nedeni ile çeşitli uygarlıklara ev sahipliği

yapmış ve bu nedenle de bölgede geniş bir kültür yelpazesinin oluşması sağlamıştır. Farklı kültür ve inançtan insanlara ev sahipliği yapan bu bölgedeki efsanelerin de konu bakımından çok çeşitlilik gösterdiği görülmüştür.

Osmanlının bu bölgeye hâkim olmasından sonra pek çok dini kişilikte şahsiyetlerin bu bölgeye gelmesine sebep olmuştur. Osmanlı sonrasında da özellikle Kurtuluş Savaşı'nda tarih sahnesinde önemli bir yer edinen Samsun savaşta önemli bir rol oynamış pek çok şehit vermiş, sonrasında bu kişilere ait türbe ve makamlar yapılmıştır. Birçok kahramanlık ve keramet gösterdiği söylenen bu kişiler hakkında pek çok efsaneler oluşmuştur. Biz bu efsanelerden sadece derleyebildiğimiz bir kısmını tezimize aldık.

Samsun yöresinde anlatılan efsanelerin çoğunluğu ülkemizin birçok yerinde hatta aynı bölge içerisinde farklı ilçelerinde bile anlatılan efsanelere benzemektedir. Özellikle dini içerikli veya dini bir şahsiyet üzerinden anlatılagelen efsaneler, oluşum ve dönüşüm efsaneleri, taş kesilme ile ilgili efsaneler ülke çapında yaygın efsanelerdir. Ancak efsaneler konu itibari ile benzerlik gösterse bile epey bir kısmı bölgede yerelleştirilmiştir. Anlatıcılar, efsanede anlatılan olayların bulundukları bölgede yaşandığını savunmaktadırlar. Bu da bize gösteriyor ki efsaneler anlatılan bölgeye göre şekillenen, yerel özellikler kazanan sözlü halk kültürü ürünleridir. Tabii bunun dışında anlatıcı, efsaneyi inandırıcı kılabilmek için mutlaka kendi yakınlarından somut bir örnek göstermek istemektedir. Bunu derlediğimiz efsanelerde sıklıkla gördük.

Samsun, coğrafi bakımdan çok dağlık bir bölge değildir. Bu nedenle fazla yüksekte kalan tepeler veya ilginç görünüme sahip kaya ve dağlar insanlara farklı geldiği için bunlar ile ilgili yorumlar yapılarak efsanelerin oluşmasında uygun ortam hazırlanmıştır.

Sözlü geleneğin bir parçası olan efsaneler anlatıldıkları bölgelerin tarihi, sosyo-ekonomik özellikleri, dünden bugüne inançları, hayata bakışları hakkında derin bilgiler verir.

Samsun sözlü kültür bakımdan oldukça zengin olmasına rağmen üzerinde çok fazla çalışma yapılmamış illerimizden birisidir. Ortaya çıkarılacak, yazılı kayıt altına alınacak çok fazla ürün mevcuttur. Bu nedenle bu bölgede derleme çalışması

yapmayı düşünenler adına yardımcı olabilmek için derleme esnasında karşılaştığımız sorunlara ve daha sağlıklı derleme yapılabilmesi adına fayda sağlayacak birkaç bilgi vermenin iyi olacağını düşünmekteyiz. Samsun hava şartları çok çetin olmayan bir bölge olduğu için her mevsim derleme yapmaya uygundur. Lâkin Çarşamba ve Bafra ilçeleri başta olmak üzere pek çok ilçesinde tarım ağırlıktadır. Bu nedenle ilçelerinde özellikle yaz aylarında kişiler tarla ile meşgul oldukları için kaynak kişilere ulaşmak zor olmaktadır. Bu nedenle derleme için özellikle yağışlı havaların tercih edilmesi kaynak kişilere ulaşmakta kolaylık sağlayacaktır.

Derlemeler ile ilgili hava ve ulaşım ile ilgili pek sorun ile karşılaşılmayan bölgede en büyük problem günümüz şartlarında dolandırıcılık vb. olaylar nedeni ile kişilerin güven problemi yaşamasıdır. Efsaneleri anlatma kısmında değil ama derleme fişi için gerekli kişisel bilgileri sorulduğunda pek çoğu vermek istememektedir. Bunun dışında pek çoğu video ile kayıt yapılmasına müsaade etmemektedir. Bu gibi problemleri en aza indirmek adına gidilen bölgede bir kaynak kişi ile önceden temasa geçilip onun çevresini güven konusunda ikna etmesi ile derleme yapılmaya sağlanmalıdır. Derlemeler esnasında o bölgeden birinin yanımızda olması kaynak kişilerin daha rahat ve güven içinde bilgi aktarmasını sağlamaktadır.

Sonuç olarak şunu diyebiliriz ki Samsun kültürel mozaiği geniş olan ve keşfedilmeyi bekleyen bir ilimizdir. Efsaneler dışında soyut ve somut pek çok kültürel mirası vardır. Diğer kültürel ürünler gibi efsaneler ile ilgili de bölge genelinde bir çalışma yapılmamıştır. Bir kaç yerel araştırma dışında il genelini kapsayacak bir çalışma bulunmamaktadır. Bu tez çalışması ile bu boşluk doldurulmuş olacaktır.

Bu çalışma gösteriyor ki efsaneler de diğer sözlü ürünler gibi git gide yok olmaktadır. Bizim derleme için görüştüğümüz kişiler anne ve babalarından duyduklarını söylemekteydiler. Ancak günümüz teknoloji çağında anne-babalar artık çocuklarıyla çok fazla iletişim kuramamakta ve çocuklarına efsane, hikâye veya masal anlatamamaktadır. Ayrıca kişiler arasında iletişim araçlarının geliştikçe, gelişmesine ters oranla iletişimin gerilediği ve kültürel paylaşımların yapılmadığı veyahut anlatılan bu sözlü kültür ürünlerinin dinen günah, hurafe gibi nedenlerle anlatılmayıp unutturulmak istendiği gözlemlenmiştir. Bu bakımdan yerel efsaneler hızla derlenerek ülke bazında bir efsane külliyatı oluşturulmalı, arkasından da efsane katalogları tamamlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Açа,M-Ekici, M.-Yılmaz M,. (2012), "*Anonim Halk Edebiyatı*", Türk Halk Edebiyatı El Kitabı (Ed. Öcal Oğuz vd.), Ankara: Grafiker Yayınları, s.129-234.

Ahıshalıoğlu, A. (2011), *Bafra Ah Bafra*, İstanbul: Postiga Yayınları.

Alpaslan, İ. (1992), "Prof. Dr. Saim Sakaoğlu İle Efsaneler Üzerine Bir Konuşma", *Milli Folklor Dergisi* (13): 32.

Alptekin, A.B. (2014), *Efsane ve Motifleri Üzerine*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Arvas, A. (2012), "Kitab-ı *Dede Korkut" ve "Kıpçak Sahası Epik Destan Geleneği"*, Ankara: Hakim Yayınları.

Baba, M. O., (2007), *Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Hayamola Yayınları.

Boratav, P. N., (2016), *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Ankara: Bilgesu Yayınları.

Devellioğlu, F.(2006) *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi.

Doğan, M. (2014), *Büyük Türkçe Sözlük*, Ankara: Yazar Yayınları.

Dönmez Fedakar, P. (2008), *Karakalpak Efsaneleri: İnceleme- Metinler*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

Ekici, M., (2002), "Destan Araştırma ve İncelemelerinde Kullanılan Bazı Terimler Hakkında-I" , *Milli Folklor Dergisi* :54.

Elçin, Ş. (1986), *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Elçin, Ş.(1986), Halk Edebiyatına Giriş, Ankara: Akçağ Yayınları.

Ergun, M., (1997), Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi C. 1-2, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Gültekin, Y.,Yiğit, Y. (2017), Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Samsun Anlatımları, *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, Bahar: 19-30.

Homeros, (2002), *İlyada*, (çev. A. Erhat, A. Kadir), İstanbul: Can Yayınları.

Herodotos, (2002), *Herodot Tarihi*, (çev. M. Ökmen), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Issawi, C., (1980), The Economic History of Turkey 1800-1914, Chicago, s. 121.

Kayıkcı, A. (2000), *Mahalleden Bölgeye Samsun*, Samsun: Aksi Seda Matbaası.

Koç, Ş. (1987), *R. Vadala'ya Göre; Selçuklular, Osmanlılar ve Cumhuriyet Döneminde Samsun*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Samsun.

Malinowski, B.(1990), *Büyü, Bilim ve Din*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Moltke, H.V. (2015), "*Moltke'nin Türkiye Mektupları*", İstanbul: Remzi Kitapevi.

Öğüt Eker, G. (2003), *Halk Biliminde Kuramlar Ve Yaklaşımlar*, Ankara: Milli Folklor Yayınları.

Ökten, M. (2006), *Milli Mücadele Döneminde Karadeniz Bölgesi'nden Anadolu İçlerine Rum Göçü*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Programı Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Özdemir, C. (2003), *Havza Yöresi Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri Üzerine Bir Araştırma*, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Samsun.

Özüçetin, Y. (2004), Millî Mücadele İçerisinde "19 Mayıs 1919", *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*, Cilt 5, Sayı 2, Sayfa Sayısı: 65-74.

Pehlivanlı, H. (1999), "Pontus Meselesi ve Yunanistan'ın Politikası" Pontus Meselesi Ve Yunanistan'ın Politikası, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.

Sakaoğlu, S., (1980), *Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu*, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Semiz, İ. (2007), *Terme Yöresi Halk Edebiyatı Ürünleri*, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Samsun.

Seyidoğlu B. (2005), *Erzurum Efsaneleri*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Seyidoğlu, B. (1992), *"Efsane" Türk Dünyası El Kitabı, C. 2*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Schiltberger, J. (1997), "*Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427)*", İstanbul: İletişim Yayınları.

Tellioğlu, İ. (2014). "Samsun'a Türk Yerleşiminin Tarihi Gelişimi", *Turkısh Studies*, 9/4, Ankara.

Thompson, S. (1955), Motif-İndeks Of Folk Literature, C. 1-2-3-4-5-6, Bloomington: İndiana Üniversity Press.

Tournefort, J. (2005), "*Tournefort Seyahatnamesi*", İstanbul: Kitap Yayınevi.

Türktaş, M. M.(2012), *Denizli Efsaneleri,* Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Uzun, A. (1995). Tekkeköy'de (Samsun) Mağara-Kale Yerleşmeleri, *Doğu Coğrafya Dergisi*, C.1, S.1.

Yavuz Helimoğlu, M., (2007), *Diyarbakır Efsaneleri*, İstanbul: Cumhuriyet Kitapevi.

Zeybek, H.İ., (2014), Çarşamba Ovası'nın Fiziki Coğrafya Özellikleri (Bildiri), Yılmaz C. (Ed.), *Çarşamba Araştırmaları*, (ss. 105-118) , Samsun: Çarşamba Belediyesi Kültür Yayınları.

İnternet Kaynakları

(http://www.on5yirmi5.com/dosya/turkiyenin-illeri/55-samsun-hakkinda-genel-bilgi Erişim Tarihi: 11.02.2018/ 14:33)

(http://www.samsunkulturturizm.gov.tr/TR,59809/tarih.html (Erişim Tarihi:))
(http://www.samsunkulturturizm.gov.tr/TR,59809/tarih.htmlb (Erişim Tarihi: 20.09.2017/ 14:40))

(https://www.helponto.com/Samsun-ilindeki-ilceler.php Erişim Tarihi: 09.02.2018/ 21.30)

(https://www.helponto.com/Samsun-sehri-hakkinda-genel-bilgi-ve-tanitim.php Erişim Tarihi:09.02.2018/ 01:34)

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b05ac14c3ffc8.15944725 (Erişim Tarihi 20.10.2017/ 18:40)

KAYNAK KİŞİLER

Kaynak kişiler ile ilgili künye sırasıyla; adı-soyadı, yaşı, eğitim durumu, mesleği, derlemenin yapıldığı yer ve kimden duyduğu şeklinde bilgiler belirlenmiştir.

KK 1: Fahrettin Kalece, 66, ilkokul, emekli, Karaburç Köyü/ Bafra, büyüklerden.
KK 2: Nezehat Kırkaç, 86, okur-yazar değil, ev hanımı, Karaburç Köyü/ Bafra, büyüklerden.
KK 3: Şenol Kırkaç, 57, ilkokul, şoför, Karaburç Köyü/ Bafra, büyüklerden.
KK 4: Ayşe Çalışkan, 41, ortaokul, ev hanımı, Bekdiğin Kasabası/ Havza, büyüklerinden.
KK 5: Zeynep Gümüşçü, 27, üniversite, işsiz, Kocapınar Köyü/ Havza, annesinden.
KK 6: Neslihan Yetgin, 24, üniversite, müşteri temsilcisi, Samsun, arkadaşından.
KK 7: Recep Köksal, 43, ilkokul, esnaf, Dibekli Köyü/Terme, büyüklerinden.
KK 8: Ayşe Demirci, 54, ilkokul, ev hanımı, Kocaman Beldesi/Terme, büyüklerinden.
KK 9: Ünsal Gamsızoğlu, 58, ortaokul, muhtar, Koruluk Köyü/ Bafra, büyüklerinden.
KK 10: Emine Derebey, 45, ilkokul, ev hanımı, Koruluk Köyü/ Bafra, büyüklerinden.
KK 11: Ayhan Ünyeli, 49, ortaokul, şoför, Atakum, arkadaşından.
KK 12: Orhan Öztürk, 62, lise, emekli, Çarşamba, büyüklerinden.
KK 13: Sema Aydın, 25, üniversite, öğrenci, Alaçam, büyüklerinden.
KK 14: Fedai Köksal, 57, lise, Bafra, büyüklerinden.
KK 15: Aykut Özcan, 28, üniversite, öğretmen, Ayvacık, büyüklerinden.
KK 16: Süleyman Demir, 65, ilkokul, emekli, Dibekli Köyü/ Terme, büyüklerinden.
KK 17: Kadir Kutlu, 56, ilkokul, esnaf, Bafra, büyüklerinden.
KK 18: Hülya Kahraman, 30, üniversite, müşteri temsilcisi, Çarşamba, kuzenimden.
KK 19: Sevil Gündem, 40, ilkokul, ev hanımı, Çarşamba, büyüklerden.
KK 20: Ayşe Ekici, 48, ilkokul, ev hanımı, Terme, büyüklerden.
KK 21: Aysel Akçay, 54, ilkokul, ev hanımı, Çarşamba, büyüklerden.
KK 22: Meliye Özayrancı, 75, ilkokul, ev hanımı, Çarşamba, büyüklerden.
KK 23: Nihal Özayrancı Bozkurt, 29, lise, esnaf, Çarşamba, büyüklerden.

KK 24: Mukaddes Bektaş, 72, okur-yazar, ev hanımı, Karaburç Köyü/Bafra, büyüklerinden.

KK 25: Tekin Bektaş, 72, ilkokul, çiftçi, Karaburç Köyü/Bafra, büyüklerinden.

KK 26: Bahittin Var, 54, ilkokul, emekli, Çarşamba, büyüklerinden.

KK 27: Nevin Candan, 41, ilkokul, ev hanımı, Terme, büyüklerden.

KK 28: Derya Kahraman, 38, ilkokul, ev hanımı, Çarşamba, büyüklerden.

KK 29: İsmail Can Güngör, 24, lise, öğrenci, Terme, dayısından.

KK 30: Emine Arslan, 47, ilkokul, esnaf, Havza, büyüklerden.

KK 31: Hasan Akçay, 48, ilkokul, fırıncı, Çarşamba, yöre halkından.

KK 32: Ali Çalışkan,58, ilkokul, emekli, Bekdiğin Kasabası/ Havza, büyüklerden.

KK 33: Kemal Nair, 58, ilkokul, Fener Köyü/ Bafra, büyüklerden.

KK 34: Şerife Akbaş, 58, ilkokul, ev hanımı, Bafra, büyüklerden.

KK 35: Ayşe Yiğit, 54, ilkokul, ev hanımı, Yavucuk Köyü/ Havza, büyüklerden.

KK 36: Emine Uğur, 53, ilkokul, ev hanımı, Bağazkaya Köyü/ Bafra, büyüklerden.

KK 37: Zekiye Seven, 54, ilkokul, ev hanımı, Bafra, büyüklerden.

KK 38: Melek Köse, 43, ilkokul, ev hanımı, Kamlı Köyü/ Havza, büyüklerden.

KK 39: Nesrin Aydın, 28, lise, satış elemanı, Havza, büyüklerden.

KK 40: Fadime Köksal, 51, ilkokul, ev hanımı, Bafra, büyüklerden.

EKLER

EK 1: Metinler

2.1. Dini Efsaneler

2.1.1. Peygamberler, Halifeler, Evliyalar, Vs. Üzerine Anlatılan Efsaneler

2.1.1.1. Hasırcı Dede Efsanesi

Adı- Soyadı: Fahrettin Kalece

Yaşı: 66 / **Doğum Yeri:** Bafra

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Karaburç Köyü/ Bafra

Nereden Duydu: Büyüklerden

Hasırcı Dede'nin yeri şurada bir ağaç o ağacın olduğu yerdi bizim çocukluğumuzda. Buraya çocuğu olmayan bayanlar gelirdi genelde adak adarlardı. Ondan sonra bebek olduktan sonra tekrar gelirlerdi. Sonra burda koyun keserlerdi, pişirirlerdi. Cumartesi Pazar hep gelirlerdi. Çok eski bizden öncede vardır bu Hasırcı Dede bunun meşhur olmasının nedeni ağacın altında bir yılanın bekçilik etmesidir.

Adı- Soyadı: Nezehat Kırkaç

Yaşı: 86 / **Doğum Yeri:** Bafra

Eğitim Durumu: Okur-yazar değil

Kayıt Yapılan Yer: Karaburç Köyü/ Bafra

Nereden Duydu: Büyüklerden

Adı- Soyadı: Şenol Kırkaç

Yaşı: 57 / **Doğum Yeri:** Bafra

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Karaburç

Nereden Duydu: Büyüklerden

Hasırcı Dede çok iyiliksever ağzı dualı bir insanmış işte ölünce de yanına gitmişler. Bir ağaç var hâlâ da durur. O ağaca kimse dokunamazmış. Hatta bir adam mancılık yapmak için ağacı kesmeye kalkıyor. İşte mancılık yapacak ya öyle baltayı eline almış baltayı kaldırınca bir bakıyor balta bir tarafa merdiven bir tarafa darmadağın adam bir daha gidememiş oraya.

Birde çakır gözlü bir yılan varmış orda öyle kıvrılmış yatıyor ama kimseye bir zararı yok. Ağaca bekçilik ediyor. Babamla amcam yılan öldürürlermiş böyle çatallan. İşte ikisi yılanı görmişler orda ninemlerine demişler tabii

o zaman onlar çocuk ya nine biz yılan gördük böyle kafası kocaman gözleri çakır. Nineleri de demiş ki oğlum sakın ona dokunmayın diyor. O büyük bir yılan. Size zarar vermez ama siz ona dokunmazsanız zarar vermez. Nenemde çok bilgili bir zatmış. Eskiden şurası ormanmış yılan gelip dedemin babasının dizine yattığını anlatırdı. Dizine gelip yatıp gittiğini söylerdi zarar vermezmiş ama ellemicen dokunmican tabii o sadece ağaca bekçilik edermiş kimseye durduk yere zarar vermezmiş.

1974 Kıbrıs Savaşından sonra bu evliyaların buradan gittiğini söylediler. Bak şimdi dalını kesebilirsin oranın. Niye, şimdi gittiler. 74 Kıbrıs Savaşından sonra çok yeri terk ettiğini söylediler inanır mıyım, inanırım. Niye inanırım bunun arkasında kazı yaptırdı muhtar yan köyün muhtarı birkaç kişi toplandık resmi kazı yapıcaklar hani define arıyacak çalışırken kepçenin arkasındayım arkadan bir hortum patladı. Hortum patlayınca 3 4 metre bir yağ atıyor. Yağ boşaldı bir hafta gidemedi buradan. Eskiden olsa bu makine parça parça olurdu o evliyaların oldu zaman olsa.

2.1.1.2. Tufan Efsanesi

Adı- Soyadı: Ayşe Çalışkan

Yaşı: 41 / **Doğum Yeri:** Havza

Eğitim Durumu: Ortaokul

Kayıt Yapılan Yer: Bekdiğin Kasabası

Nereden Duydu: Büyüklerden

Tufan olacağı kendisine haber verilen Nuh Peygamber kayık yapıyormuş. Onu kayık yaparken gören bir kadında ne yaptığını sormuş. Nuh peygamber de böyle yağmur yağıp tufan neyim olacağı için kayık yaptığını söylemiş. Bunun duyan kadın kendisini de almalarını istemiş. Nuh peygamber ve kayığı yapan diğer birkaç kişi de tamam alırız demişler. Fakat tufan kopunca Nuh peygamber o telaşla kadına haber vermeyi unutmuş. Tufan kopmuş yer gök her yer su olmuş. Sular çekilmiş herkes gemiden inmiş ve indikten sonra bir bakmışlar kadıncağız sapasağlam ve tufandan hiç etkilenmemiş. Tabii herkes büyük bir şaşkınlık içinde, kadına nasıl hayatta kalabildiğini, yer gökün birbirine girdiği o büyük felaketten nasıl etkilenmediğini sormuşlar. Kadın tabii ne diyo bunlar ne soruyolar diyerekten şaşırmış. Ve onlara olan bitenden haberi olmadığını, sadece bir gün önce ineğinin eve ayakları çamur içinde geldiğini o zaman mı koptu acaba diye sormuş. Tabii anlamışlar ki kadın Allah'ın sevgili bir kuluymuş. O koskoca felaketten ona ufacık bir zarar bile vermemiş.

2.1.1.3. Fedakâr Eş Efsanesi

Adı- Soyadı: Zeynep Gümüşçü

Yaşı: 27 / **Doğum Yeri:** Havza

Eğitim Durumu: Üniversite

Kayıt Yapılan Yer: Kocapınar Köyü

Nereden Duydu: Annesinden

Eskiden bu köyde adamın biri Azrail'e büyük bir iyilik yapmış ve böylece arkadaş olmuşlar. Adam Azrail'e yaptığı iyiliğin karşılığında demiş ki eğer bir gün canımı almıya gelirsen önceden bana haber et demiş. Azrail de adamın bu isteğini kabul etmiş. Aradan vakit geçmiş adamın eceli kapıya dayanmış ve Azrail adamın yanına gelerek ona demiş ki:

- "Senin ecelin geldi ve canını almaya geldim. Ya canına can bul ya da hemen senin canını alayım. " demiş. Adam tabii bi korkmuş sonra Azrail'den biraz süre istemiş. Azrail'de canına can bulması için süre vermiş. Adamda can korkusu ile doğru canını hemen vereceğini düşündüğü babasının yanına gitmiş. Ve demiş ki babasına:

Babam babam nuri babam
Azrail bugün geldi kapıma
Ya canını alırım dedi
Ya da canına can bul dedi.

Adamın babası bu sözlere cevap olaraktan:

Oğul oğul nuri oğul
Senin canın sana tatlı
Benimki de bana tatlı
Sen git anana yalvar oğul

Babasının bu sözlerine acayip üzülen adam bu sefer annesine gitmiş. Anne sonuçta babaya göre daha merhametli olur o yüzden ona demiş ki:

Anam anam huri anam
Azrail bugün geldi kapıma
Ya canını alırım dedi
Ya da canına can bul dedi.

Annesi de bu sözler üzerine:

Yavrum yavrum nuri yavrum
Senin canın sana tatlı
Benimki de bana tatlı
Kız kardeşin merhametli
Git ona yalvar yavrum.

Sonra kız kardeşine gitmiş. Napsın anada babada hayır yok. Ve ona da demiş ki:

Bacım bacım huri bacım
Azrail bugün geldi kapıma
Ya canını alırım dedi
Ya da canına can bul dedi.

Bunları işiten kız kardeşi hemen adama geri cevap vermiş ve demiş ki ona:

Kardeş kardeş huri kardeş
Senin canın sana tatlı
Benimki de bana tatlı
Sen git hanımına yalvar kardeş.

Bu sefer adam son bir umut karısına gitmiş. Olan biten her şeyi anlatmış ve kadın canını vermeyi kabul etmiş. Tabii ne varsa insanın karısında var. Ve kocasına da demiş ki:

Git Azrail gelsin
Benim canım sana heba olsun
Git Azrail hemen gelsin

Benim canım sana heba olsun.

Olup biteni gören Allah kadının kocası için söylediği sözler pek bi hoşuna gitmiş. Ve ikisinin de canlarını bağışlamış. Ama bencillik eden anasının, babasının, kardeşinin ceza olarak canlarını almış.

2.1.1.4. Vermeyince Mamut Neylesin Mahmut Efsanesi

Adı- Soyadı: Neslihan Yetgin

Yaşı: 24 **/ Doğum Yeri:** Terme

Eğitim Durumu: Üniversite

Kayıt Yapılan Yer: Samsun

Nereden Duydu: Arkadaşından

Osmanlı döneminde Sultan Mahmut zamanında halk eğlenceye dalmış. Allah'a kulluk etmez ibadetleri yerine getirmez olmuş. Sultan halkı sürekli uyarmış yapmayın etmeyin demiş fakat kimse dinlememiş. Sultan Mahmut bir uyarmış iki uyarmış sonunda ülkedeki herkesin malını yenilecek tüm erzakını devletin deposuna toplamış. Bunun üzerine ülke açlıktan kırılmaya başlamış. Bu açlığa dayanamayan ülkenin kodamanları(zenginleri) toplanıp vezirin yanına gitmişler. Ve "*Vezirimiz, padişahımız efendimize söyle de bize paramızla bari olsun yiyecek versin*" diye yalvarmaya başlamışlar. Vezir bunun üzerine halkın durumunu padişaha iletmiş ama padişah baskıyı daha da arttırmış. Zulüm ve açlığın artmasına rağmen halk akıllanıp eğlenceden vazgeçmemiş ve Allah'a yönelmemişler.

Tekrar vezire çıkmışlar. Dertlerini anlatmışlar. Vezir de halkın istediklerini tekrar padişaha iletmiş. "*Peki*" demiş padişah, "*Halk öyle mi diyor, yum gözünü*" "*eyvah*" demiş vezir "*Yoksa bizim kelle gidecek mi?*" diye düşünmüş. Vezir bunun üzerine gözünü yummuş, az zaman geçince padişah "*aç gözünü*" deyince açmış. Bir de bakmış ki padişahın sarayında değiller, bambaşka bir yerdeler. Sakalları ak bir hoca varmış. Padişah ve vezir hocanın yamacına oturmuşlar. Aksakallı hoca padişaha dönerek "*zulmü bir kat daha arttır ya Mahmut*" deyi vermiş. Padişah tekrar vezirine *"yum gözünü*" demiş. Sonra "*aç gözünü*" demiş. Vezir tekrar gözünü açtığında saraydalarmış. Bunun üzerine Padişah vezirine "*Gördün mü ya vezirim, emri kim verirmiş, işte benim elimde bir şey yok*" demiş. "*Vermeyince Mabut Neylesin Mahmut*" işte bu sözde böyle çıkmış.

2.1.1.5. Hz. Ali'nin Kılıcının (Atının Ayağının) İzi Efsanesi

Adı- Soyadı: Recep Köksal

Yaşı: 43 / **Doğum Yeri:** Terme

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Dibekli Köyü/Terme

Nereden Duydu: Büyüklerinden

Soğukpınar Köyü'nde hemen yolun kenarında Hz Ali'nin kılıcının izinin olduğu bir taş vardı eskiden, ben gördüm. Eskiden savaş zamanı Hz Ali ordakilere yardıma gelmiş kılıcı taşa sürtmüş izi kalmış.

Adı- Soyadı: Ayşe Demirci

Yaşı: 54 / **Doğum Yeri:** Terme

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Kocaman Beldesi/Terme

Nereden Duydu: Büyüklerinden

Burda Sağukpınara giden yolun kenarında duran taşın üzerinde bir at nalı izi vardı. Büyükler o nal izinin Hz Ali'nin nalının izi olduğunu derlerdi. Hz Ali burda büyük savaş olduğunda burdakilere yardım etmiş atının da nalının izi kalmış.

(Halk arasında anlatılan bu efsaneye konu olan taş yol yapım sırasında kaybedilmiş. Şu an yerinde olmadığı için göremedik. Köyden köye taştaki izin ne olduğu değişiklik gösterse de Hz Ali'nin o bölgede ne sebeple olduğuna dair söylence aynıdır.)

2.1.1.6. Ahmet Dede Efsanesi

Adı- Soyadı: Ünsal Gamsızoğlu

Yaşı: 58 / **Doğum Yeri:** Bafra

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Koruluk Köyü

Nereden Duydu: Büyüklerinden

Adı- Soyadı: Emine Derebey

Yaşı: 45 / **Doğum Yeri:** Bafra

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Koruluk Köyü

Nereden Duydu: Büyüklerinden

Ahmet Dede vakti zamanında bu köyde şehit olmuş büyük biriymiş. Kurtuluş Savaşı döneminde Rumlar ve Ermeniler Türklere rahat vermezimiş. Ahmet Dede de evine gidip kılıcını alıp gece boyunca bu gavurlarla savaşırmış. Sabah olunca da Ahmet Dede kılıcını mezarının yanında ki ağaca asarmış ve o kılıçtan kanların damladığını köydeki herkes görürmüş. Birde bizim buranın insanı Ahmet Dede'nin mezarına su bırakırlarmış Ahmet Dede bu suyla abdest alıp. Sabahlara kadar namaz kılarmış. Ahmet Dede'nin kılıcı savaşlar bitip insanlar rahatlaşana kadar geçen zamanda uzunca bir süre ağaçta asılı kalmış. Ahmet Dede'nin savaş zamanındaki yaptığı bu şeyler dilden dile anlatılmış. Emme bu olaylara inanmayan köyden birisi kılıcı ağaçtan alıp ot biçmek için tırpan yapmış. Ancak tırpanı kullanması nasip olmadan felç olup sürüne sürünerek ölmüş.

Bide yıllar sonra bu Ahmet Dede'nin mezarına bizim bu köyün insanları türbe yapmak istemiş. Büyük bir veli oldu için ama mezar her gece türbenin olduğu yere uzak bir yere taşınmış. Köylü de tabii Ahmet Dede'nin türbe istemediğini anlamış ve mezarını öylece bırakmışlar.

2.1.1.7. Karaoğlan Efsanesi

Adı- Soyadı: Ayhan Ünyeli

Yaşı: 49 **/ Doğum Yeri:** Çarşamba

Eğitim Durumu: Ortaokul

Kayıt Yapılan Yer: Atakum

Nereden Duydu: Arkadaşından

Karaoğlan diye bir gariban varmış. Bu bir ağanın yanında çobanlık yapıyormuş. Bir gün ağa hacca giderken yolda cani çok helva çekmiş tabii eskiden şimdiki gibi uçağa binip 2-3 saate gidilmiyormuş. Atlarla veya yayan gidiliyor ve yol çok uzun sürüyormuş. Ağa "şu bizim hanımın helvası olsa da yesem" demiş. Ağa bunları hac yolunda böyle düşünürken, diğer tarafta Karaoğlan ağanın evine gelip ağanın karısına "*ağamın canı helva istedi, az yapta götüreyim*" demiş. Ağanın karısı da içinden demiş ki: "*ağa hacda, çobanın cani helva çekti, bana da söylemeye çekindi. Yazık böyle bir yalan söyledi*" diye geçmiş. Helvayı yapıp bir tasın içine koyup çobana vermiş.

Ağa yolda giderken bir bakmış ki kendisine bir tasın içinde helva uzatılıyor. Ağa tası alıp bakınca bir de ne görsün bu tas evindeki tas. Ağa olup bitenlere bir anlam verememiş ama gene de helvayı da yimiş. Helvayı yedikten sonra tası çantasına koyup yoluna tekrar koyulmuş. Ağa hacca gidip, görevini yapıp, köyüne geri dönmüş. Evine geldiğinde de hemen hanımına yolda kendisine gelen tası sormuş. Hanımda "*Karaoğlan'ın canının helva çektip seni bahane ederek istedi bende ona verdim. Ama işte tası getirmedi hale*" demiş. Bunun üzerine ağa kendisini ziyarete gelen eş dost kim varsa onlara dönerek "*keramet Karaoğlan'dadır. Gidin onun elini öpün*" demeye başlamış. Böylece herkes Karaoğlan'ı "keramet sahibi " önemli biri olarak tanımış. Onun öldüğü yer olan tepede kutsal olarak kabul edilmiştir. Samsunun da en ferah manzarasına sahip yeridir. O yüzden midir yoksa Karaoğlan'dan mıdır bilmem ama insana huzur verir orası.

2.1.1.8. Eşiğin Efsanesi

Adı- Soyadı: Orhan Öztürk

Yaşı: 62 **/ Doğum Yeri:** Çarşamba

Eğitim Durumu: Lise

Kayıt Yapılan Yer: Çarşamba/ Merkez

Nereden Duydu: Büyüklerinden

Şimdi ermiş bir kişi ile oğlu arasında artık ne geçmişse oğlu Samsun'dan Urfa'ya gidiyor. Oraya yerleşiyor. Zaman geçiyor ermiş atına biniyor. Oğlumu bir ziyaret edeyim diyor. Oğlunun yanına gidiyor görüyor ki oğlu oranın hükümdarı oluyor. Büyük velisi oluyor oranın. Orda çoluğu çocuğu oluyor tabii (oğlunun) oda (ermiş kişi) üstü başı perişan vaziyette soruyor soruşturuyor oğlunun evine gidip kapıya vuruyor. Ama bu benim oğlumun evi demiyor. Kapıya vuruyor diyor ki: "*Hane sahibi hane sahibi*" gelini olan şahıs da ona kapıyı açıyor. Buyrun diyor. Kimi aramıştınız diyince ermiş hane sahibini sorcaktım diyor. Ama eve buyur etmiyor. Etmediği gibi o da diyor ki: "*Kızım diyor bu evi çok güzel yapmış ama evin eşiğini iyi yapamamış diyor. Sen söyle ona diyor evin eşiğini değiştirsin*" diyor. En nihayeti babası gidiyor ordan. Zaman sonra oğlu eve geliyor. Eve geldiği gibi bunu eşine anlatıyor. Diyor ki böyle böyle sakallı, üstü başı perişan bir adam geldi diyor. Tabii adama Allah tarafından malum oluyor kimin geldiği. Naptın diyor, yemek verdin mi, eve buyur ettin mi? Eşi hayır diyor onu eve nasıl buyur edeyim. Üstü başı perişan rezil bir haldeydi. Peki, ne dedi diyor. Evin çok güzel olmuş ama evin eşiğini değiştirsin dedi diyor. Bak kendisi gelini ağzıyla beni bıraksın anlamına getiriyo. Ve ondan sonra diyor ki sen evde neyin varsa artık benimle bir alakan yok diyor. Ve onu boşuyor. Eşikten kastı ermişin oğlunun eşiymiş.

2.1.2. Türbe, Yatır, Cami ve Kiliseler ile İlgili Efsaneler

2.1.2.1. Geyik Koşan Türbesi

Adı- Soyadı: Sema Aydın

Yaşı: 25 **/ Doğum Yeri:** Alaçam

Eğitim Durumu: Üniversite

Kayıt Yapılan Yer: Alaçam

Nereden Duydu: Büyüklerinden

Eskiden buralar (Şu an türbenin olduğu Geyik Koşan Mevkisi) gür ormanların olduğu bir yermiş. Böyle büyük büyük kocaman ağaçlar varmış. Buraya yakın bir yerde Geyik Baba adında önemli büyük biri varmış. Bu büyük zatin küçük bir tarlası varmış. Ve tarlalarını sürmek için iki tane yaban geyiğini eğitmiş. Onlara altın saban la tarlayı sürdürürken oradan geçen yabancılar geyikleri ürkütmüş. Geyiklerde korkunca ormana doğru kaçmışlar. Bu olaya şahit olanlar durumu hemen başkalarına anlatmaya çalışırken dilsiz olmuşlar. Geyik baba ise geyiklerin peşinde koşmaktan hâlâ dönmemiş. Altın sapanının ise hâlen o ormanlık alanda olduğunu düşünenler var. Arada olayı duyan gençler aramaya çıkıyor. Altın sapan buluruz diye. Bu zatta bir iş olduğunu düşündükleri için bizim buranın insanı onun olduğu bu yere türbesini yaptırmışlar. Türbenin içi boş ama ormana gitmeden önce yaşadığı yer burası olduğu için türbeyi buraya yapmışlar.

2.1.2.2. Şeyh Mahmut Türbesi

Adı- Soyadı: Fedai Köksal

Yaşı: 57 **/ Doğum Yeri:** Bafra

Eğitim Durumu: Lise

Kayıt Yapılan Yer: Bafra/Merkez

Nereden Duydu: Büyüklerinden

Şeyh Mahmud denilen kişi Nakşibendî tarikatına bağlı bir şeyhmiş. Hani Menzilciler falan var ya işte onun gibi. Bu kişi vakti zamanında öldüğünde mezarı ahşaptan bir türbe şeklinde yapılmış. Köylü köye cami yaptırmaya karar vermişler. Caminin malzemelerini köyün diğer ucuna cami yapılacak yere koymuşlar. Ancak keramet odur ya camiye ait malzemeler geyikler tarafından gece yarısı türbenin yanına getirilirmiş. Bunu görenler önce ne olduğunu anlamamışlar. Ve tekrar malzemeleri cami yapılacak yere götürmüşler. Ancak geyikler gece yarısı tekrar malzemeleri türbenin yanına taşımışlar. Bunun üzerine bir araya gelen köylüler camiyi türbenin yanına yapmaya karar vermişler. Anlamışlar ki bu zat camiyi türbesinin yanında istemektedir. Köylü birde yıllar sonra sekizgen şekilde ahşaptan olan türbeyi yıkıp yerine aynı şekilde sekizgen betondan, taştan bir türbe yapmışlar. Türbedeki mezarları da mermer ile kaplamışlar.

2.1.2.3. Hacı Sofu Yazıcı Türbesi

Adı- Soyadı: Aykut Özcan

Yaşı: 28 / **Doğum Yeri:** Çarşamba

Eğitim Durumu: Üniversite

Kayıt Yapılan Yer: Ayvacık/ Merkez

Nereden Duydu: Büyüklerinden

Hacı Sofu Yazıcı köyde imamlık yapan evliya bir kişiymiş. Hacı Sofu Dede'ye evliya denilmesinin nedeni de gösterdiği kerametlermiş. Çünkü onun etrafında olmayacak gibi gözüken şeyler gerçekten olurmuş. Şöyle ki mesela, bu köyden bir grup kişi hacca gitmiş. Bu hacca gidenler içinde bu dede olmamasına rağmen hacda namaz kılarken onu görenler olmuş. Yâda mesela şeyi de anlatırlar. Bu bir gün Çarşamba'da birinin yemek davetine katılmış. Yemek esnasında az dışarı kadar çıkmış. Biraz geç dönünce millette sorar nerde kaldın diye. O da hayvanların dışarıda kaldığını siste basınca yolu bulamadıkları için onlara yardım edip eve götürdüğünü söyler. Ee yani malum Ayvacık ile Çarşamba arası yürüme öyle hemen gidip gelinmez. Kaç kilometre o zaman bu kadar arabada yok. Ve millet geri döndüklerinde hayvanları eve götürdüğünü öğrenince bu zatin Allah tarafından ışınlandığına kanaat getirmişler. Tabii Hacı Sofu Dede'nin kerametleri bununla da bitmiyor. Bu yağmur duasına çıkmış bir gün o dua eder etmez yağmur yağmış. Yağmur yeteri kadar yağınca da yeterli olduğunu söyler söylemez yağmur kesilmiş. Buna cidden şahit olanlar varmış.

2.1.2.4. Cüneyd-i Bağdadi Türbesi

Adı- Soyadı: Süleyman Demir

Yaşı: 65 / **Doğum Yeri:** Terme

Eğitim Durumu: ilkokul

Kayıt Yapılan Yer: Terme/ Dibekli Köyü

Nereden Duydu: Büyüklerinden

Cüneyd-i Bağdadi Türbesi buralarda Cini Bağdı olarak geçmektedir. Cini Bağdı Bağdatlıymış ve savaşa savaşa buraya kadar gelmiş. Daha sonra hangi savaş olduğu tam bilinmeyen bir savaşta şehit düşmüş ve buraya gömülmüş. Türbenin hemen aşağı kısmında küçük bir türbe daha vardır. Bu türbe Cini Bağdi'nin kolunun (savaştaki askerinin) türbesiymiş. Bu önemli bir kişidir. Şimdi burada eskiden bir vatandaş hırsızlık yapsa hayvanı götüremezmiş. O zamanları buralarda kahve helân yokmuş buradaki büyükler öyle anlatırlar. Hırsızlık helân yapıldığında geçme şansları yokmuş engel olurmuş bu zat. Artı buraya bir meyhane kuruldu, buraya bir kahve kuruldu. Ondan sonra kim geçerse geçsin karışmamış daha. Buraya genelde şifa için geliniyor. İçerde yatıp uyuluyor.

Adı- Soyadı: Recep Köksal

Yaşı: 43 / **Doğum Yeri:** Terme

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Terme/ Dibekli Köyü

Nereden Duydu: Büyüklerinden

1974 Kıbrıs Harbinde Cüneyd-i Bağdad'nin kalkıp gittiğini herkes görmüş. Yayıyık gibi kalktığını. Ve güneye Kıbrıs'ın olduğu yöne doğru kalkıp dönmüş. Ordan bir ışık görülmüş. O ışıkla kalkan Cüneyd-i Bağdadi Kıbrıs'a doğru gitmiş. Onun gittiği günün sabahına Kıbrıs'a çıkartma yapılıyor. Orda üç kere top atmış bunu herkes biliyor.

Cüneyd-i Bağdadi'nin kerametleri hâlen bitmemiştür hâlen köyde ilginç şeyler olmaya devam etmektedir. Türbenin yamacında ki cami, şadırvanla ilgili bir inşaata başlanıldığında kendiliğinden bitiyor. Şu caminin üzerindeki alüminyumlar var ya onlar bize Konya'dan geldi. Seydişehir den geldi. Rulo halinde devasa şeyler düşünün böyle. Dedik nasıl indiricez nasıl yapacağız. Bakın ben şahidim hani YSE'ye ait kepçe kendiliğinden çıktı geldi. Burda işi olmaz ben onun geldiğine inanmıyorum. (İnanmadığı gerçek kepçenin olduğu. Onun yerine Allah tarafından yardım amacı ile gelindiği) O kepçe değildi o ufak kepçelerin olma şansı yoktu. O saatte mi gelecek kepçe bize. Biz onları kepçe ile aldık indirdik. İkincisi yan tarafa yeni yaptırdığımız şadırvan tuvalet, misafirhane. Biz orayı tek katlı yapabilir miyiz, yapamaz mıyız? Korkusu yaşayınca Mehmet Dibek var. O öldü o ara oğulları binayı komple yaptılar. Burda Allah için bir şeyler yapıyorsanız inanın ki yolda kalmıyorsunuz.

Türbe ile ilgili bir ayrıntıda içerisine cinli olanların veyahut çarpılmış olanların girememesidir. Türbeye birçok kez cinli insan geldiğinde türbeye girememiş bağırarak kendini dışarı atmış.

2.1.2.5. Emir Efendi Türbesi

Adı- Soyadı: Kadir Kutlu

Yaşı: 56 / **Doğum Yeri:** Bafra

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Bafra

Nereden Duydu: Büyüklerden

Emir Efendi adında Bafra'ya önemli hizmetlerde bulunmuş veli bir zatmiş. Öldüğünde de buraya gömmüşler. Sonraları Bafra çok gelişmiş ve mezarınında çok merkezi bir yerde olmasından dolayı mezar başka yere taşınmak istenmiş. Taşınması için bir dozer getirilmiş. Dozer tam çalıştığı zaman içindeki şoförü ile birlikte ortadan bir anda kaybolmuş. Bunun üzerine yatan zatin bundan rahatsız olduğu yapılanları hoş karşılamadığı anlaşılmış ve mezara bir daha asla dokunulmamış. Ve aslında bu olaydan önce buranın adı Emir Efendi değilmiş sonrasında bu velinin namına onun adı verilmiş buraya.

2.1.2.6. Göğceli (Çivisiz) Cami

Adı- Soyadı: Hülya Kahraman

Yaşı: 30 / **Doğum Yeri:** Çarşamba

Eğitim Durumu: Üniversite

Kayıt Yapılan Yer: Çarşamba/Merkez

Nereden Duydu: Kuzenimden

Çok eskiden buralarda Ermeniler yaşarmış. Bunlar Müslümanlara amanlık vermezlermiş. Türklerin bütün camilerini, medreselerini felan yakıp yıkarlarmış. Bir Perşembe halk kara kara düşünmüş yarın ki cuma namazını nerede kılacağız cami felan kalmadı diye. Neyse millet konuşmuş etmiş yatmış. Bir gece Allah tarafından melekler vasıtası ile çivi bile kullanılmadan bu göğceli camı yapılmış. Millet sabah uyanmış bakmış dün bomboş olan alanda şimdi bir cami bitmiş halde duruyor. Neyse Allah'ın bir keramet, demişler girip içine Cuma namazlarını kılmışlar. Bir de Çarşamba da deprem olmuş hatta tüm şehri yerle bir eden büyük bir sel olmuş ama bu caminin hiçbir yerine bir şey olmamış.

2.1.2.7. Rıdvan (Rahtıvan) Paşa Cami

Adı- Soyadı: Hülya Kahraman

Yaşı: 30 / **Doğum Yeri:** Çarşamba

Eğitim Durumu: Üniversite

Kayıt Yapılan Yer: Çarşamba/Merkez

Nereden Duydu: Büyüklerden

Eskiden Tokat'ta Rıdvan Paşa diye bir devlet adamı varmış. Rıdvan Paşa'nın kızı bulunduğu bölgeden geçen Yeşilırmağa düşmüş ve boğulmuş. Kızının ölümüne çok üzülen babası, ölen kızının en azından mezarının belli olmasını ve cesedinin bulunmasını istemiş. Ve " Cesedi nerede çıkarsa oraya cami yaptıracağım." Diyerek adakta bulunmuş. Paşanın kızının cesedi Yeşilırmak'ta sürüklenerek Çarşamba'ya gelmiş. Şu an Rıdvan Paşa Camisi'nin bulunduğu yerin karşısında çıkmış. Rıdvan Paşa'da söz verdiği üzere buraya cami yaptırmış. Tabii cami paşanın yaptırdığında ahşaptanmış sonraları burası restore edilerek betondan yapılmış.

2.1.2.8. Pazar Yeri Cami

Adı- Soyadı: Sevil Gündem

Yaşı: 40 / **Doğum Yeri:** Terme

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Çarşamba/ Merkez

Nereden Duydu: Büyüklerinden

Fatih Sultan Mehmet ordusuyla birlikte Trabzon tarafına doğru sefere giderken yorulmuş ve az soluklanıp dinlenmek için durmuş. Dinlendiği yerde bulunan evlerden birinde gördüğü genç bir kızından su istemiş. Ama kız suyu biraz geç getirmiş. Padişah suyu geç getirdi diye kıza çok sinirlenmiş. Kıza: " *Niye suyu istediğim zaman getirmiyorsun?*" diyerek bağırmış. Bunun üzerine genç kız: " *Padişah Efendimiz, suyu hemen getirebilirdim, yalnız terinizin soğumasını bekledim, hasta olmanızı istemedim.*" diye cevap vermiş. Fatih kızın vermiş olduğu cevabı pek bi sevmiş ve kızı bu güzel düşüncesinden dolayı ödül mükâfat için bu camiyi yaptırmış.

2.1.2.9. Pazar Yeri Türbesi ve Cami

Adı- Soyadı: Ayşe Ekici

Yaşı: 48 / **Doğum Yeri:** Terme

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Terme/ Merkez

Nereden Duydu: Büyüklerinden

Eskiler derler ki camiyi hemen bitişiğinde yatan türbedeki kişinin vasiyeti üzerine yapılmış. Türbede yatan kişi gemilerde kaptanlık yada işçilik orası tam belli değil çalışırmış. Ama önemli bir zatmış. Bir gün bir deniz seferinde gemisi batmış ve gemideki herkes ölmüş. Bu zatin cesedini de dalgalar kıyıya kadar taşımış. Ve zatin cesedini bulduklarında kuşağının içinde vasiyet mektubu ile bir kese altın çıkmış. Vasiyetinde kesesindeki altınlarla cami yapılmasını istemiş. Ve adamın isteği üzerine cami yapılmış ve hemen yanına da türbesini yapıp oraya gömmüşler. He birde cami ile ilgili buralarda söylenen başka bir şeyde bu cami şimdi şehrin ortasında yol kenarında ya o yüzden buraya vakti zamanında gelen bir kaymakam türbeyi ve camiyi yıkmak istemiş. Emme o gece çok korkunç bir rüya görmüş ve yıkmaktan vazgeçmiş. Artık ne gördüyse hemen oradan tahinini aldırmış.

2.1.2.10. Emir-Mirza Bey Türbesi

Adı- Soyadı: Fedai Köksal

Yaşı: 57 **/ Doğum Yeri:** Bafra

Eğitim Durumu: Lise

Kayıt Yapılan Yer: Bafra/Merkez

Nereden Duydu: Büyüklerinden

Emir-Mirza Bey Bafra'nın eski Bey'idir. Bafra'ya çok hizmet ettiği söylenir. Bu Beyin ailesi bir gün aniden vebaya yakalanıyor. Tabii o zamanda dermansız hastalık hiçbir çaresi yok ve 16 kişi bir anda ölüyor. Tabii zor bir durum bir aileden bir anda bu kadar ölü çıkması. Ama Emir-Mirza Bey hak dostu üzülse de isyan etmiyor ve ölenleri aynı yere gömüyor. Mezarlarını yaptırıyor yaptırırken de dua ediyor böyle dermansız hastalıklar bu yer derman olsun diye. O yüzden dermansız hastalığa tutulan ya da evde kalan evlenme ihtimali olmayan türbeye gider oradakinin yüzü suyu hürmetine diye dua eder.

2.2. Olağanüstü Kuvvet ve Varlıklar

2.2.1.Cinler, Periler, Devler, Karabasanlar ile İlgili Anlatılan Efsaneler

2.2.1.1.Zevşen Kadın (Cazu Karı) Efsanesi

Adı- Soyadı: Aysel Akçay

Yaşı: 54 / **Doğum Yeri:** Çarşamba

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Çarşamba/Merkez

Nereden Duydu: Büyüklerden

Köylerde eskiden bir kadın varmış Zevşen Karı diyorlarmış. Onun kuyruğu olduğu düşünülüyormuş. Kuyrukları olurmuş cazu karının. Yeni doğan bebeklere kırkının içinde musallat olurmuş. Mesela çocuğun ölüsünü buluyorlarmış bunu cazu karı boğdu, bir daha çocuk oluyormuş onun da ölüsünü bulunca bunu cazu karı boğdu diyorlarmış. Böyle böyle gidiyormuş işte ondan sonra o cazu karıyı bulup yıkatmaya götürüyorlarmış. Cazu karı onu yıkarsa kemiklerle, şunlan bunlan güya bi daha ilişmezmiş. Böyle konuşuluyordu.

Bebeği korumak için başına tüfek, demir, süpürge bu tür şeyler konuluyormuş. Silah onu koruyormuş.

2.2.1.2. Kocakavak Efsanesi

Adı- Soyadı: Aysel Akçay

Yaşı: 54 / **Doğum Yeri:** Çarşamba

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Çarşamba

Nereden Duydu: Büyüklerden

Adı- Soyadı: Semiha Öztürk

Yaşı: 58 / **Doğum Yeri:** Çarşamba

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Çarşamba

Nereden Duydu: Büyüklerden

Eskiden orada(şu an Koca Kavak Denilen köyün olduğu bölge) Rumlar yaşarmış. Rumlar oraya kavak dikmişler ve onların olmuş artık orası. Sonra savaş olunca bir rivayete göre altınlarını oraya gömüp gidiyorlar. O ağacı da (şu an o köyde bulunan çok yaşlı bir ağaç) haritada belirli bir şey olsun diye dikiyorlar. Ondan sonra kaçıyorlar ordan. Yıllar sonra orda altın olduğunu anlıyorlar. Bir dozer getiriyorlar gecenin birinde ağacın altını kazıp altınları bulmak için. Ama dozer de dozerci de kayboluyor. Yok olup gidiyor. Orası sahiplenildiği için. Köyün ismi kalıyor Kocakavak bir daha.

Bir de o Kocakavakğın oradan geçince "*bizim beşik astığımız kavaklar duruyor mu ?*" diye Rumların güya ruhları konuşuyormuş orda. Oradan inleme sesi geliyordu biz diyordu sabaha karşı öküz arabasıyla oradan geçerken diyordu. Öyle anlatırlardı.

2.2.1.3. Sahipli Kocakavak Efsanesi

Adı- Soyadı: Orhan Öztürk

Yaşı: 62 / **Doğum Yeri:** Çarşamba

Eğitim Durumu: Lise

Kayıt Yapılan Yer: Çarşamba/Merkez

Nereden Duydu: Büyüklerden

Rahmetli nenem anlatıyordu şöyle; Adamın birisi zamanında Kocakavak Kızılot yazısının olduğu yerde Kocakavağın oralar mezarlıkmış. Ama şimdi kapalı o zamanlar her tarafı açıkmış buranın. Bunlar tarladan gelirken bir akşamdan sonra arabalara kimisi iniyormuş kimisi biniyormuş bunlar cin periymiş. Öküz arabasına binmişler öküz arabası durmuş bunlar görüyor. Bunun aklına okuma geliyor. Oku üfle her neyse. Bu sabaha karşı eve geliyor ama bunda çeh çehre hiç bir şey kalmıyor. Bu evde durumu anlatıyor babasına veya annesine her neyse. Buralar Kocakavaklar tenha buralarda cin var peri var diyor. Aradan zaman geçiyor. Bunların köylerinden birisi bu tam Kocakavağın karşısındaki tarlada hendek kazıyormuş adam. Hendek kazarken bir külçenin içinde küp buluyor. Küpü alıyor doğru evine gidiyor. Eve geldiği gibi hanımına anlatıyor. Sonra gece yatıyor bunlar. Gece cinler, perilerden birileri diyor ki; "*Aldığın emaneti yerine koy, size hiçbir şey bırakmayız ve aklınızı da alırız*" diyorlar buna. Ve nihayeti aldığını da yerine koymuyor. Daha sonraki gece bunlar eve geliler. Evde ne varsa o tası tarağı cinler yüklenip götüri. Ve bunlarıda eşiyle beraber dengeyi oynati ondan sonra bu ocak sönüp gidiyor.

3.2.2.Hastalık ve Ölüm Getiren Varlıklar

3.2.1.1. Sahipli Altınlar Efsanesi

Adı- Soyadı: Meliye Özayrancı

Yaşı: 75 / **Doğum Yeri:** Çarşamba

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Çarşamba

Nereden Duydu: Eltimden

Adı- Soyadı: Nihal Özayrancı Bozkurt

Yaşı: 29 / **Doğum Yeri:** Çarşamba

Eğitim Durumu: Lise

Kayıt Yapılan Yer: Çarşamba/Merkez

Nereden Duydu: Büyüklerimden

Bizim bu köyünde (Hacımaslı Köyü) eskiden Ermeniler yaşarmış. Bunlar çok zenginlermiş ve bunlar Çarşamba'dan sürülecekleri zaman ne kadar altınları, paraları pulları değerli eşyaları varsa evlerinin bahçelerine altlarına gömüp gitmişler. Bir gün geri geleceklerini düşündükleri için. Fakat aradan yıllar geçmesine rağmen geri dönmemişler onların bulunduğu köye de Türkler yerleşmiş. Tüm köy evlerinin altında, bahçelerinde küp küp altınlarla dolu olduğunu bilmelerine rağmen hiç bir köylü bu altınları çıkarmak istememiştir. Çünkü uzun süre yer altında kalan altınların cinler tarafından sahiplenildiği ve alındığında musallat olduğunu bildiği için dokunmuyorlarmış. Ama bir gün köyden genççe bir kadın benim eltimgiller tanıyormuş bahçesini eşmiş ve bir küp altın görmüş tam alacakmış etrafını yılanların sarduğını görünce korkmuş geri tepmiş toprağa altınları amma tepince kutuya deymiş sonra bir baş ağrısı başlamış ve kadına bir şey olmuş kup kuru kurumuş kırk gün içinde hastalanıp ölmüş. O yüzden buralar hep altın olmasına rağmen kimseler eşmez.

3.2.1.2. Mezarlıkta Çarpılan Gelin Efsanesi

Adı- Soyadı: Aysel Akçay

Yaşı: 54 / **Doğum Yeri:** Çarşamba

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Çarşamba/Merkez

Nereden Duydu: Büyüklerden

Adı- Soyadı: Zübeyde Kahraman

Yaşı: 56 / **Doğum Yeri:** Çarşamba

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Çarşamba/Merkez

Nereden Duydu: Büyüklerden

Vakti zamanında Nezahat isminde bir kadın oğluna gelin arıyormuş evlendirmek için. Ve gelin bulamadığı için çok üzülüyormuş. İlla bir gelin alacak oğlunu evlendirecek ama alamadan gelini, (kadın) ölüyor. Oğlan evleniyor gelin alayı gelirken alayı durduruyor kadının kızı "*Annem*" diyor. "*ben sana gelin getirdim. Sen gelin çok istiyordun gelin göremedin. Aha ben sana getiriyorum gelini*" diyor. Gelini tutuyor gelinlikle beraber annesinin mezarına götürüyor. Gelin hiç tanımadığı kayınvalidesinin mezarı geline orda bir ürperti geliyor. Bir korku geliyor. Ödümü patlıyor napıyorsa gelin on beş gün, bir haftanın içinde ölüyor, kırkı dolmadan. Mezarlıkta bir şey geçmiş, ürpermiş çok korktuğunu söylemiş

2.3. Tarihî Efsaneler

2.3.2. Kaleler, Surlar, Köprüler Üzerine Anlatılan Efsaneler

2.3.2.1. Çetinkaya Köprüsü Efsanesi

Adı- Soyadı: Mukaddes Bektaş **Adı- Soyadı:** Tekin Bektaş

Yaşı: 72 **/ Doğum Yeri:** Bafra **Yaşı:** 72 **/ Doğum Yeri:** Bafra

Eğitim Durumu: Okur-yazar **Eğitim Durumu:** İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Karaburç Köyü **Kayıt Yapılan Yer:** Karaburç Köyü/Bafra

Nereden Duydu: Büyüklerden **Nereden Duydu:** Büyüklerden

Bafra'nın ortasından geçen Kızılırmak'ın ortasında Çetinkaya Köprüsü vardır. Buralarda gelin olan herkes muhakkak o köprünün üzerinden geçer. Bafra'da bunun dışında büssürü köprü olsada adet olmuş mutlaka buradan geçilir. Bu adetin olmasının nedeni de eskiden bu köprü tahtadanmış ve vir uçtan diğer uça geçmekte olan gelin alayı götürülürken köprü yıkılmış ve tüm düğün alayı Kızılırmak'ın sularına kapılmış ve ölmüştür. Tabii Kızılırmak şimdiki gibi değilmiş çok gür simsiyahmış. Tabii bu üzücü olay buralarda çok etki yapmış işte odur budur gelin alayları hep bu köprüden geçer ve tam köprünün ortasındayken arabadan inilip Kızılırmak'a taş atarlar. Bu taş atmalarının nedeni de o düşen gelini ve alaydakileri unutmadıklarını göstermek.

2.3.2.2. Eğri Kale (Kırgırllı Kale) Efsanesi

Adı- Soyadı: Bahittin Var

Yaşı: 54 / **Doğum Yeri:** Terme

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Çarşamba

Nereden Duydu: Büyüklerinden

Bu kaleyi bir insan yapmamış. Hak Teala yapmış. Şimci vakti zamanında Nuh Peygamber zamanında büyük bir tufan olmuş ya işte o tufan için yapılan gemiyi bağlayacak hiç bir şey kalmamış yeryüzünde, o sebeple Allah da bu kaleyi yapmış. Allah'ın kendi eli ile yaptığı yer olduğu için buralarda ilk kar önce oraya yağar sonra diğer yerlere yağar. Bir de sis neyim olursa kalede havanında kötü olacağı anlaşılır.

2.3.2.3. Mıh Tutmaz Geçidi Efsanesi

Adı- Soyadı: Nevin Candan

Yaşı: 41 / **Doğum Yeri:** Terme

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Terme/Merkez

Nereden Duydu: Komşumdan

Harmantepe Köyü'nde uğursuz bir uçurum vardır. Vakti zamanında köyde ulaşım at arabalarıyla yapılmaktayken buraya hiçbir at çıkamazmış. Çıkmaya kalkışırsa ayağındaki çiviler çıkar nalı düşermiş. Zaman içerisinde güzel bir yol yapılmış. Lakin zemin hâlâ çok kaygan olduğu için arabada aynı atlar gibi çıkamamış. Çıkanların çoğu da öldükleri için burası uğursuz sayılmış ve o yüzden buraya çivi tutmaz manasına gelen "Mıh Tutmaz Geçidi" denilmiştir.

2.3.3. Yer Adları ile İlgili Anlatılan Efsaneler

2.3.3.1. Gelemen Efsanesi

Adı- Soyadı: Hülya Kahraman

Yaşı: 30 / **Doğum Yeri:** Çarşamba

Eğitim Durumu: Üniversite

Kayıt Yapılan Yer: Çarşamba

Nereden Duydu: Yengemden

Adı- Soyadı: Derya Kahraman

Yaşı: 38 / **Doğum Yeri:** Tekkeköy

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Çarşamba

Nereden Duydu: Büyüklerden

Gelemen'de iki arkadaş ava gidiyor. Orası da eskiden bataklıkmış. Adam bi yerinde batıyor. Arkadaşı da uzuktan sesleniyor. Artık gel artık diye. O da gelemem gelemem derken ifade edemeyip batıyor. O mevkinin de ismi Gelemen kalıyor.

2.3.3.2. Değirmenbaşı Efsanesi (Çarşamba'yı Sel Aldı Türküsünün Efsanesi)

Adı- Soyadı: Sevil Gündem

Yaşı: 40 / **Doğum Yeri:** Terme

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Çarşamba/Merkez

Nereden Duydu: Büyüklerden

Ahmet ile Melek birbirini seven iki âşıkmış, sözlenmiş bunlar. Ahmet bir gün askere gitmiş. Ahmet askerdeyken ağının oğlu Mehmet Ali Meleğe göz koymuş. Melek onu reddetmiş. Mehmet Ali Melek'i dağa kaçırmış. Bunu duyan Ahmet askerden firar etmiş işte bir gün. Melek'i dağ bayır ararken, yağmur yağmış sel olmuş. Seller sular çekilince iki aşığın cesedi ele ele tutuşmuş şekilde bir kayanın üzerinde bulunmuş. (Bugün Hıdrellez şenliklerinde gidilen Değirmenbaşı denilen mevki) Ele ele tutuşmuş şekilde bulundukları bu kaya yedi parçaya ayrılmış. Yedi parçanın arasında sular seller fışkırmış. Bu yedi parçanın oraya bir değirmen inşa edilmiş ve bu yere Değirmenbaşı denilmiş. Cesetlerin el ele tutuştuğu yerde bu "Çarşambayı Sel Aldı" türküsü çıkmış. Bundan sonra herkes etkilenmiş; türküler, ağıtlar yakmış. Oraya gidenler taşların üzerinde sağ ve sol omzundan su atmış. O taş hâlâ orda duruyor. Herkes yine Değirmenbaşı'na gidiyor, Hıdırrellez yapıyor. Yine devam ediyor.

2.3.3.3. Göğceli Cami Efsanesi

Adı- Soyadı: Aysel Akçay

Yaşı: 54 / **Doğum Yeri:** Çarşamba

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Çarşamba/Merkez

Nereden Duydu: Büyüklerden

Eşimin dedesi anlatırdı. Göç Ali diye biri günün birinde geliyor bu köye (Canlı Mahallesi merkez köy), kalmaya yer bulamıyor. Göç Ali'ye Allah tarafından bir oda hâsıl oluyor. Göğceli Mezarlığının ortasında bulunan çivisiz cami hasıl oluyor. Bir gecede nasıl yapıldığını anlamıyorlar. Ona Allah tarafından kalacak yer tahsis oluyor. Bu kişi öldüğünde Allah tarafından çivi bile kullanılmadan bir gecede yapılan caminin yanına gömülüyor. Ve adı Göğceli Mezarlığı diye adlandırılıyor ama aslında Göç Ali'nin kaldığı yermiş burası. Göç Ali Göç Ali diye anılan yer zamanla Göğceli olmuş.

2.3.3.4. Tekkeköy İsminin Kökeni Efsanesi

Adı- Soyadı: Derya Kahraman

Yaşı: 38 / **Doğum Yeri:** Tekkeköy

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Çarşamba

Nereden Duydu: Büyüklerden

Tekkeköy ismi Şu an Tekkeköy Camisi'nin bahçesinde türbesi bulunan Şeyh Yusuf Zeynuddin 'in kurduğu tekekeden gelmektedir. Şeyh Yusuf Zeynuddun Hazretleri Abdülkadir Galyani hazretlerinin torunuymuş. Şeyh Yusuf Zeynuddun Hazretleri bir gün Tekkeköy'e gelmiş tabii o zamanlar Tekkeöyde tek tük hane yaşarmış. Bu Şeyh Hazretleri gelmiş önce bir tekke açmış. Sonra Tekke Çiftliğinin oldu yere çiftlik kurmuş. Bu çiftlikten ne kazandıysa fakir- fukara ve yolculara aş olarak vermiş. Tabii Allah o verdikçe ona daha da çok vermiş. Parası çoğalınca da Tekkeköy Camisi'ni yaptırmış. E tekke, cami olunca yavaş yavaş millette buraya yerleşmeye başlamış. Burası köy olmuş. Adına da Tekkeköy denilmiş.

2.4. Tabiat ile İlgili Efsaneler

2.4.1. Doğa Olayları ile İlgili Anlatılan Efsaneler

2.4.1.1. Yağmur Duası Efsanesi

Adı- Soyadı: Aysel Akçay

Yaşı: 54 / **Doğum Yeri:** Çarşamba

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Çarşamba/Merkez

Nereden Duydu: Büyüklerden

Yağmur duası için eskiler camilerde toplanırlardı. 100-200 kişi ne kadar bulabilirlerse bütün köyler toplanırdı. Küçük çocukları yağmur duasına götürürlerdi. Bunu özellikle mezarlıkların karşısında yapıyorlardı. Sonra ordan bir ışık çıkardı. Ve birkaç gün içinde yağmur yağmaya başlıyordu. Ben öyle hatırlıyorum çocukluğumda. Şimdi pek kuraklık olmuyor eskisi gibi.

2.4.1.2. Yılan Vasıtası ile Yağmur Yağdırma Efsanesi

Adı- Soyadı: Aysel Akçay

Yaşı: 54 / **Doğum Yeri:** Çarşamba

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Çarşamba/Merkez

Nereden Duydu: Büyüklerden

Adı- Soyadı: Hülya Kahraman

Yaşı: 30 / **Doğum Yeri:** Çarşamba

Eğitim Durumu: Üniversite

Kayıt Yapılan Yer: Çarşamba/Merkez

Nereden Duydu: Büyüklerden

Buralarda kuraklık olunca büyükçe bir yılan öldürülüp dala asılır. Çünkü eskiden çok eskilerden böyle her şeyi bilen bilgili bir kişi kuraklık olduğunda büyük bir yılan alıp tam ortasından dala asarmış. Galiba yılan iyi bir hayvan değil ya onu öldürdü diye midir nedir bilmem ama adam öyle yapınca hemen yağmur yağarmış. İşte millet de ondan öyle gördüğü için ne zaman kuraklık olsa büyük bir yılan öldürüp dala asarlar ve yağmur yağar. Bunu benim zamanımda da yaparlardı işe yarıyordu.

2.4.2. Kayalar, Dağlar, Mağaralar ile İlgili Efsaneler

2.4.2.1. Kapı Kaya Efsanesi

Adı- Soyadı: Tekin Bektaş

Yaşı: 72 / **Doğum Yeri:** Bafra

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Karaburç/ Bafra

Nereden Duydu: Arkadaşından

Kral mezarı dedikleri bir yer. Daştan bi şey çıktı oda gibi. Orası gözetleme kulesiymiş. Savaş zamanında orası zamanında Rum köyüymüş. Seferberlik zamanında mübadil yapmışlar. Muhacirleri, Yunanistan'daki muhacirleri buraya getirmişler. Buradaki Rumları da yerlerine göndermişler. Onların arazileri bunlara bunların arazileri onlara kalmış. İşte bu Rumlar zamanında az da olsa Türkler varmış. Onlara eziyet ediyorlarmış. O dönemde Atatürk oraya gelmiş ve kılıcı ile açmış oradaki delikleri, burayı giden yolları Türklerde buraya saklanmış. Daha sonrasında Türkler onlara saldıran Rumları oraya getirip yakmışlar. O yüzden oradaki duvarlar kapkaraymış. Birde orada yetişen buğdaylarda hâlen Atatürk'ün atının nal izleri oluyormuş.

2.4.3. Akarsular (Göller, Pınarlar, Şelaleler, Kaynaklar vs.) ile İlgili Anlatılan Efsaneler

2.4.3.1. Simenit Gölü Efsanesi

Adı- Soyadı: Recep Köksal

Yaşı: 43 **/ Doğum Yeri:** Terme

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Terme/ Dibekli

Nereden Duydu: Büyüklerinden

Adı- Soyadı: İsmail Can Güngör

Yaşı: 24 **/ Doğum Yeri:** Terme

Eğitim Durumu: Lise

Kayıt Yapılan Yer: Terme

Nereden Duydu: Dayısından

Simenit Gölü aslında göl gibi değil bataklık gibidir. Göl gibi olmamasının nedeni de bu gölün olduğu yerde eskiden savaşçı kadınların topluluğu yaşarmış. Bu kadınlar kimseye amanlık vermez ve herkese korku salarlarmış. Allah'ın hoşuna gitmiyecek şekilde yaşadıkları için Allah'ın gazabına uğramışlar. Gölün olduğu yer ters dönmüş yani şehir gölün altına gölün altıda yerin üstüne geçmiş. Zaten bu savaşçı kadınlar hep buralarda yaşamasına rağmen bu yüzden onlara ait bir şey bulamıyorlar.

2.4.3.2. Siyah Akan Kaplıca Suyu Efsanesi

Adı- Soyadı: Emine Arslan

Yaşı: 47 / **Doğum Yeri:** Havza

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Havza

Nereden Duydu: Büyüklerinden

Eskiden buralarda böyle kaplıca yerleri yokmuş sonradan fark etmiş büyüklerimiz bu suları. Fark edildikten sonra bizimkiler buraya hamam yapılması için para toplamış. Emme paraları yetişmemiş o yüzden çevre illere para toplamaya gitmişler. Gidilen iller para vermiş ama Çorum ve Yozgatlılar para vermemiş hatta bizimkilere engel olmuş kıskanmışlar. O yüzden Çorumlu ve Yozgatlı biri gelince buranın suları onlara siyah akar. Amma onların kalp gözleri kapalı olduğu için onlar bu suları göremez. Zaten boşuna geliyorlar. Çünkü bizim buranın suları şifadır ama onlara şifa olmaz. İşte insan hiçbir zaman hayırdan kaçmamalı kalp gözünü karartmamalı.

2.4.3.3. Acı Su Efsanesi

Adı- Soyadı: Hasan Akçay

Yaşı: 48 / **Doğum Yeri:** Çarşamba

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Çarşamba

Nereden Duydu: Oranın yöre halkından

Bu su sodalı gibi ve şifalıdır. Özellikle mide hastalıklarına iyi gelir. O kadar şifalı olmasına rağmen bu suyu kimse bir başkasına para ile satamaz. Çünkü oraya gittiğimde köylüler anlatmıştı. Zamanında adamın biri akıllılık edip bir kamyon dolusu şişe getirmiş. Şişelere bu suyu koyup satacakmış ama şişelerle birlikte adam ortadan kaybolmuş. Bir daha da adamdan haber alınamamış.

2.4.3.4. Sarı Kız Çeşmesi Efsanesi

Adı- Soyadı: Ali Çalışkan

Yaşı: 58 / **Doğum Yeri:** Havza

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Bekdiğin Kasabası/ Havza

Nereden Duydu: Büyüklerden

Bizim burada bulunan su sarılık olanlara iyi gelir. Çünkü vakti zamanında Sarı kız diye yenice bir gelin varmış. Bunun kocası savaşına gitmiş. Ama gidiş o gidiş bir daha haber alınamamış. Uzunca bir zaman kocasından haber alamayınca bu Sarı Kız ailesini de yanına alıp yola düşmüş. Demiş hem kocamı bulurum hem savaşta yardımım dokunur. Neyse bunlar yola koyulmuşlar fakat o zamanlar herkeste bir sarılık illeti varmış Millete birbirinden bulaşıyormuş. İşte yolda bu Sarı Kızında annesine, babasına, kardeşine sırayla bulaşmış ve ölmüşler. En son Sarı Kıza bulaşınca öleceğini anlayınca buda dua etmiş ve demiş ki: "Allah'ım! Şu çeşmeden akan su sarılık hastalığına şifa olsun" işte böyle dua eder etmez ölmüş. İşte ondan sebep bu su sarılık olanlara şifadır. O yüzden kim sarılık olursa bu sudan şifa bulmaya gelir.

2.4.4. Ağaçlar, Bitkiler, Meyveler ile İlgili Anlatılan Efsaneler

2.4.4.1. Ağaç Kavuğundan Akan Un Efsanesi

Adı- Soyadı: Kemal Nair

Yaşı: 58 / **Doğum Yeri:** Bafra

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Fener Köyü/ Bafra

Nereden Duydu: Büyüklerden

Gövdesi oyuk olan bu ağaç yıllardır var. Böyle içi deşik olmasına rağmen hiç bir şey olmadan ayakta duruyor. Çünkü bu ağaç kerametli bir ağaçmış. Eskiler anlatırdı Kurtuluş Savaşı zamanı köyde yaşlı bir adam varmış her gece fakire fukaraya un dağıtırmış. Adamın karısı da adamın her gece aynı saatte nereye gittiğini sorarmış. Adamda un dağıttığını söylemiş ama herkese un dağıtacak kadar zengin olmadı için karısı merak etmiş bu kadar unu nerden buluyor diye. Adamı nerden buluyon diye sıkboğaz etmiş ama adam bunun sır olduğunu söylemiş. Tabii kadın duru mu bir gece adamı takip etmiş. Adamın ağacın kavuğundan unu çıkardığını görmüş görür görmez kadın taş olmuş. Ağacında sırrı gitmiş daha un akıtmaz olmuş.

2.4.4.2. Başşak (Tarlada Kalan Fındık) Efsanesi

Adı- Soyadı: Aysel Akçay

Yaşı: 54 / **Doğum Yeri:** Çarşamba

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Çarşamba

Nereden Duydu: Büyüklerden

Tarlada başşak kalmasının nedeni fındığı Ordu, Trabzon tarafından çalıp getiriyor. Bizim insanlarımız oraya çalışmaya gidiyorlar. Gittiklerinde fındık fidesi çalıp dikiyorlar bu tarafa. Fındık yokmuş o zaman buralarda. Fındığı dikiyorlar ürüyor fındık. Şimdi çalıntı olduğu için ne kadar temiz toplasan da süpürsen de kalıyor. Çalıntı olduğu için. O başşak ordan kalmış.

2.4.4.3. Tütünün Keşfi Efsanesi

Adı- Soyadı: Şerife Akbaş

Yaşı: 58 / **Doğum Yeri:** Bafra

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Bafra

Nereden Duydu: Büyüklerinden

Tütün buralarda doğal olarak eskiden beri yetişirmiş. Ama tabii bizimkiler onun ne olduğunu bilmedikleri için yabani ot sanırlarmış. İşte bir gün buralardan birkaç çoban hayvanlarını otlatırken üşümüşler hem dinlenmek hemi de ısınmak için bu yabani otları toplamışlar ve yakmışlar. Tabii yakınca bu tütünün dumanı içine çekmişler ve öyle bir hoşlarına gitmiş öyle bir hoşlarına gitmiş ki sonra bu tütünleri toplamışlar ordan ellerine. Kamış dalarının hani boru gibi kısmı oluyor ya oraya koymuş öyle çekmişler dumanı. Tabii otun böyle güzel insanı hoş eden bir şey olduğunu görünce kendileri yetiştirmeye başlamışlar.

2.4.4.3. Tütün ile İlgili Efsanesi

Adı- Soyadı: Derya Kahraman

Yaşı: / Doğum Yeri: Tekkeköy

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Çarşamba

Nereden Duydu: Yeğininden

Eskiden buralarda böyle erkek gibi dövüşen savaşçı kadınlar varmış. Onlar başka yerlerden kız çocukları çalıyorlarmış. Kendi kız çocuklarını bu çaldıkları kızlarla birlikte kendileri gibi yetiştiriyorlarmış. İşte el elden üstün bir gün bunların oldu bu yerlere onlardan daha güçlü savaşçılar gelmiş bunları bir güzel yenmişler. E bunlarda mecbur buradan kaçmak zorunda kalmışlar. Tabii kolay mı yıllarca yaşadıkları bu topraklardan ayrılmak onlar ayrılmak zorunda kalınca bizden bir parça olsun buralarda diyerekten saçlarını kesip toprağa gömmüşler. Bu saçlarda filizlenip tütün olmuş.

2.4.5. Hayvanlar ile İlgili Anlatılan Efsaneler

2.4.5.1. İbibik Kuşu Efsanesi

Adı- Soyadı: Aysel Akçay

Yaşı: 54 / **Doğum Yeri:** Çarşamba

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Çarşamba

Nereden Duydu: Büyüklerden

Tarakçın (İbibik) kuşu gelinmiş zamanında, gelin saçını yıkamış tararken kayınpederi geliyor üstüne. Korkuyor, utanıyor. "*Allah'ım beni ya taş et ya kuş et uçur*" diyor. Allah'ta onu kuş etmiş uçmuş.

2.4.5.2. Yılan Efsanesi

Adı- Soyadı: Aysel Akçay

Yaşı: 54 / **Doğum Yeri:** Çarşamba

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Çarşamba

Nereden Duydu: Büyüklerden

Bizim buralar da özellikle fındık tarlalarında eskiden yılanlar çoktu. Biz küçükken hep büyükler yılan öldürmenin çok sevap olduğunu söylerlerdi. Bizde görünce mutlaka öldürürdük. Eğer öldürmezsen o yılanlar insana musallat olurmuş. Çünkü babannemler anlatırdı eskiden inanmayıp yılanları öldürmeyen bir adam varmış o öldüğünde mezarına o öldürmediği yılanlar gelmiş. Gömecek olanlar yılanı mezardan alıp atmış yılan tekrar gelmiş. Bakmış olmayacak mecburen yılanla birlikte gömmüşler. İşte büyükler bu adam gibi olmamak için yılan musallat olmasın diye muhakkak yılanları öldürürlerdi.

2.4.5.3. Horoz Efsanesi

Adı- Soyadı: Ayşe Yiğit

Yaşı: 54 / **Doğum Yeri:** Havza

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Yavucuk Köyü/ Havza

Nereden Duydu: Büyüklerden

Eskiden kadının birinin bir horozu varmış. Diğer hayvanlarından daha çok düşkünmüş bu horozuna o kadar çok severmiş ki aralarında özel bir bağ varmış. Ve bir gün ortadan kaybolmuş bu horoz. Kadın öyle çok telaş yapmamış aslında kimin çaldığını biliyormuş. Ayıp olmasın diye de hemencecik kapısına gitmemiş çünkü çalan komşusuymuş. Bir iki sağ sola bakınmış kadın en sonunda çalan komşusuna gitmiş ve horozunun kaybolduğunu söylemiş. Amma komşu horozu çalmış bir güzel pişirip pilav yapmış. Kadın olup biteni anlayınca horozuna ezgiler düzmüş maniler söylemiş. Aslında nenemgil böyle uzun uzun bu mani gibi şiirleri helan söylerdi de ben pek hatırlamıyom. Şiir, mani neyde onu okumuş son mısrasında " *Vakti geldiğinde öt horozum*" demiş. Kadının şiiri bittikten sonra horoz bir anda canlanmış ve başlamış ötmeye. Ya sen sen ol hırsızlık yapma, yalan neyim söyleme eninde sonunda her şey ortaya dökülür. Allah yardım eder ölü horoz bile dirilir.

2.4.5.4. Kaplumbağa Efsanesi

Adı- Soyadı: Aysel Akçay

Yaşı: 54 / **Doğum Yeri:** Çarşamba

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Çarşamba

Nereden Duydu: Büyüklerden

Kaplumbağa insanmış zamanında, değirmenden un çalıyor annesi de beddua ediyor. "*Değirmenin çatısı üstünde kalsın*" mı artık ne dediyse kaplumbağa haline geliyor işte.

2.5. Taş Kesilme ile İlgili Anlatılan Efsaneler

2.5.1. Kız Kaya Efsanesi

Adı- Soyadı: Emine Uğur

Yaşı: 53 / **Doğum Yeri:** Bafra

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Bağazkaya Köyü/ Bafra

Nereden Duydu: Büyüklerden

Zamanında fakir bir çoban, zengin bir ağanın kızına âşık olmuş. Ama aileler müsaade etmiyormuş onlarda bu kayanın bulunduğu yere gelip gizli gizli buluşurlarmış. Böyle bir iki buluş derken gizli gizli görüşmeye dayanamayan oğlan en sonunda kızı babasından istemiş. Ama oğlan fakir bir çoban ya kızın babası bu nedenle istememiş. Bu iki genç bakmışlar ki kavuşamayacaklar tekrar bu taşın olduğu yere gelmişler ve kız dua etmiş. "*Allah'ım, ona kavuşamayacaksam, ya beni taş eyle burada oturt, ya da kuş eyle uçurt!*" demiş. Allah da duasını kabul etmiş taş olmuş.

Birde görümcemden bu kaya ile ilgili başka bir şey anlattıklarını duydum. Onlarda; aslında birde oğlan kayası var bir kız ile oğlan kaçmışlar. Sonra taş getirmek için yarışa gitmişler. Taş getirirlermiş. Kız oğlana getirmiş taşı koymuşlar oraya. Sonra çıkıp orda namaz kılarlarmış. Bu taşı zamanında atmışlar yere gene gelip oraya konmuş taş Allah tarafından. Daha da kimse oynatamıyor kimseler. (Kaynak kişinin bahsettiği oğlan kayasını yanında göremedik sadece ufak bir kaya mevcut yöre halkından birkaç kişiden daha oğlan kayası ile ilgili bilgi aldık fakat net bir hikayesi mevcut değildir.)

2.5.2. İkiztepe Efsanesi

Adı- Soyadı: Zekiye Seven

Yaşı: 54 / **Doğum Yeri:** Bafra

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Bafra

Nereden Duydu: Büyüklerden

Burda şimdi iki tane tepe var ya he işte onlar aslında birbirini çok seven iki sevdalıymış. Yani biri erkek diğeri kız bu tepelerin. İşte bu âşıklar birbirlerini çok sevmişler. Ancak aileleri kavuşmalarına müsaade etmemiş. Bakmışlar buluşup görüşemeyecekler onlarda Allah'a dua etmişler: "*Birbirimize kavuşamasak ya taş olalım ya da kuş olalım uçalım*." Demişler. Allah'ta bu ikisinin duasını kabul etmiş. Ve ikisini taş etmiş. Ee işte ikisi de kocaman tepe olup sabit kaldıkları için hiç ayrı kalmak zorunda kalmamışlar. Ve hep birbirlerine bakıyorlar.

2.5.3. Gelin- Güvey Efsanesi

Adı- Soyadı: Melek Köse

Yaşı: 43 / **Doğum Yeri:** Havza

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Kamlı Köyü/ Havza

Nereden Duydu: Büyüklerden

Eskiden bu köyde oturan evli bir çift varmış. Bunlar başka bir köye düğüne gideceklermiş o yüzden yola koyulmuşlar. Bu karı-kocanın önünü o taşların olduğu yerde eşkıyalar kesmiş. Eşkıyaların üzerlerine doğru geldiğini gören kadın korkmuş ne yapacağını bilmez halde ellerini açıp başlamış dua etmeye : "*Allah'ım, beni ya bununla(eşi) mutlu et, ya da ikimizi de taş, kaya et*" diye dua etmiş. Allah da bunları taş etmiş. Şimdi bu taşlar iki tane ya bunlardan uzun olanı erkek, kısa çarşaf giymiş gibi duran da kadındır.

2.5.4. Kız Gözü Efsanesi

Adı- Soyadı: Nesrin Aydın

Yaşı: 28 / **Doğum Yeri:** Havza

Eğitim Durumu: Lise

Kayıt Yapılan Yer: Havza

Nereden Duydu: Büyüklerden

Eski zamanında önemli bir adam olan Sadi Paşa'nın kızı yanında iki arkadaşıyla Aslanağzı Hamamına gelmişler. Kızlar hamamdayken Havza'yı eşkıyalar basmış ve birçok kadının ırzına geçmişler. Eşkıyaların yaptıklarını öğrenen kızcağızda başlamış ağlamaya ve korku ile Allah'a dua edip yalvarmış: "*Allah'ım, bizi bunların eline düşürme. Ya kuş yap uçur, ya da şuracık taş yap oturt. Bunların elinden kurtulalım*" diye dua etmiş. Der demez kız taş oluvermiş. Burdaki o sütünde o kızmış aslında buradaki kocakarılar öyle der. Güya taş sütün üzerindeki oyuklar kızın gözleriymiş. Bu oyuklardan akan su damlacıkları da kızın durmadan akan gözyaşlarıymış.

He kızın ettiği dua tek kendine kabul olmamış diğer arkadaşları için ettiği de kabul olmuş. Diğer iki kızda kuş olup uçmuşlar. Kızların biri şu Maarif Kaplıcaları'nın olduğu yere diğeri de Ladik'de bulunan Hamamayağı'nın oraya konmuş. Bu iki kaplıca işte bu kızlar konmadan önce kaplıca değilmiş sıcak su akmazmış. Bu kızlar oraya konduktan sonra sıcak sular akıp kaplıca olmuş.

2.5.5. Kız Kaya Efsanesi

Adı- Soyadı: Fadime Köksal

Yaşı: 51 / **Doğum Yeri:** Bafra

Eğitim Durumu: İlkokul

Kayıt Yapılan Yer: Bafra

Nereden Duydu: Büyüklerinden

Çok eski buralarda böyle güzelce bir kız varmış. Kız aynı ay parçası gibiymiş. Bu güzel kız bir gün etrafta kimseler yokken ırmağa girmiş. Tam üstünü çıkartmış serinlicekken bir de ne görsün karşıdan bir sürü erkek geliyormuş. Kız erkeklerin geldiğini görünce utanmış ve çok telaşlanmış ve hemencecik ırmaktan çıkmış. Bi kayanın dibine saklanmaya çalışmış. Utancından ne yapacağını şaşıran kız çaresizlikten Allah'a sığınmış ve dua etmiş: "*Büyük Allah'ım, ne olur beni görmesinler, eğer görmelerindense beni taş yap daha iyi*" demiş. Tam bu esnada oğlanlardan biri onu görecek gibi olmuş ve Allah da kızın duasını kabul etmiş. Onu oracıkta taş etmiş. İşte o yüzden buraya Kız Kayası derler.

Ek 2: Samsun Haritası ve Fotoğraflar

(http://cografyaharita.com/haritalarim/4l_samsun_ili_haritasi.png Erişim Tarihi: 05.05.2018/ 14: 13)

İkiz Pınar Beldesi, Tekke Mahallesi, “Şeyh Mahmut Türbesi” (2.1.2.2.)

Ayvacık, Ardıç Köyü, “Hacı Sofu Yazıcı Türbesi” (2.1.2.3.)

Terme, Dibekli Köyü, “Cüneyd-i Bağdadi Türbesi” (2.1.2.4.)

Türbede kaynağı bulunamayan su çeşmesi

Cüneyd-i Bağdadi’nin kolunun(erinin) türbesi

Çarşamba, Canlı Mahallesi, “ Göğceli Cami” (2.1.2.6.)

Çarşamba, Çay Mahallesi, ”Rıdvan Paşa Cami” (2.1.2.7.)

Bafra, Türbe Köyü, “Emir-Mirza Bey Türbesi” (2.1.2.10.)

Türbe içerisinde bulunan 16 mezar

Bafra, Fatih Mahallesi, “Çetinkaya Köprüsü” (2.3.2.1.)

Samsun, Atakum “Amazon Köyü” (2.3.1.1.)

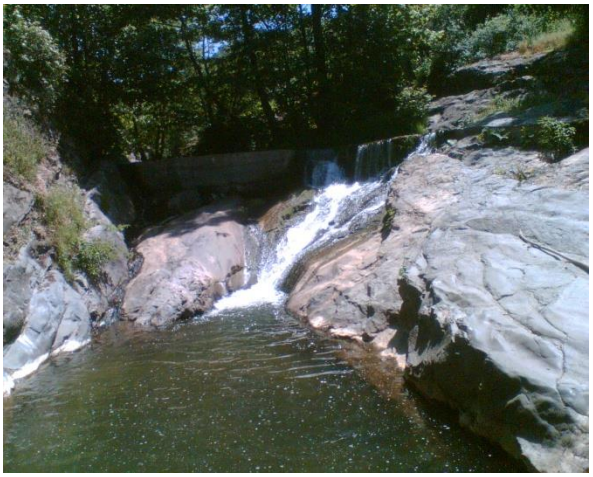

Çarşamba, Kirazlıkçay Mahallesi, “Değirmenbaşı” (2.3.3.2.)

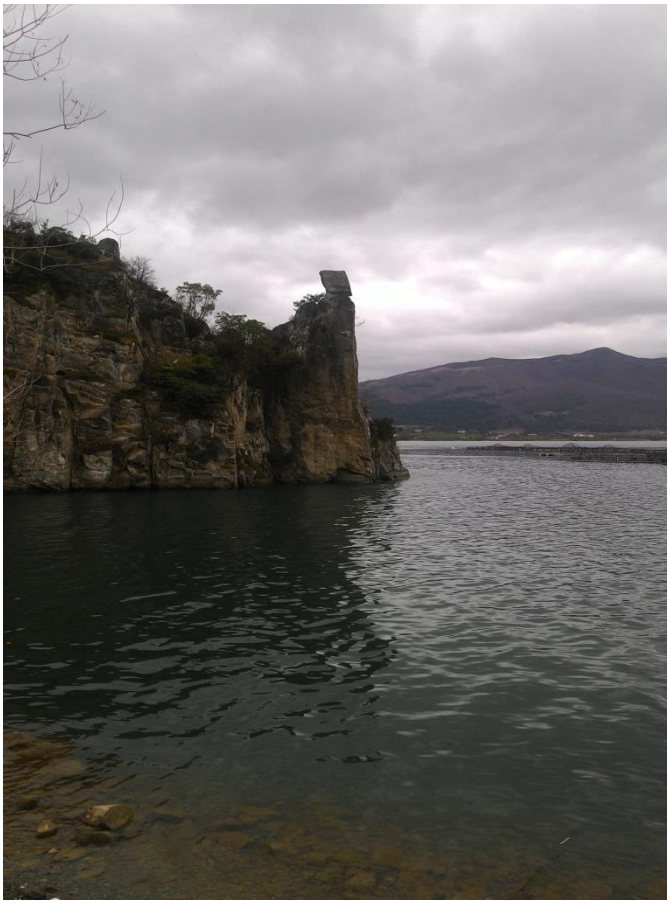
Tekkeköy, 19 Mayıs Mahallesi, “Şeyh Yusuf Zeynuddin Türbesi” (2.3.3.4.)

Bafra, Darboğaz Köyü, “Acı su” (2.4.3.3.)

Bafra, Fener Köyü, “Ağaç Kavuğundan Akan Un” (2.4.4.1.)

Bafra, Düzköy, “Kız Kayası” (2.5.1.)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı- Soyadı	Ayşenur AKÇAY
Doğum Tarihi	05.02.1991
Doğum Yeri	Çarşamba

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Fakülte	Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Türk Dili ve Edebiyatı

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	KPDS (…..) ÜDS (….) TOEFL (….) EILTS (….)
…	

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	Dershane
Görev/ Pozisyon	Öğretmen
Tecrübe Yılı	1 yıl

KATILDIĞI

Kurslar	**Pedagojik Formasyon** Kastamonu Üniversitesi Pedagojik Formasyon Sertifikası *26.12.2015-29.06.2016* **Kişisel Gelişim Semineri/ Gençlik ve Spor Bakanlığı Akademisi Yüksek Öğretim Kredi ve Yurtlar Kurumu** -Diksiyon, Etkili ve Güzel Konuşma Sanatı -Proje Hazırlama ve Sunum Teknikleri -Kendini Tanıma ve Yönetme Sanatı -Kariyer Koçluğu **Geleceğin Öğretmenleri- Öğretmenlik Vizyon Programı / EBSAD** -Etkili Öğretmenlik Tecrübeleri -Eğitimde Etkili iletişim -Öğretmenin İnsan ve Eğitim Felsefesi **Bilgisayar** Terme Halk Eğitim Kursu *12.03.2009 - 12.05.2009 (160Saat)* **Hızlı Okuma Teknikleri Kursu/ Türk Dili ve Edebiyatı Derneği** **Güzel Konuşma Kursu/ Türk Dili ve Edebiyatı Derneği** **Liderlik Seminerleri/ Gençlik ve Spor Bakanlığı Akademisi Yüksek Öğretim Kredi ve Yurtlar Kurumu** -Sosyal Medyayı Yönetme

	-Bir Arada Yaşama ve Hoşgörü Kültürü -Anlamlı Yaşam Bilinci ve Mutluluk Sanatı -Arkadaşlık İlişkileri ve Takımdaşlık
Projeler	Bap Projesi

İLETİŞİM

Adres	Çay Mh. 49. Sk. 12/6 SAMSUN
E-mail	aysenurakcay.aa@gmail.com